


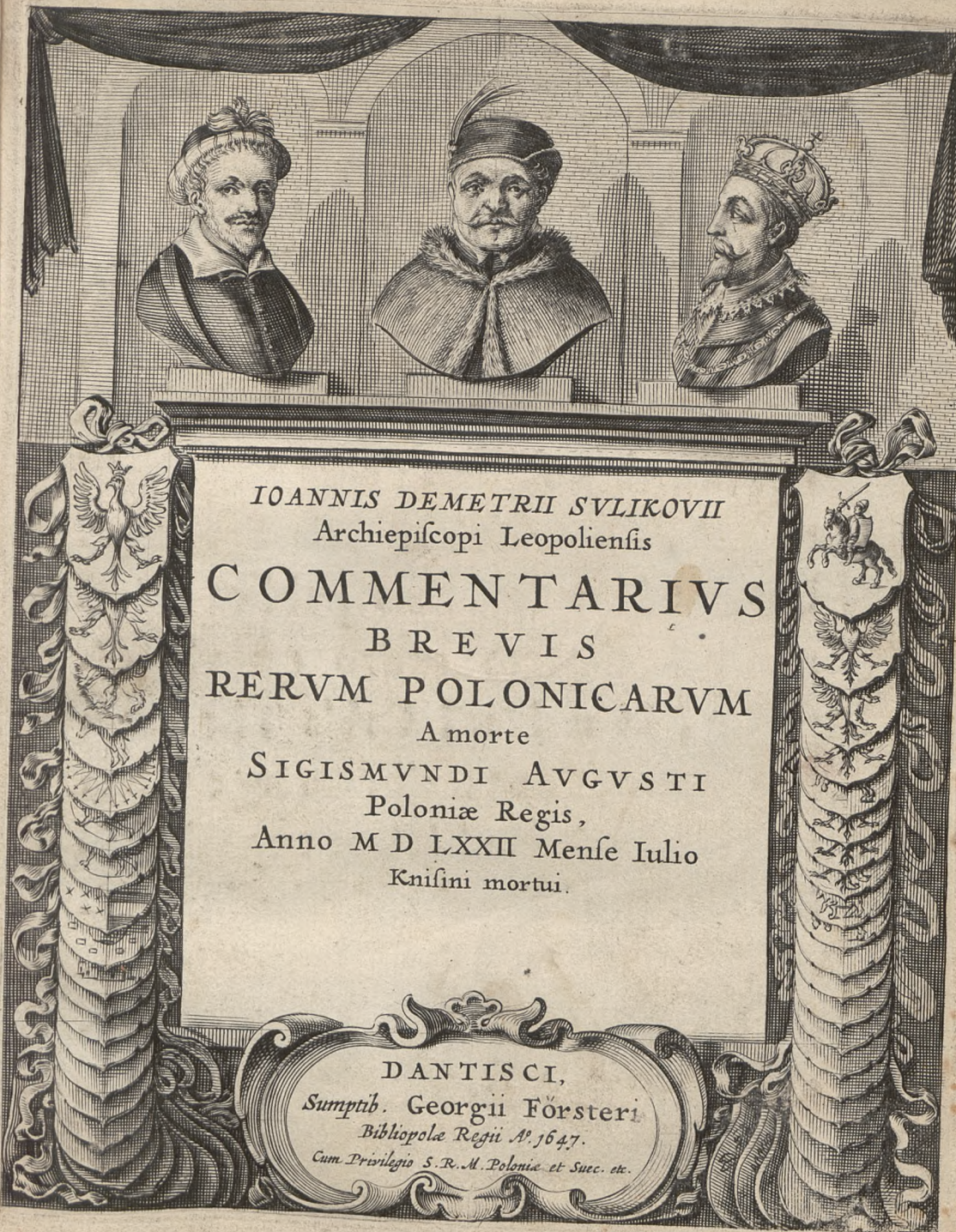
Biblioteka Jagiellońska
SICI0014944



Mc 4900

C 8071

Uc 7900



IOANNIS DEMETRII SVLIKOVII
Archiepiscopi Leopoliensis
COMMENTARIUS
BREVIS
RERVM POLONICARVM
A morte
SIGISMVNDI AVGVSTI
Poloniae Regis,
Anno M D LXXII Mense Iulio
Knifini mortui.

DANTISCI,
Sumptib. Georgii Försteri
Bibliopola Regii N. 5647.
Cum Privilegio S. R. M. Poloniae et Suec. etc.



Ms 874290

Illustrissimo & Excellentissimo
DOMINO,
D. A D A M O
à C A S A N O W,

Antea Archi-Camerario & Castellano Sandomiriensi; nunc verò Curia Regni Marschalco, Borysoviensi, Solecensi, Bielscensi, Kosienensi, Neoforensi, Varecensi Capiteo; in Czaſniki, Czepielow & Praga ad Viſtulam Domino & Hæredi; Salisfodinarum Wielicenfium ſupremo Adminiſtratori;

Domino meo gratioſiſſimo.



Væ fuerit Reipublicæ Polonæ facies, poſt exceſſum Divi Auguſti, ultimi Iagellonidum, ſi paternam ſpectes lineam, & quomodo ratis iſthæc in impetuoſiſſimo

D E D I C A T I O.

fissimo aliquot Interregnorum mari, fluctibus plusquam decumanis hinc inde agitata, ac misere conquassata; donec tandem superum gratia, felicissimo Archithalasso Sigismundo tertio ad ejus gubernacula admoto, uno propè momento tempestas desit, & dudum optata malacia rediit, claris scriptoribus hætenus nondum memoratum est. Ploranda etenim magis quam memoranda illa videbantur tempora, quibus varie exagitata Respublica, ubi fors aliquandiu respirasse credebatur, derepente iterum ac ex improvise, novam, & si fateri fas est, semper periculosiorem novo ex Interregno passa recidivam, ut etiam
faga-

D E D I C A T I O.

fagacioribus omnimodam sui ruinam minari haut vanè autumaretur, nî Atlantes aliqui superfuissent, qui propriis humeris, aut verius insigni sua prudentia ac fortitudine heroica, labescentem Rempublicam sustinuissent. Sed ita fert communis mortalium fors, quod in corporibus probè constitutis videmus, quæ si morbus invadat vehementior, haut longè ab ipso absunt interitu: terra insuper, quæ omnium mater ac benigna altrix est, si quando internis flatibus ac ventis agitari quasi farique cœperit, haut facile, & non nisi cum magna Urbium, quandoque etiam Regionum integrarum strage, ad suam redit quietem. Quid ergo
* 3 mirum,

D E D I C A T I O.

mirum, si Regnis ac Rebuspublicis optime etiam constitutis idem aliquando contingat? Certè quò illæ perfectiores majoreque libertate gaudentes, eò gravioribus expositæ mutationibus. At vicissitudines illæ horrendæ, tum imprimis sese palam exerunt, siquando ista, proh dolor! tempora incidunt, ubi malitia licentiosa caput erigere ac foras prodire audet; ubi, inquam, quod cuivis pessimo lubet etiam licet; denique, illi ipsi qui paulo ante regebantur, orbati demum capite suo, Reges esse, aut videri volunt: tùm quippe ambitio maxime dominatur, cum sub specie libertatis delitescere potest. Experta hanc maiorum

D E D I C A T I O.

lorum Iliadem Respublica Polona sæpenumero, imò toties quoties Regibus suis naturalibus, deficiente stirpe, aliquousque caruit, & si probè Annalium nostrorum scriptores calculum posuere, octenis jam ante vicibus. Verum enimverò quantula ista videbuntur Interregna, si ad illa, quæ D. Augusti mortem excepere, comparentur? Ista sub ipsa quasi infantia Reipublicæ, aut in juvena; at hæc nostra in virili ætate contigisse palam est: exinde etiam majora & asperiora fuere. Scilicet ita omninò est, quod sub Sigismundi primi Patris, atque Augusti nati felicissimo regimine ipsa etiam Polona Respublica ad summum felici-

DEDICATIO.

felicitatis humanæ culmen pervenerit, unde majores quoque alterationes timere habuit necesse. Nam postquam augustum illud maximorum Regum par occubuit, illicò Respublica Interregnis longè quam ante periculofioribus laborare ac collidi cœpit. Paucos sanè intra annos, & nondum tribus integrè exactis lustris, tria majorum ætas vidit Interregna, quæ quanto crebriora, eo semper periculofiora, & cum extremo quandoque Reipublicæ excidio conjuncta, ut jam passim apud hæreditarios hujus Regni hostes nefanda illa vox audiretur: Ite exequias, quibus commodum est, Reipublicæ Polonæ. Sed non sic Divinum

DEDICATIO.

vinum Numen, cujus nutu ac voluntate cuncta Imperia stant caduntque, Regnum hocce, ut Reipublicæ Christianæ fortissimum maneret propugnaculum, & antemurale adversus immanissimos nominis Christiani hostes, forti brachio tenuit sustinuitque, ac fausto tandem sydere affulgens, cælitus dimisit fortissimum ac felicissimum Libertatis Polonæ vindicem Sigismundum Tertium, in cujus generosa propagine Vladislao Quarto victoriosissimo ac justissimo, gratia Dei hucusque firmiter stat, stabitque porrò in sera posteritate, quod cuncti boni pariter vovent sperantque. Cum itaque Historia illorum temporum, quam Vir

* * in

D E D I C A T I O.

in Republica Polona summus, in ordine verò Senatorio secundus, tanquam oculatus testis literis consignavit, ad meas pervenisset manus, haut multum diuque dubitavi pro eo affectu, quo erga dulcissimam hancce communem Patriam feror, in eruendis, sicubi extant, domesticis nostris Scriptoribus, ac luce donandis publica, ejusmodi Authorem cedro quovis dignum, in universi Orbis Theatrum producere, & ut majorem legentibus pareret gratiam, nitidiore typo describere, atque insimul Historiæ domesticæ defectum, qui hucusque fuit, resarcire. Illud verò opus maximi Senatoris ac optimi Civis Patriæ, quò desideratius

D E D I C A T I O.

deratius à multis hæctenus habitum, ac revera magnum ac desiderabile est, eo sane majorem illi Patronum adsciscere, par omnino fuit. Occurristi Tu præ omnibus unus, Vir Illustrissime & Excellentissime, cui illud jure quodam proprio inscribendum venit; tum quod ibidem non raro Tuorum gentilium facta præclara, ac divinæ propemodum Virtutes occurrant, seseque clarissimè conspiciendas præbeant; quomodo nimirum illi pro hac Republica, eo imprimis tempore, cum jam prope conclamata esset, diligenter excubârint, & horrenda pericula, quæ cervicibus ejus imminebant, toties quoties averruncarint: tum ut hac

* * 2 quasi

D E D I C A T I O.

quasi in tabella publicè profiterer, quantum scilicet eximiis Tuis in Rempublicam Nostram etiamnum videntibus ac vigentibus meritis, & eximiis animi dotibus, quibus polles, tribuam. Sane dignus videris, qui in Catalogum magnorum Sarmatiæ Heroum, post fera tua fata relatus, exemplum boni Civis ac integri Senatoris omni posteritati præbeas. Eam majores Tui virtutis viam semper ingressi, ut pro salute publica mille subire mortes, seque totos devovere maluerint, quam pati, ut illa vel tantillum periclitaretur. Tu vero, Illustrissime ac Excellentissime Domine, Tuis majoribus in omnibus par omnino, si non etiam
supe-

D E D I C A T I O.

superior, certè in eo summus, quod iudicio prudentissimi Regum Vladislai Quarti, Curia Regni Mareschalcus (qui honor non nisi probatissimis ac integerrimis Viris dari consuevit) electus, Tibi Aulæ supremum regimen concessum, jus denique vitæ ac necis datum in eos, quos recta ratio intra officii debiti cancellos continere haut valet. Illud vero Officium, quod in Polona Republica primum est ac præcipuum, summa innocentia, sanctitate ac justitia ita cum laude administras, ut non minus amandus sis bonis, quàm metuendus malis. Accipe ergo, Illustrissime & Excellentissime Domine, authorem in Historia patria summum,

DEDICATIO.

Tu qui ipse es maximus, & cui non nisi summa quævis placere possunt aut debent, eadem precor fronte vultuque, quo ad magna enitentes semper affoles, meque in numerum Tuorum Clientum clementer adscribe, ac contra livorem, qui individuus Virtutis comes est & affecla, fortiori manu protege. Ita ego ad majora faventibus superioribus indies adnitar, studeboque seculum nostrum Orbemque Sarmaticum optimo quovis scriptorum genere exornare, quorum plerique adhuc, (quod dolendum ne magis, an indignandum?) cum blattis ac tineis pugnant, quos ego omni studio ab interitu vindicare conabor. DEVS
Tibi

DEDICATIO.

Tibi, Illustrissime & Excellentissime Domine, longævam precor vitam concedat, detque ut anni tui Nestoreos superent, quo diu Republicæ Polonæ usui & ornamento esse queas. Ita vovet, qui Tuas Virtutes submisse veneratur

Gedani 2 May
Anno 1647.

GEORGIVS FÖRSTERVVS.

IOANNIS DEMETRII SVLIKOVII
Archiepiscopi Leopoliensis

COMMENTARIVS

BREVIS

RERVM POLONICARVM

A morte Sigismundi Augusti Poloniae Regis,

Anno M D LXXII Mense Iulio

Knisini mortui.

Mortuo Sigismundo Augu-
sto, Poloniae Rege, ex stir-
pe Iagiellonica è paterna li-
nea ultimo, res ad Interre-
gnum devenit. Obstupuit
novo aspectu rerum Res-
publica. Et nemo erat quin regem novum
magno Reipublicae discrimine partum iri,
putaret. Restabat in Regno superstes Si-
gismundi Primi Filia, Soror Sigismundi
Augusti, Virgo *Anna*; provectoris licet
ætatis, nuptiis tamen speratis, adhuc non

*Post excessum Augu-
sti Interre-
gnum.*

*Res dubia
in Polonia.*

A

in-

*Regni Pri-
mate effeto.*

*Et ob Reli-
gionum di-
versitatem.*

*Invigilante
nihilomi-
nus Karn-
kovio.*

*Et Aulicis
quibusdam.*

inepta, nec importuna, servando utcunq̄ue
in concordia Regno. Primas Regni *Iaco-
bus Vchanus* Archiepiscopus Gneznensis,
homo grandævus, de more præerat rebus,
sed ob varietatem Religionis, hoc Rege
in Regno, è vicinis Germaniæ locis, con-
tractam, solutiore factâ legum & ordinis
politici disciplinâ, qui tùm inter Sectarios
magis eminebat *Ioannes Firleius à Dabro-
vica* Palatinus Cracoviensis, & Regni Mar-
schalcus, ab eo primitialis dignitas, quæ
penes Archiepiscopum erat, ita oppugna-
batur, ut ea ferè interverti, atquè alio
transferri potuerit, nisi *Stanislai Karnkovii*
Episcopi Vladislaviæ vigilantia, consiliis &
dexteritate facta tecta Archiepiscopo con-
servata fuisset. Desiderabantur pleraque in
Rege mortuo. Igitur ab omnibus uno ferè
spiritu emendatior Reipublicæ Status præ-
optabatur. Idem studium & Aulam Re-
giam invaserat. In qua *Ioannes Lesnio-vius*, *Io-
annes Thomas Drohoievius*, & *Ioannes Deme-
trius Solikovius* Aulici & Secretarii Regis,
absentibus iis ad quos res eæ spectabant,

or-

ordine dato, in rebus omnibus universis
Aulæ Ministris; antequam Senatores ad
funus Regis convenissent, ita integra om-
nia Reipublicæ conservarunt, ut omnibus
probis, ac populo universo rem gratam
fecerint, & factiosis quibusdam Reipubli-
cæ Civibus secus de se sentiendi occasio-
nem dederint. Res tamen omnis ita Auli-
cis successit, ut & honestè Regis defuncti
existimationi consultum, & pecunia dif-
solvendis Aulæ stipendiis reperta: & Ty-
kocinensis Arx cum Regni Gazophylacio,
à direptione conservata fuerit. Regno igitur,
ut diximus, dissidio Religionum de-
bilitato, hominum animi in diversa studia
trahebantur, & frustra convocante Prima-
te, quæque terræ suos Conventus Craco-
viam, Cnifinum, Glinianos, & in alia loca
agebant; sed nihil agebant: Deus enim &
Regni adhuc Statum conservabat, & Po-
pulus rerum ipsam novitatem omnem su-
spectam habebat. Et Karnkovius ipse Epi-
scopus (uti dictum est) ita rebus Reipu-
blicæ invigilabat, ut & novatorum Con-

*Quævis
terra suos
instituit
Conventus.*

A 2

ven-

ventus debilitaret, & unum legitimum Conventum auctoritate Primatis indicendum, indefesso studio, procuraret. Quo nomine multa certamina præsertim cum Sectariis ambitiosis habuit. Successum res habuit. Nam post varias disceptationes, & tum literarum, tum Nunciorum missitationes, tandem Majoris & Minoris Poloniæ Consiliariis, ad Villam *Kaskos*, cis *Varfaviam* sitam, collectis, felix rebus auspici-
In unum tandem locum omnes conveniunt. Kaskos.
 cium datum est. Firleius Marschalcus Primatis ac Senatus jussu omnia administranda suscepit, sic & suspiciones mutuæ sublatae, & sua Primati auctoritas confirmata. Convocatio quoque, quæ more recepto Electionem Regis antecedere solet, *Varfaviam* dicta, sed dum initio, non is ante *Cascensem* congressum esset in rebus ordo, qui meritò esse debuerat, in Regni providendis finibus, aperta ab omni parte Polonia, Externorum Principum literæ, & Nuncii, per omnes Regni partes discursabant, & tanquam in ignotæ Regionis umbra errantes, quos poterant, quibusvè arti-

artibus norant, præhensabant. In iis præcipui fuerunt Austriæ principes, & Galli, ut innumerum aliorum Candidatorum segetem omittam, quorum quidam timida audacia freti, tantum Regni onus non detrectassent, si fortunam propitiam habuissent. Germani certè per *Polonias*, *Lithvaniam*, & *Prussiam* discurrentes, & munera in vulgus spargentes, magnâ se induebant invidiâ. Galli verò, paulò prudentius, nec fines Regni attingere se velle, sine Senatus Regni auctoritate præ se tulerunt, & finitimo Capitaneo locum sibi designante, *Kaskos* tales literas submiserunt, ut facilem sibi viam ad reliqua, quæ animo conceperant apud *Polonos*, gentem laudis cupidam, sternerent. Ita *Varfaviæ* Convocatio dicta. *Karnkovius* Episcopus cum *Siracovio* Palatino *Lancienfi* *Lomfam* ad *Reginam* missi ab ipsa præhensanda, Nuncios Externos removerunt, & ipse *Karnkovius* eam *Piasecinum* adduxit, se per omnia Senatus auctoritati, & fidei permittentem. Quæ Convocatio postquam advenit,

Externorum Principum ambitus.

Contra quos Regina Annamunitur.

in ea Reginae Aulæ Militum negotia ad Electionem dilata, ipsaque Electio in Aprilem Mensem proximè sequentem ad amussim antiquam & pace publica procurata, rebusque quoad ejus fieri potuit, Ordine dato, indicta fuit. Comitia Electionis Regis gratia, invocato Spiritus Sancti Numine in *Campo Caminensi* ad Varfaviam ultra flumen Istulam celebrata sunt: Omnes Palatinatus stationes proprias habebant: Proponente Primate, dirigente Karnkovio, res gerebantur. Dux in Prussia *Albertus Fridericus* locum in Senatu ad ferendam sententiam deposcebat. Lithvani per unionem sibi adempta repetebant. Prussi executionis Alexandrini Statuti moderationem expetebant. Russi defensionem sui à Turcis & Tartaris exigebant. Milites & Aulici stipendia retenta sibi solvi postulabant. Et quisque ferè non solum ex Communitatibus, sed etiam ex privatis, quod ad se spectare judicabat, obtinere nitebatur, & majore quidem quisque animo, quando Rege absente, ad se quisque Rem-

Comitia Electionis in campo Caminensi.

Dux Prussiae locum in Senatu deposcit.

Alii alia.

Rempublicam, æquali Iure pertinere judicabat. Prudentiâ Senatus omnia & singula sic ponderabantur, & moderabantur, ut in eligendi Regis negotio secura navigatio esset. Ad Electionis ipsius actum gravissimum cum esset perventum, ordo per omnia æquitati congruens servatus est: Pax & securitas publica procurata: Palatinatus omnes suorum territoriorum Nobiles continebant. Qui ubi sententias suas de Rege creando dixerunt, eas scripto comprehensas ad commune Regni consilium destinabant. Duo fuerunt ii tales communes & universales Confessus, unus Senatorum sub tentorio amplissimo, & spectatissimo: alter sub dio Deputatorum ex Palatinatibus Regni Nobilium. In hoc articuli Regi futuro, ordine electo, conscribebantur; In illo ponderabantur. In hoc Confœderatio dissidentium de Religione proponebatur; in illo, partim reprobabatur, partim dissimulabatur. Ab omnibus tamen eadem salus, & pax Patriæ, sed non eodem modo, procurabatur. Data hac rebus forma

Ordo circa Electionem quinam servatus.

in

in communi omnium Ordinum tam Senatus Confessa, quam Equestris Ordinis assistentia, auditæ Legationes Externorum Principum, Papæ, Cæsaris, Galliæ, Suecorum, Germanorum. Hispanus Gallo nolens postponi, salutatâ solummodò Regina, in diversorio remansit. Summi Pontificis Orator fuit, *Ioannes Franciscus Cardinalis Commendorius*, Cæsaris *Rosembergius*, & *Perenstainus*; Galliarum Regis, *Ioannes Monlucius Episcopus* & Comes Valentiaë, cum *Noiallo*, & *Lansaco*. Mirati sunt, & laudaverunt omnes ii Copias Equestris Polonorum, quas in campis videbant. Auditis legationibus modo præscripto, per Satrias seu Palatinatus dictæ sunt Sententiæ. Oratores à loco Electionis excedere iussi, quin & dum non pauci ex domesticis nominarentur, Piaistorum populari nomine, eos unus ex Equestri Ordine *Ioannes Zamoscus* Capitaneus Belzensis si nomenclaturam Nominis Regii acceptarent, etiam ab Electione abesse iussit. Quibus in angustum redactis Regni ambitui eos valedicere

*Candidati
ab Electione
iussi abesse.*

dicere in conspectu omnium fecit, qui latius ea scribunt, & nomina eorum exprimere poterunt. Exclufis jam Piaftis de externis dictæ sunt, & collatæ sententiæ: & ne in tanti momenti refraus cuiquam esset, & Reipublicæ constaret res clarior, cuiquè Candidatorum Regni sui advocati dati sunt. Ernesto, Maximiliani Imperatoris Filio, *Petrus Miskovius* Episcopus Plocensis. Henrico Duci Andegavenfi, Regis Galliarum Fratri, *Stanislaus Karnkovius* Episcopus Vladislaviaë. Ioanni Tertio Regi Sueciæ, *Nicolaus Mielecius* Palatinus Podoliaë, quisque cum collegis pluribus. Qui cum pro suis Candidatis uberrimè differuissent, & tam commoda, quam incommoda, in medium producta, accuratè excussissent, omnium hominum non obscurus favor in *Henricum Gallum* Karnkovii Candidatum enituit. Cumque semel ac iterum sententiæ singulorum Palatinatum exciperentur: omnes ferè Henrico, paucissimos aliis nomina sua dare constabat. Quo animadverso, *Ioannes Firleius* Cracoviensis, &

*Civis
Candidatorum
datus
Advocatus.*

*Vota omnium
pro
Henrico
Andegavenfi.*

*Grocho-
viensis Se-
cessio.*

*Confœdera-
tio Dissi-
dentium.*

Nicolaus Mielecius Podoliæ Palatini, unâ cum aliis paucis, quos penes erat Confœderatio de Religione, *Grochoviam, Secessione* facta, aliquoties ad commune consilium invitati, venire recusarunt. Eam Confœderationem nemo Episcoporum subscripsit, imò & Catholici seculares paucissimi, præter *Franciscum Krassinium* Episcopum Cracoviensem, qui eam, reclamantibus & contra protestantibus, tum Spiritualibus, tum secularibus omnibus, parum prudenti concordia studio, quod ei tamen postea semper doluisse fertur, subscripsit. Hoc dissidio invalescente, commune consilium Archiepiscopo institit, ut Regem Henricum renunciaret. Dies autem jam erat pridie Pentecostes. Sole jam ferè occumbente, intervenit Mielecius Podoliæ Palatinus, & ut ad diem proximum Lunæ eam renunciationem differret Archiepiscopus, magnis precibus ab eo contendit, & evicit, præsertim cum indecorum diceret, Regem tam Illustrem nocturno ferè jam tempore renunciari, & speraret, alterius sen-

sententiæ homines, quos jam in personam consentire non ignoraret, renuntiationi adfuturos esse. Itaque die Lunæ disceptationibus denuð extracto, ad vesperam die vergente, nè simili modo negotium in crastinum differretur, instantibus omnibus Archiepiscopo, ut Regem renunciaret, illoquè assurgente, *Andreas Comes Gorcanus*, à Grochoviensi parte cum Diplomate Confœderationis in medium ingressus, verba facere cœpit. Et cum primum à populo auditus est dixisse, jam suos, à quibus missus esset, in Henricum pleno animo consensisse; ita clamore, & gratulationibus obrutus est, ut extrema verba ejus non audirentur. Et Archiepiscopus, maximis vocibus hominum excitatus, ab astantibus rogans, *num vellent, juberent Regem Henricum renunciar*, cunctisque succlamantibus, *renunciandum*, Henricum Regem renunciavit. Et profectò tum ab omnibus prudentibus viris censitum est, Regem nequè meliorem, neque clariorem, neque rebus & gloriæ Polonorum accommodatiorem eligi

Renunciatio Regis Henrici.

*Monlucius
Henrici
Legatus in
conditiones
Regni ju-
rat.*

potuisse. Renunciatione factâ, clangor tubarum insonuit, machine displotæ, & omnia per campos gratulationis & lætitiæ publicæ signa edita: atquè ad Templum majus Sancti Ioannis Laudes Deo cantatæ. Quadruido post accito in Castra Monlucio, ac pro Rege renunciato in conditiones Regni jurante, ubi, inter cætera, & Confœderatio dissidentium de Religione illi à Firleio Marshalco oblata fuit, Rex idem Henricus, solenni ritu ex Officio Marshalci Regni declaratus est. Re cognitâ, aliorum Principum Oratores, qui per oppida vicina exitum negotii expectabant, agmine silenti discedebant. Monlucius verò, tanquam re bene gestâ, & cognitis Oratorum Regni, qui ad novum Rëgem destinabantur, nominibus, per Germaniam, arte, quâ poterat, in Galliam pervasit. A Regno inde Oratores in Gallias missi; octo ex Senatu, *Adamus Konarski* Episcopus Posnaniensis, *Albertus Lascius* Palatinus Syradiensis; *Ioannes Baptista Comes Tencinius* Woynicensis, *Ioannes Tomicius* Gneznensis, *Ioannes*
Her-

*Oratores in
Galliam
quinam
missi.*

Herburtus Sanocensis, *Andreas Comes* Gorcanus Miedzyrzecensis, *Stanislaus Kriscius* Racionensis, Castellani. *Nicolaus Christophorus Dux Radivilus*, Lithvaniæ Marshalcus. Quinque ex Equestri Ordine; *Nicolaus Firleius* Palatinides Cracoviensis, Casimiriensis. *Ioannes Zamoscus* Belzensis, *Zavichoviensis*, *Ioannes Zborovius* Odolanoviensis, Capitanei. *Nicolaus Tomicius* Castellani Filius Gnesnensis, & *Alexander Dux Prunscius* Palatinides Kijoviensis. Ii facultate petitâ, nondum tamen impetratâ, per Germaniam itineris faciendi, maturant proficisci. Lascius sensim iter instituerat. Kriscius cum Lanfaco per Balticum navigans, quod in faucibus Sundicis impeditus esset, in Poloniam rediit. Tencynius etiam, cum Collegas in Germania Lipsiæ impediri videret, domum reversus est. Cæteri omnes, qui jussu Augusti Electoris Ducis Saxonniæ, Lipsiæ, ab incepto itinere arcebantur, cum ad Electorem Ioannem Herburtum misissent, liberè iter suum profequuti sunt, & in Galliam pervenerunt. Nuntio

Henricus suæ Electionis ad Rupellam, quam obsidebat, accepto, pace supplicibus concessâ, Luteciam Parisiorum venit; ubi à Gregorio XIII Summo Pontifice auream rosam benedictam, sibi dono missam, cum Apostolica benedictione accepit. Poloni Oratores Urbem Parisiorum XIII Kalendarum Augusti ingressi; Nomine Regum Franciæ, Henrici, & Navariæ, Ducis Alenconii, ac Reginarum, à Ducibus aliquot ante Urbem excepti, & inter innumeras gratulantium cohortes, cum Regio equitatu salutati, ac in Urbem introducti sunt, stupentibus Gallis, foederatæ gentis, beneformata corpora, pileos pellitos, gemmatos enses, equorum & curruum ordines, ferratas ocreas, pharetras, & arcus, rutilantes barbas, rafa occipitia, quin & linguarum Latinæ, Italicæ, Gallicæ, Germanicæ peritiam tantam, ut multi Gallorum, ab hospitibus Latinè compellati, erubescere cogentur. Tertio die post Regem Galliarum salutant, & Reginam, Catherinam Matrem, & Isabellam Austriam Vxo-

rem

*Parisios ingrediuntur
Oratores
Poloni.*

rem Regis: sequenti, Regem Henricum. Et postquam dies aliquot revidendæ instructioni, & mandatis inspiciendis dedissent: Atque interea tum Ducem Alenconium tum Regem Navaræ compellissent, tandem ad rem ipsam, negotiumque expediendum accedunt, & juxta suorum mandata, & voluntatem expediunt. Proferuntur, & acceptantur conditiones de annuis fructibus possessionum Henrici in Gallia in Poloniam inferendis: de Nominibus decessoris Regis, de Academia Cracoviensi, de Privilegiis, de Sacris, de Matrimonio, de Classe, de Seminario Iuventutis, de foedere cum Gallis ineundo; quibusdam aut interpretatione commoda enucleatis, aut in Poloniam illatis, præsertim de Matrimonio, & Confoederatione. Quod ubi cum Henrico transactum fuit ad v Idus Septembris; postridie ejus diei manè, ad præcipuum Beatæ Mariæ Virginis Parisiorum Templum, ad Sacra convenere Reges, & Regina, Oratoresque Poloniæ, Summi Pontificis, Hispaniæ, Scotiæ, Vene-

ne-

*Conditiones
propositæ à
Rege acceptæ.*

Et iurejurando confirmantur.

Literæ passus per Germaniam Henrico concessæ.

netorum, aliorumque Principum; Cardinales quatuor, Borbonius, Lotharingi duo, Estensis; Episcopi, Senatores, & Nobiles, ac Cives innumeri. Illic, Sacris peractis, primum Henricus Poloniæ ante summam aram in manu Episcopi Parisiensis Iusjurandum præstitit, juxta formam ab Oratoribus Poloniæ datam; Tandem & Carolus Galliæ Rex, ad ea omnia præstanda, quæ pro eo Monlucius cum Collegis in Polonia promiserat, sese pari juramento obstrinxit. Iam autem, & ab Imperatore, & ab Ordinibus Imperii, è Comitibus Germaniæ, sub idem tempus allatæ fuerunt literæ, quibus Henrico Regi Poloniæ, è Gallia in Poloniam iter per Germaniam facere, liberum fore, sed ut id faceret sine ullo maleficio, & injuria, declarabatur. Quibus per literas omnibus prolixè ab Henrico gratiæ sunt actæ. Tandem IV Idus Septembris, paratis omnibus in Summo Parlamenti Parisiensis Palatio, cui Sacra Capella conjuncta est (in quo sunt Statuæ omnium Franciæ Regum, à Pharamundo us-

usque ad Franciscum) quæ ad summum & splendidissimum publicandi Decreti Electionis Poloniæ Regis actum pertinebant. Adfunt Reges, Principes, Regina, Cardinales Sacri, & prophani, Ordines, & Officiales, & innumera Spectatorum multitudo, per tabulata cum silentio rebus auscultantes, Cum Oratores Poloni, clangore tubarum præmissis, & Musicis sonis duranti-
 bus, ab Henrico Guisio, in theatrum deducti sunt, & Decretum Electionis, argentea thecâ inclusum, ante Reges depositum, & post præfationem Episcopi Posnaniensis temporì convenientem ad Reges Franciæ, & Poloniæ prolatum, & Henrico Fratri Regis Franciæ, Duci Andegavenfi honorificè oblatum est: Tandem lectum audientibus omnibus, & post mutuas orationes, Hymnus Deo cantatus, Regibus & omni populo genua flexis. Inde ad osculandum Poloniæ Regem, Franciæ Rex assurrexit, Principes eundem honorarunt, Poloni tanquam suum Regem, manu ejus exosculatâ, venerati sunt. Quibus

Publicatio Decreti Electionis Parisiis facta.

C

ma-

magnis cum tripudiis peractis, & aliquot diebus insignibus conviviis celebratis, & legatis à Rege Carolo torquibus aureis, & vasis aureis, & argenteis, liberalissimè donatis, placuit Regi & legatis in Poloniam præmittere. Quæ Provincia data est Iohanni Zborovio, is in Poloniam, & confirmationem pactorum attulit, & de prospere confectis rebus Senatam edocuit, & tempus adventus in Poloniam Regis Electi designatum, & ad Coronationem Regis de more interfuturi convocantur: Tandem iv Kalendarum Octobris Rex Electus, rebus omnibus ad iter comparatis, Lutetiâ discessit. Quem Gallia Rex ad fines usque Germaniæ concomitari volebat, sed adversâ valetudine correptus consilium mutare fuit coactus. Regem electum, præter Polonos, & Nuntiam Sedis Apostolicæ Episcopum Montis Regalis, in Poloniam sequuti fuerant Ludovicus Gonzaga Dux Novioduni Heduorum: Carolus Dux Meduariæ Marchio Helbonensis, Albertus Comes Radofiarum Marshalcus Fran-

Post Zborovius in Poloniam præmittitur cum fausto nuncio.

Henricus Parisiis discedit.

Comites itineris quinam?

Franciæ; Villoctarus Præfectus Aulæ, Silius Comes Rupifortii; Elius Comes; Iohannes Sanlius Vice Comes, Ludovicus Picus Mirandula, Cessacius Cadarcus: Besigninus Biturix: Gordes Allobrox: Antragii. Fratres Carantes; Coelius Cadurcus, Belvilius Santo, Belloguardus Episcopus Arvernorum: Ægidius Abbas Insulæ: Bellivarius Legatus Francorum Regis, Faurus Toloffas Iurisconsultus: Dominus de Pibiaco, & cæteri multi. Profectus est Rex per Lotharingiam, Blancotum, Tabernas Alsaticas, Nemetes, Vangiones; ubique tantus honor est ei habitus, quanto & Rex Poloniæ, & Regis Franciæ Frater dignus erat. Immisit & ipse Heidelbergæ Fridericum Palatinum Rheni, præter ejus opinionem, à quo & ipse liberaliter acceptus, omnem vicissim Regiam liberalitatem, domui ipsius declaravit. Inde Francfordiam ad Mœnum transgressus Fuldæ Natalis Domini festa celebravit. Tandem à Philippo Lantgravio, cum tribus millibus equitum, exceptus. Inde per

Per varias transiens Regiones ubique humaniter exceptus.

Saxoniam nomine Augusti à Casimiro ejus Genero salutatus, & cum bis mille equitibus honorificè deductus. Inde ad Locros, nomine Cæsaris Maximiliani, cum mille & quingentis equitibus cum honore susceptus, fines demum sui Beneficarii Marchionis Brandeburgensis attigit, omni obsequio, & humanitate sibi declarata. Celebris fuit eâ peregrinatione Henricus ex Galliis Sarmatiam petens: Celebres Poloni, qui tot gentibus, & nationibus Sole sub occiduo suam libertatem ostenderunt. Celebres & ipsi Germani, apud quos hospitalitatis, ac fidei publicæ Iura non sunt inania vocabula rerum. Medzirecium Rex octavo Calendarum Februarii, anno millesimo quingentesimo septuagesimo quarto pervenit, quod oppidum est ad ripas fluminis Viadri situm, ubi cum ingenti lætitia Polonorum susceptus est. Stanislaus Karnkovius Episcopus Vladislaviæ & Pomeraniæ, nomine omnium præclaram habuit orationem, quæ inscribitur Panegyricus, ad quam primum Rex Italicè bre-

*In finibus
Poloniæ à
Karnkovio
salutatus.*

brevibus: Tandem Faurus nomine Regio facundissimè, & luculentissimè respondit. Miedzirecio Posnaniam est itum, ubi magnificentissimè à Proceribus & Nobilitate est susceptus, & Karnkovius in cœlum ferè laudibus hominum ob Electi Regis virtutes, & laudes ferebatur. Priusquam Rex Cracoviam advenit, Regis Sigismundi Augusti sepultura & exequiæ splendido apparatu, ut Regum Polonorum mos est, XII die mensis Februarii factæ, & celebratæ sunt. Quibus præter Ordines & Officiales Regni sepulturis Regum interesse solitis Externorum Principum Legati, Papæ, Cæsaris, Regum Franciæ, & Electi Poloniæ, Vngariæ, Sueciæ, Ferrariæ, Venetorum, Brandeburgensium, Prussiæ, Pomeraniæ, Brunsvicensium, & aliorum adfuerunt. Quibus peractis Rex Electus XVIII die mensis Februarii Cracoviam pervenit, qui fuit dies Iovis ante Dominicam Carnis priviorum. Cui obviam processu sunt, cum omni animorum alacritate, tam Spirituales, quàm seculares Senato-

*Augusti
Regis se-
pultura.*

natores, Officiales, Nobilitas, Aula denique mortui Regis; nomine omnium verba ad Regem fecit brevi & succincta Oratione, *Petrus Myskovius* Episcopus Plocensis. Equitatum, splendorem, magnificentiam gentis Polonæ mirati sunt externi plerique omnes, salutantium infinitæ cohortes, ita Regem Electum die toto per Campos distinuerunt, ut in Urbem atque ipsam Arcem vix hora noctis secunda, tota Vrbe ignibus illustratâ, ingressus sit. Primum ad Ædem præcipuam Sancti Stanislai descendit, illic Deo Hymnus cantilatus, & à clero Ecclesiæ exceptus Rex, salutatum Annam Infantem, rectâ è Templo perrexit. Inter multa edita spectacula, Emblemata, figuras, unum Vexillum Aquilam pectore lilia aurea continentem habebat, cum his versibus.

*Augurii Mater, volucrum Regina vagarum
Corde enata tuo, quid spondent lilia? spondent
Sarmatiam Henrico florentem Rege futuram.*
XIX Februarii totâ die quieuit, aut saltem quiescere debuit Rex; Interea curata sunt, quæ

*Ingressus
Regis Cra-
coviam.*

*Quem
Myskovius
salutat.*

quæ futuræ Coronationi inserviebant, variis varia in vulgus spargentibus. XX die, qui dies fuit Sabbathi, Senatus in Arce habitus est, & Rex Electus ad Senatum se velle venire significavit; mittens ad Equestris Ordinis Nuncios, & rogans ut & ipsi adesse velint. Qua de re etsi nonnihil fuit inter Nuncios disceptationis: tamen posteaquam Regem Electum jam in Senatu esse, ac eorum adventum præstolari intellexissent, & ipsi nullâ interpositâ morâ advenērunt. Salutavit Regem Nuntiorum nomine *Stanislaus Sandivogius Czarnkovius*, Referendarius mortui Regis: interpretabatur Regi Gallicè, *Ioannes Zamoscius* Secretarius, Capitaneus Belzensis. Rex ipse per se Gallicè respondebat, quæ statim *Faurus* eloquentissimus *Pibracus* Latine ad omnes ita interpretatus est, ut prius infantiam suam in Regiis verbis & sententiis gravissimis, & omnem affectum & benevolentiam erga Polonos redolentibus, explicandis excusaret. Quam Orationem Regis omnes cum maxima consolatione &

*Rex in Se-
natum ve-
nit.*

*Salutatur
Nuntiorum
nomine a
Czarnko-
vio.*

*Faurus Re-
gis nomine
respondet.*

& lachrymis è gaudio proruentibus, auribus suis acceperunt. Ita dubio omni remoto ad Coronationem die crastinâ futuram, & eodem die Sacris supplicationibus inchoandam accessum & condescensum est. Eodem igitur die, horis vespertinis, supplicationes ad Sancti Stanislai Ædem in Rupella sacra celebratæ, & Rex eodem se devotionis causa conferebat, & rursus in Arcem reducebatur solenni ritu. Sequenti die Coronatio Henrici Regis cum omni solennitate cæremoniarum facta est, Coronatore Iacobo Vchanio Archiepiscopo Gneznensi Regni Primate, & Episcopis assistentibus; In hoc actu celeberrimo, Confoederationem Hæretici jurejurando Regio inferi, magnis clamoribus urgebant; sed Archiepiscopo & Episcopis resistentibus, diutius Rex genua flexus distinebatur, donec tandem, quodam moderante diffidium, pacem servatam iri, salvis juribus partium, conquiescentes, Sacro negotio perficiendo locum dederunt. Et tandem convivatum est cum Externorum

*Coronatio
Regis Henrici.*

rum aliquorum Principum Legatis, & Senatoribus Regni. Coronatione perfectâ, & conviviiis, ac obedientia, à Cracoviensi Vrbe Regi solenni ritu redditâ, cæterisque de more ritè peractis, de formulâ confirmationis Iurium à Nunciis Terrarum, quaestione motâ, hanc cum novo modo, ob Confoederationem Hæreticorum fieri à Rege volebant; Forte fortuna scriptum quoddam Typis impressum, cum inscriptione *Rozsadek o Spranach na Electiey VVar-szawvskiey do Koronaciey nalezacych*, in manibus hominum versari cœpit, quo quatuor hæc capita reprehendebantur, & rationibus certis confutabantur. Primò, de Sedecimviratu. Secundò, de diversitate Iudiciorum. Tertiò, de absolute à Regis obedientia, si Rex alicui parti Pactorum non satisfecerit. Quarta, de Confoederatione. Quod scriptum fuit tam efficax, ut contrariæ partis pro Confoederatione laborantis impetum fregerit omnibus, tam in Senatu, quam inter Nuntios, ejus veritatem, ac æquitatem pro se contra Confoe-

Formula confirmationis Iurium in quaestionem venit.

Scriptum aliquod non minimas dat turbas.

D

dera-

derationem afferentibus. Cumquè veritas palmam jam obtineret Sybeneicherus typographus à Firleio Marschalco Regni, ob libellum impressum in carcerem conjectus est, quem Solikovius, se authorem libri professus, liberavit. Quare Solikovius summa contentione in Senatu, apud Regem à Nunciis accusatur, qui cum se ad respondendum, & justificandum suum Scriptum parasset, quippe quod conscio, & rogante Rege unà cum Episcopo Vladislaviæ conscripserat: Archiepiscopus Gneznenfis, nè solus in causa justa Solikovius derelinqueretur, productâ protestatione, se in eadem sententia esse unà cum Episcopo Vladislaviæ, & universo Clero, & Catholicis omnibus, declaravit. Multis igitur utrinque, multorum contentionibus, pro & contra nitentibus, silentium accusatoribus tandem Regis responso impositum est: Et sic causa justa vincente, & Solikovius victor mansit, & Rex, usitatâ Regum antecessorum suorum formâ, confirmationem Iurium Regni edim-

*Initia boni
Regiminis.*

man-

mandavit, & Dignitates ac Officia Regni vacantia distribuit, & Iudiciis causarum forensium præfedit, & peregrinas Legationes audivit, & ut subsellia Iudiciorum per totum Regnum aperirentur edixit. His initiis infelix casus intercessit, qui in hoc usque tempus Regnum hoc perturbatum tenuit. *Samuel Zborovius* cum in hastiludio, in conspectu Regis & Procerum, provocatus à quodam, Ioannis Comitis Tenczynii familiari, Dominum ejus potiùs evocaret, & simul inter plures, rixa & tumultu exorto, Tenczynius cum Andrea Vapovio in arcem venirent, seu de industria, seu casu, Zborovius in *Vapovium* in arcis porta irruens martello, acuminato caput ejus confixit, atquè ex arce descendit. Vulneratus Vapovius cum amicis madens sanguine, ad Regem contendit; cum alii impellerent, alii reprimerent, & cancelli ostiorum Regionum ferè perfringerentur; Rex fores aperiri jussit, ut qui velent ingrederentur. Non defuit tunc sibi malignitas quorundam, qui dixisse Regem

*Vapovius à
Zborovio
occisus.*

D 2

affir-

affirmarent: *Pateant fores, & fiat nunc quod fieri oportet*; sed calumnia fuit hæc. Ed autem fuit progressa, ut Nuntii Terrarum Regem in Senatu ea de re admonerent, & Rex suspicionem rei à se verbis suis amovere necesse haberet. Vocatus igitur in Ius Regium Zborovius, & Consiliariis Regni & Lithvanis, aliis tanquam deliberatum factum aggravantibus: aliis verò ut casu, & inconsulta ratione commissum eluentibus, & mitigantibus, Iudiciumquè causæ non paucis diebus magnâ partium contentione ventilaretur. Zborovius Vapovio de vita desperato Iudicis Sententiam non expectavit, sed discessit. Et Rex contra eum pro occiso Vapovio, violato Palatio Regis, & tempore Comitiorum contra fas, & leges Patriæ tumultibus infecto, sententiam tulit, *ut à Regno Polonia perpetuò exularet.* Qui Regium Decretum promulgabat Faurus, hæc tria verba addidit: *Citra tamen infamiam.* Quo appendice major Senatus pars, & amici Vapovii vehementer offensi passim de Rege conqueri cœperunt.

Condemnatus capropter novo condemnationis modo.

runt. Nunciorum autem complures, præsertim Hæretici vociferationibus suis Regi multum invidiæ conflabant, tanquam minus justam, & in favorem Zboroviorum apertam sententiam dixisset. Erat inter conditiones, quas Caroli & Henrici Oratores susceperant, etiam hæc: *ut Henricus Reginam Annam, Sororem Sigismundi Augusti, & Filiam Sigismundi Primi, Virginem, acciperet Vxorem.* Quod caput in Franciâ Rex in Poloniâ decidendum distulerat; Sed nequè de hoc conveniri potuit; vel quia Virgo proVectioris ætatis esset; vel quia quidam Senatores Regem aliquam aliam Vxorem jam animo ante percepisse existimarent; vel quia non diu hîc mansurus ex quibusdam auguriis diceretur. Non nimis Regem urgebant, jam non satis tranquilla Regni sui initia habentem. Interea *Ioannes Firleius* Palatinus Cracoviensis moritur. Palatinatus à Rege datus *Petro Zborovio*, Palatino Sendomiriæ: Sigillum minus, post *Francisci Krasinii* in Episcopatum Cracoviensem ascensum, quem languente jam

Vnde Regis invidia orta.

Rex conditioni ratione matrimonii non satisfacit.

Exinde sinistra auguria.

Mors Firleii Palatini Cracoviensis.

Sigismundo Augusto affectus erat, cessit
Petro Dunino Volscio: Secretariatus major
Hieronimo Rozdrazewio Comiti. Cætera
 Officia, & Dignitates cæteris. Etiam largi-
 tiones innumeras Rex Henricus fecit, in-
 dignum Rege reputans aliquid petenti de-
 negare. Accidit interea, quod avicula par-
 va, quæ *Regulus* appellatur, allato secum fi-
 lo, ante fenestras Regias cum se ad tectum
 Palatii alligasset, eodem filo collo suspen-
 sa apparuit, multis mirantibus, & rem
 mali ominis esse mussitantibus: Interea
Vapovius moritur. De *Caroli* etiam Fran-
 ciæ Regis, primum graviore valetudine,
 postea etiam morte, ad Regem literæ à
 Regina Matre afferuntur. Regno igitur
 Franciæ ad Poloniæ Regem Henricum de-
 voluto, Polonos major anxietas, quàm vo-
 luptas occupare cœpit; nemo tamen id su-
 spicari de eo volebat, quod is postea fecit.
 Nam cum pullatus in camera consilium
 secretum Senatorum haberet, & res suas
 ac Regni Galliæ fortunam Senatui com-
 mendaret, tacitus, quæ cujusquæ senten-
 tia

*Volscius
 ViceCan-
 cellarius
 Regni.*

*Regulus
 ominosus.*

*Mors Ca-
 roli xx Re-
 gis Fran-
 ciæ.*

*Henricus
 Successor.*

tia esset, observabat. Qui cum dolorem
 amissi Fratris, novi, & quidem hæreditarii,
 magni & florentis Regni accessione miti-
 garent, & ut utriquæ Regno feliciter præ-
 esset, prompta studia & animorum volun-
 tates deferrent, Rex metuens, nè si consi-
 lium profectionis suæ illis panderet, ac illi
 ad Comitiam Regni referendum putarent,
 de Franciæ Regno proprio, & hæredita-
 rio periclitaretur, aliquot tamen Gallis
 consciis iter adornare cœpit. Igitur qua
 nocte elabi decreverat, in diem sequen-
 tem præcipuis Senatoribus aliquot, qui
 post illa Coronationis Comitiam Cracoviæ
 remanserunt, tardam ad se veniendi horam
 assignat: & cum omnes quaquaversum fe-
 cessissent, & Rex se somno daturum præ-
 se ferret, extinctis luminibus per poste-
 riorem arcis januam ad stabulum perve-
 nit: ubi equo parato conscenso cum octo
 Comitibus tota nocte effuso equi cursu,
 Oswiecimo primâ luce transito, ad Pozy-
 nam oppidum Silesiæ pervenit. Fuit is
 dies XVIII mensis Junii. Perculsi quotquot
 erant

*Clam om-
 nibus &
 arte qua-
 dam è Po-
 lonia pro-
 fugus.*

*Vnde Pri-
mates ali-
quot malè
in populo
audiunt.*

erant Cracoviæ omnes tam inopinato Re-
gis discessu. Sed inprimis Karnkovius
Episcopus Vladislaviæ, in cuius consiliis,
& autoritate, quia Rex conquiescebat,
quem favor omnium præfente Rege comi-
tabatur, eundem eo absente maxima invi-
dia premebat. Ioannes etiam Tencynius
Comes, Regii cubiculi Magister, quem
nihil celebrabat Rex, præter hoc unicum con-
siliium suum, in eodem erat periculo. Pe-
trus quoque Zborovius Palatinus Craco-
viensis, post mortem Firlei nuper institu-
tus, Regis, & arcis non benè custoditæ
poenas dabat, apud omnes malè audiendo,
præfertim quod & ipse inter charos Re-
gis haberetur. Ita ut quenque fors populo
obtulit, qui aliquid apud Regem valuisse
videretur, ita malè ab omnibus haberet.
Episcopus ipse Vladislaviæ, tam gravi Rei-
publicæ casu perculsus, non profecturum
suscepit laborem, & ad decem milliaria
Regem consequi nititur, Comite Stanif-
lao Sandivogio Czarnkovio. Comes Ten-
cynius velocissimis equis cum Nicolao
Ze-

*Insequitur
Regem
Karnko-
vius, sed
frustra.*

*At Tencry-
nius eun-
dem asse-
quitur.*

30619

Zebrzydovio Regem ultra Pozynam, jam
fessum, fessus & ipse assequitur. Orat, nè
se, suam fidem, honorem, existimatio-
nem, nobile Regnum ita deserendo pro-
dat; ut sistat, respondeat, consilium ma-
turius sequatur; licitum fore per Ordi-
nes illi cum dignitate abire. Flecti non
potuit Rex precibus Tenczynii, sed, annu-
lo illi è manu sua dato, pollicetur, se non
relinquere Regnum hoc, sed aliter se suum
servare non posse. Cætera è literis in le-
cto suo relictis, tum è sermone Caroli
Danzæi, & Alemani plura intellecturos
esse; confirmaret omnes bona, & certa
spe redditus sui, quamprimum res Galliæ
composuerit. Ita Tenczynius in urbem
rediit: Episcopus etiam, hoc tanquam le-
thali cordis vulnere accepto, & curru non
valens juvenem assequi volucrum, Craco-
viam reversus, se Remque publicam Deo
commendat. Literæ Regis in lucem pro-
feruntur, & in congregatione Senatus, &
Nobilium, apud Reginam, per Solikovium
leguntur, qui & ipse ob Regis gratiam,
E multa

*Responsum
à Rege hanc
fert laturum.*

*Literæ Re-
gis in Se-
natu per-
lectæ.*

multa patiebatur. Et ea fors est rerum humanarum, ut cadente arbore, frangi ramos oporteat. In fine literarum, quia Rex adjecerat, rogans ut Karnkovius sibi & Regnum & Regiam dignitatem commendatam haberet; ad priora multis gradibus auxit in eum multorum invidiam, vulgatus jam ex literis, ad Senatores Regni perscribitur Regis abitus. Rex Viennam contendit, & se Imperatori fidens, perhumaniter ab eo excipitur, & Regni Poloniae tanquam sibi divinitus traditi honestissimam apud eum mentionem facit. Solikovius etiam in Galliam, bono Patriae studio, Karnkovio Episcopo Vladislaviae, & Archiepiscopo Gneznenfi, & Tenczynio Comite conscis, relictâ Regina, abiit. Lutetiam ubi pervenisset Solikovius, Reginam Matrem cum Fratre Regis Francisco Duce Alenconio, & Henrico Rege Navarræ Lugdunum obviam filio profectam intelligens, eam sequitur. Tandemque apud Ducem Sabaudia, Chamberii Regem choreas ducentem, magno suo dolore, invenit. Per occasionem

com-

Rex Vienna.

Solikovius in Galliam Regem sequitur.

commodam, talem discessum Regis arguit. Et quæ à Karnkovio Episcopo ejus studiofissimo acceperat, illi exponit; perque vices varias de bonis, & salutaribus consiliis capiendis Regem admonet, quas illius admonitiones Rex & Regina Mater videbatur animo benevolo audivisse. Extat hoc nomine Oratio Basileæ impressa, sub titulo probi, & Gallia, ac Poloniae amanti viri, utilis, plena consilii. Interea in Polonia congregatio Ordinum Varfaviæ ad proximum festum Divi Bartholomæi Apostoli indicitur, ubi fautores Henrici Regis incusantur, & literæ ad Regem paulò acerbiores scribuntur, cum quibus Hieronymus Rozdrazevius Secretarius Major, & Ioannes Thomas Drohojevius mittuntur. Karnkovius Episcopus, cum se minus decere existimaret ab ea congregatione abesse, ut is qui sibi bene conscius esset, & qui se nullo dolo malo in Rempublicam peccasse sentiret, quod in Electione huic Regi studuisset, in medium Consilii, benè amicis, & familiaribus stipatus, accessit,

E 2 &

*Oratio pro-
bi Viri,
Gallia &
Poloniae
amantis.*

*Congrega-
tio Varfa-
viensis.*

& quæ saluti Reipublicæ conducere cen-
 sebat, libera voce dixit. Adversarii, qui
 absentem carpebant, illo præsentem, tan-
 quam vi veritatis & innocentia victi, &
 potentiam ejus quoque reveriti, obmutue-
 runt. Rex auditis actis Poloniæ, apud se
 Solikovium pro Oratore Regni, licet eo
 invito habens cum Langadoco Aquinaten-
 sio, & Delphinatibus Lugduni, & tandem
 Avenioni de iis in gratiam recipiendis, a-
 git, eorumquæ obsides per Marchionem
 Radesium accipit. Hic unicus prætextus
 Regni Poloniæ, eum Regem retenturi e-
 gregiè Regnum illud Franciæ pacificare
 coeperat. Sed postquam literæ Polonorum
 allatæ essent, & jam etiam aliunde Rex
 earum exemplum haberet; & Georgius
 Gedrocius à Lithvanis etiam non dissimi-
 lia, ut nisi Rex in Poloniam ad diem XII
 mensis Maji in Anno MDCLXXV sese præ-
 sentaret, sibi de alio Rege cogitandum esse,
 mandata attulisset. Galli partium adver-
 sarum, tempus præfixum cernentes, tra-
 hendo res, eventus Polonici expectatione
 Re-

*Strategema
 Henrici in
 sedandis
 motibus
 Gallicanis.*

*Lithvani
 citant Re-
 gem in Re-
 gnum.*

Regem in dies majoribus difficultatibus
 innectebant. Avenione igitur Rex, ubi ob-
 fides adversariorum acceperat, rursus Lug-
 dunum revertitur: Et inde Rhemos, cujus
 loci Archiepiscopus Cardinalis Lotharin-
 gus, vir præclarus, Avenioni mortuus erat,
 ad unctionem Regni Franciæ Sacram per-
 cipiendam contendit. Quo perveniens
 non solum unctionem Regiam è Sacra am-
 pula, sed etiam Diadema Regium, præter
 morem à Sancto Dyonisio Corona utra-
 quæ allata, ipsa Dominica Quinquagesimæ,
 qua ante annum Polonicum acceperat, ri-
 tu solenni per manus XII Parium Franciæ,
 ipso Coronatore Præfide Cardinali Guisio
 seniore accepit, & tandem Lutetiam con-
 tendit. In Polonia XII Maji *Stezycia Con-*
ventus Ordinum habitus est. In quo Inter-
 nuncii à Rege reversi, literas Regias ple-
 nas benevolentia exhibuerunt. Tenczy-
 nius, Secigniovius Aulæ Regiæ à Rege
 Præfectus, Aula tota, & Milites, Regis cau-
 sam fovebant, imo & Vchanfcus ipse Ar-
 chiepiscopus: multi pro Austriaco labora-
 bant,

*Henricus
 in Regem
 Gallic un-
 ctus & co-
 ronatus.*

*Conventus
 Stezycia-
 nus.*

bant: quorum conatus ut alii reprimerent, Piaſtum urgere cœperunt. Seceſſione igitur facta, & in artificio Piaſti perſiſtentes, tum Auſtrios repulerunt, tum Regis cauſam adhuc ſuſtinuerunt. Atque ſic in varia ſtudia diſtractis omnibus, Conuentus ipſe rebus infectis diſſolutus eſt. Domos ſuas quibuſque reuerſis, invaleſcentibus odiis & diſſenſionibus, nonnullis etiam, qui Henrici Regis cauſæ, & nomini ſtudebant, paſſim in periculum adductis, nonnullis interfectis, denuo à multis Archiepiſcopus ſollicitatur, ut cum vix aliqua ſpes redituri Regis ſuperſit, Convocationem Regni Ordinum indiceret; pericula oſtentantur; fortasſe etiam jam pertæſum erat Seni cum his turbis & tumultibus Regni. Ac Cæſar Maximilianus ſuis apud eum non deerat rebus. Ita Archiepiſcopus, hæcenus pro Rege fortis ſatis & animoſus, labefcens Convocationem Varſaviam indixit, ad diem Octobris III. In qua, cum diem tantum unum duraret, & Electionis novi Regis Comitia ad IV diem Novembris edi-

Infectis rebus diſſolvitur.

Electio novi Regis indicta.

edixit. Celeri nuntio in Gallias ejus rei ad Solikovium allato, nimirum ad XV Octobris, monet Regem, ut ſuæ dignitatis rationem duceret, & quantocius in Poloniam Oratores ſuos, cum authoritate aliqua, & non tam verbis, quàm rebus inſtructos, deſtinaret, cum Aulæ, & Militibus ſtipendiis non perſolutis, argentum Regii Gazophylacii, ab his poſſeſſiones Regiæ occupatæ teneantur, &, niſi ſatisfactione utrique factâ, de Regis reditu ab omnibus dubitetur. Rex igitur conſeſtim, tanquam è ſomno excitatus, Viros magnos, Bellaguardium, & Pibracium Faurum, in Poloniam deſignat. Quorum ille per Italiam, hic per Germaniam iter inſtituere; ille à Pontifice, Venetis, Florentino trecenta aureorum millia Regi jam pacta, & promiſſa, depositis apud eos pretioſis monilibus Regis, habiturus erat. hic cum literis, & non vulgari etiam pecuniæ ſumma, properans, ad Solorurnum ab exule Nobili Gallo excipitur, & omnibus rebus ſpoliatur. Verùm collectis utcunquẽ lite-

Mittuntur ab Henrico Oratores in Poloniam.

literis, & denuo auro à Bellevrio Solituum Præfecto adjutus, in Poloniam antequam convocatio inchoaretur pervenit. Cui cum Archiepiscopus Zakrocinii expectandum esse mandasset, eo ad audientiam non vocato, ex improvise, & Convocationem finivit, & Electionem indixit. Zborovio quoque Palatino Cracoviensi, & Dembinio Cancellario, è Conventu Prosevicensi Cracoviam reversis, voce Præconis per forum Interregnum publicatum est. Rexque Henricus Regni exors pronuntiatus. quæ res Regem maximè Zborovio prius sibi amico offensum reddidit, nequè ulli bono Reipublicæ id factum esse res ostendit. Etenim, jussu Cæsaris Turcarum, mense exacto, Tartari maximis copiis Russiam & Podoliam & Wolhiniam ingressi, eam ferro & flammis gravissimè divexarunt, & multa hominum captivorum millia abduxerunt. Sic deinceps Pibracius cum Archiepiscopo, & Proceribus, quod ita se excepissent gravius locutus, cum mœrore per Majorem Poloniam in Italiam

re-

Henrici abdicatio, & Interregni promulgatio.

Tartaris Russiam vastantibus.

repedavit. Sic & Bellaguardia, dum mora quædam ejus in Italiæ rebus injicitur, iter in Poloniam non suscepit. Rogaverat Regem Solikovius aliquoties, ut sibi in Poloniam reverti liceret, quando à Gallis res Polonas tam frigidè tractari videret. Sed Rex & Regina de die in diem eum placidis promissis trahebant. Persuaserunt autem Regi quidam Galli, ut Polonorum liberos, qui in studiis literarum Parisiis erant, clementer detineret, pactumque stipendium illis tribuendo, eos loco obsidum haberet, quò facilius hac arte Regnum in officio retineret. Sed Solikovius, adito Rege, indignum & inconsultum consilium accusans, omnes quicumque aut in Patriam reverti, aut in Italiam ire volebant, liberavit. Sic Iasloviecius, Czarnkovii, & alii Procerum filii, liberi in Italiam, etiam ex thesauro Regis munerati, abierunt. Tum sanè Solikovium, statim eo nuncio de nova Electione accepto, Rex in Poloniam non solum permisit abire, sed etiam ut id faceret rogavit. *Is se profecturum in Patriam*

F

respon-

Solikovius ab Henrico dimissus pergit in Poloniam.

Solikovii ultima verba ad Henricum.

respondit, ut autem aliquid Regi polliceri possit, ita res Polonicas posthabenti, & Gallicis consiliis à Polonicarum rerum cogitatione abrepto, se non videre. Verum tamen si Oratores Regis in Polonia prævenerit, ac ii promissa Regia re ipsa præstiterint, adhuc se semel illius apud suos Polonos causam esse acturum. Contentus illius responso Rex literas illi parari ad Senatores & Ordines Poloniae & Lithvaniae mandavit. Quæ dum parantur, biduo post magna rerum perturbatio Regem ac Regnum totum Galliae invasit. Etenim post amissam Dominicam Crucem, quæ in Sacra Capella, magna religione & custodiâ asservabatur, & tota Lutetia ob id in luctu & jejuniis versaretur, xvii die Septembris, Dux Alenconius Frater Regius conspiratione cum Huguenotis ac eorum fautoribus malè contentis facta, & diu occultissimè tecta, cum per speciem spaciandi in horto Diaceti Itali potentis esset, ac in arcem coenæ tempore reversurus ferretur, per pomærii posteriorem januam egressus, equum de industria paratum, aliquot consciis comitibus

*Alenconius
autor novæ
in Galliâ
rebellionis.*

tibus conscendit, & per portam Sancti Germani obnubilato vultu, vespertino crepusculo excurrentes, ad Droeux arcem, xviii miliaribus Lutetia Parisiorum distantem, eadem nocte pervenit, quo ad eum multa consciorum Nobilium turba confluit. Sic ea nocte Parisiis in Gallia ob Alenconium, ad eundem modum quo anno superiori Cracoviae ob Henrici Regis discessum tumultuatum fuit, adeo ut Regem cum Regina Matre in Templum arci Luparæ vicinum euntes, in platea lachrymantes populus universus videret. Agitabantur consilia, quibus Frater Regis Alenconius revocari, & ad saniora, & meliora consilia adduci posset: & statim Villa-clerus ad eum expeditur, qui etiam in Polonia cum Rege fuerat. Sed hunc Alenconius dum ad se mitti intellexisset, malè eum ad se acceptum iri renunciavit. Reverso igitur isto Gonzaga Dux Nivernensis, Princeps magnæ probitatis, qui etiam in Polonia cum Rege fuit, ad eum mittitur. Fuit receptus cum honore, sed

non rediit : exoratus Alenconius quidem, se Regem, ut Dominum agnoscere, & agniturum semper respondit; sed se abusu Patriæ pertæsum, ad meliorem ordinem, & Majestatem Regis, eo loco quo antiquorum Regum fuerit restituendum, & jura Regni, ac libertatem Nationis Gallicæ restaurandum tendere; orare, ut Comitata Regni qualia olim fuerunt, & quibus Regnum Poloniæ gaudeat, Rex Christianissimus indiceret. In his transactionibus Gallicanis Solikovius Regem consolatus, eique valedicto, acceptis ab eo literis, quarto die post discessum Alenconii Parisiis excurrans per Postam, per Exercitum Regium, & vix vitatis Casimiri Rhenani Principis, qui in Galliam tendebat, militibus, Cracoviam peracta Convocatione Regni pervenit. Vbi Zborovio Palatino, Dembinio Cancellario, & aliis, qui tum ibi aderant, frustra nomine Regis Henrici tentatis, & culpam tamen publicati Interregni, Regisque proclamati, tanquam certissimæ ejus rei causæ, Tartarorum incur-

*Solikovius
in Poloniam
redux Hen-
rici causam
fovet.*

fionis, altero in alterum rejiciente. Neque tamen contra vim universorum diutius certandum erat. Ad Karnkovium igitur Episcopum Vladislaviæ Volborium se contulit. Quem cum longa expectatione, de Regis melioribus, & maturioribus consiliis fessum, inque orationibus ad Deum fixum, & sese adhuc Reipublicæ salutis fervantem, & ad omnia salutaria Regni consilia armantem invenisset, ejus consilio non nimis ferventer Regias ulterius partes fovebat. Inciderat prius Solikovius, & in Comitata Palatinatus Siradiensis, quæ devitanda sibi, dum non putaret, ac non pauci in eum ejusque socios, Regiarum partium fautores, invectivas Orationes facerent, & profectiois suæ in Galliam causas, Regis bonum animum, & adventum suum sub hoc tempus in Patriam, ita omnibus probavit, ut loco Comitiorum gratiæ illi ab omni Nobilitate agerentur, & mirificum in animis omnium erga Regem Henricum desiderium denuo excitatum esset: Lachrymis etiam & lamentationibus

*Ac in Con-
ventu Siradiensi mul-
tum efficit.*

Archiepiscopum alieniorem ab Henrico invenit.

multorum comprobatum, Episcopo Vladislaviæ non renuente, Archiepiscopum etiam adiit, sed hunc jam die sequenti Varsoviam iter ingressurum, & à Rege Henrico alienum satis invenit. Agnovit Solikovius eum jam alio spectare, & cum parato ferè Rege ad Electionem proficisci, quem tamen, eo ipso volente comitatus est, de omnibus rebus Episcopum Vladislaviæ semper certiore reddens. Multoties Archiepiscopus ad Secretum colloquium Stanislavum Czarnkovium Referendarium, Joannem Sienicium Tarnogovium, & hunc ipsum Solikovium accersebat, & , proposita de Rege quæstione, eos audiebat. Czarnkovius Cæsarem Maximilianum eligendum, Sienicius Piasum, Solikovius Henricum retinendum censebat. Quod cum aliquoties, non sine rationum collatione, fortius & ardentius actum esset, ambo ii Solikovium tempore quodam aggressi, & feriò multis sermonibus de sententia deducere volentes, ipsi tamen in suo quisque sensu ferè à se invicem discrepan-

pantes, ita rationibus ejus vincebantur, ut Sienicius, adjurato eo per Deum vivum, dextraque ejus apprehensa, rogaret: *Num pollicetur Solikovius certò Henricum Regem in Poloniam post annum reversurum. se certo affirmare adhuc à Nobilitate impetrari posse, ut hunc unum annum illius adventum, & de rebus omnibus compositionem patienter expectarent.* Hic Solikovius, videns Sienicium in ejus asseveratione conquiescere velle, veritus nè ea polliceretur, quæ effectum non sint sortitura, *se polliceri certo non posse, dixit. Verùm se hoc posse prædicere, Rege Henrico abdicato & relicto, hac novi Regis Electione duos Reges Poloniam habituram esse.* Obmutescente utroque disceptationum illarum finis factus est. Conspectu Solikovii è Galliâ reversi Hæretici in eum conspirationem fecerunt, & Krasfinium Episcopum Cracoviensem adierunt, quo Archiepiscopum ab eo abalienarent: Episcopus fecit, seu quod Solikovia metueret, nè quid is ab Hæreticis per vim pateretur, seu quod illis satisfacere vellet. Et cum ambo Pontifices eum deperi-

*Solikovii
judicium
de rebus
Henrici.*

periculo admonuissent, ipseque eodem ferè vesperi, ad lumen candelæ ex hospitiiis, in quibus conventicula Hæreticorum habebantur, per fenestram bombardis displosis, non multum à periculo abfuisse, nè cum larvis certaret, ad Episcopum Vladislaviæ, qui & ipse, paratis rebus omnibus in omnem usum Reipublicæ, Volborii consilio amicorum subsistebat, abeundum sibi putavit. Sed nè vel metu, vel periculo, vel improbitate hostium à benefaciendo, serviendoque Patriæ desisteret, postquam de probitate, prudentia, & dotibus animi & corporis Ducis Ferrariæ multa à viris fide dignis, dici audivisset, ad vindicandos inimicos suos, & Patriæ commodum, & honorem, in ejus personæ commendationem populare scriptum confecit. Quod cum Oratores illius Senatui & Ordinibus exhibuissent, ac publicè lectum esset, plurimorum animos Alphonso benevolos effecerat. Quod & Pontifici Maximo, & Imperatori, & Regi Galliæ ejus Electionem non invidiosam fore declaravit.

*Alphonsus
II, Dux
Ferrariæ, à
Solikovo
laudatus.*

clararetur. Acuerat Karnkovium *Martini Gerstmani* Episcopi Vratislaviensis, qui ab Imperatore ad ea Comitia erat Legationis Princeps factus, qui vadens Varfaviam, vel per imprudentiam, vel quodam suo Consilio, vel etiam sua infelicitate fatali, eum Volborii præterierat. Vnde partes Cæsarianorum magis Karnkovio fuerunt suspectæ, quod & eos ubi poterant, se sua eum consilia celare animadverteret. Et tanto quidem magis, quod non jam filium aliquem Imperatoris, sed ipsum Imperatorem pro Candidato Regni proponi intelligeret. Erat tempus anni alienum, & tractandis consiliis sub dio & papilionibus ineptum. Multa in animis hominum acerbitas, qualibet ex re suboriebatur, neque sibi ut fratres Ioseph mutuo quisque alteri pacifice loquebatur. Præterea nequè modus, aut ordinis aliqua species in rebus agendis par Electioni Henricanæ, in qua ferè Karnkovius clavum tenuerat, habebatur. Itaque tanquam sibi, fortunæque suæ irati omnes, celebratissimæ, & clarissimæ

*Novi Regis
Electio.*

simæ Electionis suæ prioris fructu se defraudatos esse, alii quidem in omnem occasionem intenti fuerunt, quo pacto, jure vel injuria, Imperatorem Maximilianum Regem renunciarent. Alii verò ad eum excludendum, popularem sententiam sequuti, domestico Regi studebant, & Regnum jam ipsum ad *Ioannem Kostkam* Palatinum Sandomiriensem, & *Andream Comitem Tenczynium* Palatinum Belzensem deferebant. Quo proposito utrorumquè moderatiorem nullam admittente; Cæsariani, simulato paulisper Syncretismo, intra Urbem se recipere consultandi causa præ se ferentes, prope muros Civitatis in campo, ut id legitime fecisse viderentur, cum Archiepiscopo substituerunt: Missisque à se quibusdam, hoc est Episcopo Cracoviensi *Krasinio*, & Palatino Podoliæ *Mielecio*, atque aliis cum Nobilitate, quæ suum locum, in loco privilegiato tenebat tractandi causa, XII Decembris *Cæsarem Maximilianum Regem Poloniae renunciarunt*. Et statim ad Templum Civitatis præcipuum, ubi Regina fuit,

Ioannes Kostka & Andreas Tenczynius Candidati Regni.

Cæsar Maximilianus ab una factione Rex Poloniae declaratur.

fuit, ad canendum Deo Hymnum profecti sunt, Czarnkovio & Christophoro Zborovio assiduo Archiepiscopum custodientibus. Quod ubi ad Nobilitatis Castra relatum est, fremere omnes, ac frendere, quod altera pars non fraternè secum egisset. Et cum semel atquè iterum aliquos ex suis ad eos qui Cæsarem renunciaverant misissent, rogantes ne vim Reipublicæ ac libertati communi inferrent, & sui liberorumque misererentur, nihilque operæpretii ac nè commodi quidem responsi tulissent, protestati de injuria sibi facta, *Annam Reginam Virginem* sibi Principem legitimam, per *Ioannem Sienicium* postridie inaugurarunt, eidemque Maritum *Stephanum Bathory* Palatinum Transylvaniæ, ac futurum Regem designarunt. Et mox eidem Reginae per *Ioannem Kostkam* Palatinum Sandomiriensem, & multos alios, Regnum, se, suasquè libertates, vitam & fortunas deferunt. Indoluit illa primo Regni Schismate, tam periculoso, lachrymisque fatalem Reipublicæ conversionem

Protestantibus aliis contra,

Et Stephanum Bathorem nominantibus.

prosequuta: Sed postea, ubi Ordines in sententia perstare videret, assensum ad ea omnia quæ ex usu Reipublicæ essent præbuit, seque eorum fidei consiliis & fidelibus studiis permittit, omnia sua pro salute eorum, ac Reipublicæ devovens. Karnkovius Episcopus, ut tam periculosum Schisma sanaret, Varsoviam accurrere voluit, sed Solikovio, & aliis rogantibus, ut paulisper se adhuc domi contineret, non dubius ab utraque parte ejus consilium imploratum iri, & jam hanc illam à Deo occasionem præparatam esse, qua omnis illa invidiæ flamma, quæ Regis Henrici causa apud omnes flagrabat, suâ sponte sit collapsura. Vix profectiois suæ sententiam cohibebat, cum ecce primum à Batorianis, deinde à Cæsarianis compellatur. Cupiebat is maximopere, & rogabat, ut ii Oratores ad suos Candidatos mitterent, & potius in unum Candidatum quempiam, præteritis hisce ambobus, convenirent: eaque de causa Lovicium ad Archiepiscopum accurrit, sed is jam ita animum ob-

*Karnkovius istud
dissidium
componere
nititur.*

Sed frustra.

obfirmaverat, ut de sua sententia nulla ratione deduci potuerit. Abierunt igitur utriusque partis nomine Oratores ad suos quisque Electos. Ad Cæsarem Albertus Lascius Palatinus Siradiensis, Stanislaus Sandivogius Czarnkovius, Gostomscius Castellanus Sochacoviensis, Christophorus Zborovius cum Collegis. Ad Batorium verò, Ioannes Tarlo Palatinus Lublinensis, Georgius Mnizek Incisor Regius, Albertus Starzechowski. Nicolaus Iazlowieczki, Ioannes Ostrorog, Martinus Lwowski, Ioannes Plaza, Georgius Niemsta, Adam Gorayski, Stanislaus Laszcz, Stanislaus Pstrokonski, Ioannes Beldowski, Ioannes Radzieiowski: ad quem etiam Archiepiscopus Iacobum Woronecium nepotem suum misit, monens ne se decipi à quopiam pateretur. Regnum ne alteri Electo & prius nominato Principi intervertere præsumeret. Atque eodem propè tempore *Stanislaum Sandivogium Czarnkovium*, quondam consensum Regis Henrici producentem Coadjutorem Archiepiscopatus

*Oratores
ad utrumque
que Electum
missi.*

*Czarnko-
vius Coad-
jutor Ar-
chiepiscop.*

*Andre-
viensis Con-
ventus.*

patus Gneznenfis cum Capitulo instituit, & Clavem Zninensem illi concedit. Batorianis inde meliorem telam fortuna texere cœpit, quod ad iudicium totius Reipublicæ provocarant, & Comitiam particularia passim; postremo Generalem Conventum Andreoviam indixerant. Ad quem cum certatim Karnkovius, tanquam vindex Patriæ libertatis oppressæ, evocaretur, illuc profectus est. Et in eo confirmata Stephani Electione, ac Imperatoris reprobata, (idquè in anno CIO IO LXXV) nam & Oratores illius illuc advenerant, postquam per *Philopponium* à Stephano & Regni conditiones susceptæ, & jurejurando firmatæ, allatæ essent, & celer illius in Regnum adventus promitteretur, jam à partibus Batorianorum apertè stetit, ipsoque auctore, & dies Coronationis dictus, & ad eum ipsum Stephanum variæ adquè fœderatos Regni Principes literæ, & legationes decretæ, & expeditæ fuerunt, ubi cum mentio fieret in scriptis Confœderationis de religione abunde Episcopus Iuribus Ec-

Ecclesiasticis cavit. Missi etiam fuerunt ex hoc Andreoviensi Conventu Oratores ad Cæsarem Lanczkoronski, seu Wodzislawski, Castellanus Zavichostenfis, & Martinus Bialobrzieski Abbas Mogilæ, qui Cæsarem mitigarent, & justæ Electionis Stephani rationes ostenderent, quibus à Cæsare omne humanitatis genus ostensum est. Sub hoc idem etiam tempus Vchansejus Archiepiscopus Conventum, ad diem ultimam Februarii, Conventui Andreoviensi contrarium edixit, qui tamen admodum infrequens fuit. Unus ferè Episcoporum fuit Karnkovius qui se his partibus primus adjunxit, quod ab eo magno rei Ecclesiasticæ emolumento factum fuisse tempus, & res ipsa postea comprobavit. Etenim cum Stephanus Hæreticorum ut plurimum studiis Rex esset nominatus, tanquam is, qui aut Hæreticus, aut Hæreticorum fautor ab illis existimaretur; & confirmaret hanc eorum opinionem *Blandrata*, homo hæreticus, ab eo ad Electionem missus; timens Episc-

*Cui à Cæ-
sarianis
Conventus
Lovicensis
oppositus.*

CO-

copus nè eum, vel totum, vel medium haberent Hæretici, in hoc nervos suos intendit, ut antequam Stephanus in Regnum ingrederetur, de ejus fide ac religione edoctus, vel eum sibi ulterius fovendum, aut verò, si quid secus de eo intelligerent, Regio fastigio ac Throno excludendum curaret. Coronationis Regis & Reginae dies Dominicus Quinquagesimæ dictus est, quo cum Regis in Regnum adventus desperaretur, longo enim terrarum circuitu, ut Vngariam Imperatori subjectam devitaret, per Valachiam & Moldaviam iter instituerat, gliscentibus Cæsarianorum artibus, rumoribusque variis; hinc inde animos Bathorianorum in diversa trahentibus. Karnkovius, licet adhuc de Regis adventu nihil certi haberet, tamen Cracoviam ad diem dictum se contulit, Reginaeque ut eò proficisceretur persuasit. Et quoniam à Cæsarianis præveniri timebat, ne Rempublicam in incerto statu relinqueret, si vel Stephanus tardius adesset, vel aliquis gravior casus, ut sunt

huma-

Dies Coronationis Stephani indicta.

Interea ad omnia intento Karnkovio.

humanæ res, cursum sui coepti turbaret, coacto Consilio Senatus, de Regina coronanda ad Senatum & Ordines retulit. Et quoniam in Republica tuenda maximè Statum Ecclesiasticum, ne quid detrimenti acciperet, attendebat, cum Clero in primis Cracoviensi sua consilia communicat. Utrobique variantibus Sententiis res tandem in ulteriorem deliberationem dilata fuit. Interea tamen, ne diu expectatus Rex, rebus Ecclesiæ Dei non provisus, Regni fines intraret, arrepta hac occasione, quod Rex eum, ut sibi ad fines Regni occurreret, literis suis invitabat, ipse se rebus omnibus fervans, & invidiam hominum declinans, ad eum non ivit, sed Solikovium ad se domo literis evocatum, & ne Reipublicæ & causæ divinæ in tam periculoso tempore & ipse deesset, suo loco, ad eum mittit. Magnum à Cæsarianis videbatur imminere periculum, sed multo majus si Rex in potestate Hæreticorum totus esset: Solikovius igitur de omni re, quam cum Rege ageret, Episcopi sententiâ

Karnkovius Stephano obviam ire renuit.

Solikovius à Karnkovio novo Regi obviam missus.

H

in-

58 RERVM POLONICARVM
intellectâ, & plenè de omnibus instructus
in ulteriorem Russiam profectus, Regi
Electo Stephano ad *Sniatinium* occurrit.
Eum Prutum amnem, Moldaviam à Podolia
disterminantem, transvectum, Hieronymus
Russiæ Palatinus, & Nicolaus Castellanus
Camenecensis Sieniavii Fratres, cum non
contemnendo exercitu exceperunt, & per
Martinum Mæzænum Iuriconsultum salutarunt.
Invulgato Solikovii adventu apud Oratores,
qui Regem Electum adducebant, qui, uno tantum
excepto, Hæretici omnes fuerunt. Omnes,
ne Solikovius à Rege nisi præsentibus illis
admitteretur, vel audiretur, decreverunt;
quod vererentur, ne is per eum in Ecclesiasticorum
potestatem deveniret. Quod Solikovius,
ex iis qui Episcopo Karnkovo favebant,
ubi subolevit, ipse ad Oratores misit,
rogans, ut sibi accessum nomine Episcopi
ad Regem compararent, qui in periculo
maximo Reipublicæ, & illis omnibus &
Regi huic Electo adesset. Et cum etiam
quicquid ejus nomine apud Regem

COMMENTARIVS. 59
gem acturus esset, ipsos Oratores præsentem
adesse, audire, & intelligere cuperet.
Quo intellecto Oratores exhilarati, jam
in Solikovium, atque in ejus persona in
Episcopum Coricæi esse nolebant, sed
Plazæ tantum & Niemstæ id negotii dederunt,
ut Solikovium ad Regem concomitati ei
cum illo colloquenti adessent. Sed, ut mos
nostrorum fert, solus tantum Plaza adfuit,
& salutationem tantum ac benedictionem
Episcopi audivit, atque ad suos retulit.
Cæteroquin de hora secretioris colloquii
submissius loquuti; tandem hora vespertina
ejusdem diei, & in profundam noctem
secum Rex & Solikovius, Philippo fores
observante (qui dies fuit Sabbathi) fuerunt.
*Illic Regem de omnibus rebus, quæ fundamentum
essent Regni feliciter inchoandi, plenissimè,
nomine Episcopi, edocet. Quid agere, quæ
consilia sequi, quæ vitare, in quas partes oculos
& animum advertere oporteat, quo animo denique
esse, quàm perspicaci, & quæ sibi ferenda
& exantlanda sint, quàm animo forti, jamquæ ad
ipsum Regni limen prævidenda & ponderanda,*
H 2 *animo*

*Solikovii
colloquium
cum Rege,
secretius.*

animo bene ad omnia munito sustinenda, descriptis illis omnibus, & Statibus hominum, & forma Reipublica, & actionibus, ac rebus universis, prout tum illo Colloquio brevi fieri poterat, illum instruit, & ad cetera audienda benevolum, attentum, & docilem efficit. Hic tandem de gratitudine Deo reddenda, de fide ei prestanda, & fide quidem Catholica, quâ sint, & sine cuius vera & sincera professione & observatione, non solum Diademate Regio se non esse potiturum, sed nec Cracoviam quidem, Sedem Coronandorum ac conservandorum Regum laudatissimam, & Catholicissimam semper, hætenus Principum esse conspecturum. Firmamentum esse Regni Catholicam fidem, & Catholicos Viros, ipsumquæ Sacrum Ordinem Spiritualem esse primam & præcipuam Reipublica partem, & Senatus caput, & Regis animam, lucernam ac Spiritum vitalem. Profitendam igitur esse fidem, verè & sincerè cum Deo agendum, qui eum ad tanti regni gubernacula vocavit, qui jam ad fines adduxerit: cetera secutura, & adjectum iri gratis, modo is intra limen & ostium Regni pedem suum in vestigia priorum Regum Polonia ponat, & figat, Missam singulis diebus audiat, Episcopos ut

Pa-

Patres veneretur, & illis obediat. Romanum Pontificem Summum Iesu Christi Vicarium recognoscat. Iura Ecclesiarum facta tecta conservet, Senatuum diligat, Ordini Equestri fidat. Hæreticorum consilia, tanquam Regno & sibi perniciose suspecta habeat. Non deesse adhuc ingentem vim rerum difficilium. Lithuanos adhuc in alterius esse Electi fide; item Prussos, Polonia magnam partem; teneri multas arces in fide Austriaci, Imperatorem competitorum esse magnum & potentem, sed ista omnia cessura, & tanquam vanas nubes præteritura, & Regno pacem, & tranquillitatem relictura, si Deus cum eo, ille cum Deo fuerit. Iam Episcopo Karnkovio fautore Clerum ferè omnem ac CoEpiscopos omnes in partes Stephani concedere: Iam Reginam, Aulam, Milites, Palatinum Cracoviensem Zborovium, & Comitiam plena ejus adventum feliciter expectare. Modò ut is non dissimilis esse prioribus Regibus Polonia, pietate, & constantia intelligatur. Audivit Rex Electus Solikovium non sine suspiriis, & cum singulari consolatione sua. Et non solum ad omnia verbis fusissimis respondit, sed etiam fidei suæ Catholicæ professione generali

H 3

Responsum
Regis.

rali factâ, rebus statim ipsis, ita Solikovio
 satisfecit, ut is de eo omnia præclarè, &
 sentiret, & ad Episcopum perscriberet.
 Et quoniam ante aliquot annos Sniati-
 nium à Moldavis exustum, nec dum resti-
 tutam Ecclesiam Catholicam habebat, in
 qua die Dominico crastino Sacrosanctum
 Missæ Sacrificium audiret, Solikovio lo-
 cum ubi id fieri posset demonstrante, se-
 quenti die summo manè illud se auditu-
 rum, & illud idem singulis diebus factu-
 rum lubentissimo animo sponndit. Ha-
 bebat autem jam secum ab Episcopo Soli-
 kovius & Sacerdotem, & omnem Altaris
 apparatus, quem penes Regem cum pue-
 ris amanuensibus reliquit. Multi sermones
 fuerunt de Transylvaniæ Religionibus im-
 piis, de paucitate Catholicorum, de So-
 cietatis Iesu Patribus, quos per Fabium
 Dalmatam jam petierit. Religionem qui-
 dem Catholicam se semper ob Proceres
 Hungariæ, & populos omnes Hæreticos
 integram servasse occultè, & Monacho
 cuidam Albæ Iuliæ, Seni, per speciem ve-
 na-

nationis ad eum excurrens, confiteri, & ab
 eo communicari solitum fuisse. Et se qui-
 dem militari modo in penitioribus articu-
 lis Catholicæ fidei versatum, sed animo
 prompto omnia auditurum, & susceptu-
 rum quæcunquè in salutem animæ suæ, &
 Reipublicæ, præsertim Ecclesiæ Statum
 tuendum, & ornandum pertinere edoctus
 ab Episcopo fuerit. Multa dehinc de re-
 bus aliis, politia Regni hujus, moribus
 Sigismundi Augusti, Henrici, itemque
 Officiis Regni, & forma Reipublicæ in-
 terrogabat. Sequenti igitur die festo Do-
 minico summo mane Sacrum Missæ Sacri-
 ficiu[m] audivit cum lachrymis: etiam li-
 brum Euangelii sibi oblatum exosculatus
 est, & per totum Sacrum genibus flexis
 orans. Oratores durante Missæ Sacrificio
 ante fores erant, & cum Missam apud Re-
 gem haberi intellexissent, *Iam isti Sacerdotes*
inquiunt, se in possessionem Regis intruserunt.
 Dum hæc apud Regem aguntur ii qui ad
 Cæsarem missi fuerant redeunt; & cum
 Senatui & Ordinibus Regni à Cæsare li-
 teras

*Rex Missæ
 sacrificio
 interest.*

*Id quod O-
 ratores ad
 Regem ma-
 le habet.*

teras exhibuissent, quibus Cæsar eos fideles, dilectos, compellavit, malam gratiam apud omnes inierunt, tanquam ii qui Ius Cæsareæ Electionis, allatis talibus literis, non obscurè confirmassent. De Rege autem Electo magna fuit Cracoviæ expectatio apud omnes, sed maximè apud Episcopum Karnkovium, quem fructum allatura esset hæc ad eum Solikovii profectio. Igitur cum literas Solikovii accepisset, quibus is Regem Electum, ac præclaras illius animi dotes ac corporis, item prudentiam, facundiam, maturitatem, industriam, rerum usum, ejus describebat, Episcopus ejus literis sparsis, mirifica erga eum studia omnium excitavit. Rex Electus ante Festa Paschæ Urbem ingredi debuit; sed adversa valetudine impeditus, ad Mogilæ Monasterium, uno ab urbe miliario, substitit. Quem Episcopus etsi primo quoquè tempore videre cupiebat, tamen ne linguis hominum incurreret, sese domi continuit; & ad eum Martinum Pilsnensem, Stanislaum Solikovium, & Cloda-

*Rex electus
ad S. Tumbam
eger.*

25703

daviensem Regis Sigismundi Augusti Concionatorem, Theologos ex Academia Cracoviensi, ut operam eorum, aut unius eorum, qui ei magis placeret, in rebus fidei uteretur, destinavit. Rex sibi *Solikovium* delegit, eumque penes se retinuit. Quo postea, quia linguâ Latinâ Rex utebatur, & alios dicentes audiebat, per annos quinque continuos Concionatore grato, & felici usus est. Peractis festis Paschæ Rex Electus xviii Aprilis adveniens à Senatoribus & Nuntiis Equestribus, ante portam Sancti Floriani, in Campo patente, die sereno, & favente aura exceptus est, & per Episcopum Karnkovium omnium nomine salutatus. Ad cujus orationem ipse ore suo respondit. Et tandem urbem & Arcem, solenni quidem, sed Henricanæ nihil simili, pompa ingressus est. Et tandem, post diem octavam Paschæ, cum Archiepiscopus Vchanscius venire nollet, die Martis profesto, & in Templo Sancti Stanislai Cracoviæ in Arce, de more, ab Episcopo Karnkovio, una cum Anna Regina

*Solikovius
Theologus
Regius.*

*Ingressus
Regis Cra-
coviæ.*

*Post, Coro-
natio à
Karnkovio
peracta.*

I

gina

gina coronatus est, cautione adhibita: Ne ea res Archiepiscopo Gneznensi, tanquam Primati, ac Regum Coronatori præjudicaret, & in iurejurando Regio, de salvo Iure Ordinis Ecclesiastici in servanda pace inter dissidentes de Religione conditione adjecta, quam cum Hæretici nolent, tandem in hanc formam conventum est, ut enunciaretur salvum Ius partium. Regina priusquam coronaretur, & Vxor Regis esse declararetur, Iuribus suæ Matris Bonæ, in quibusdam Regni Poloniae, Lithvaniae, & Mazoviae fundis renunciavit, & novam fundi inscriptionem in terris Mazoviae accepit. Non deerant qui Regem aliam Vxorem ducere consulerent; sed Karnkovius, unâ cum aliis mitioris sententiæ Senatoribus, Reginae auctoritatem, quæ etiam in Electione priore loco nominata fuit, defendit, & incommodum potius aliquod ob ætatem domestica patientia ferendum, quàm ut & Reginae stirpis Polonæ contumelia fieret, & in rebus novis & imperfectis Rex & Regina peregrini ambo

Anna Regina juri maternæ renuntiare cogitur.

Anna cum Rege conjugium.

ambo Regno præessent. Coronatione perfectâ, & variis quibusdam fabellis de Rege à Regina alieniore, atque ob id bellum prius cum Regni hostibus quàm foedera Conjugii perfecturo discussis, & metu compresso: ea quæ ad gubernacula Regni feliciter inchoanda pertinebant, agi, & tractari cœperunt. Rex in foro Urbis, de more in Throno residens, à Cracoviensibus Iusjurandum fidelitatis recepit. A Principibus Vasallis Internuncii, temporis designationem, quo fidem suam præstarent, etiam nonnulli adfuerunt. Ex Lithvanis nemo Coronationi adfuit. Tandem quod Ioannes Chodkievicius, Capitaneus Samogitiæ, & Marschalcus Lithvaniae jam in Electione in partes Stephani, operâ Petri Zborovii Palatini Cracoviensis, cujus Sororem ante annos complures Conjugem habebat, concesserat; & cæteros Lithvanos Polonis se adjuncturos, bona spes erat. Quod & factum est. Nam Ioannes Chlebovicius, Castellanus Minscensis cum aliquot aliis Lithvanis ad Regem venit,

*Lithvani
novi Regis
electionem
approbant.*

venit, eumque Regem tantum Poloniae consalutans, de injuria à Polonis accepta, quod eum Regem, Lithvanis exclusis, contra unionis praescriptum, renunciaissent, multis verbis egit: qui privatim cum Rege collocuti, & prudentiam ipsius meliore nota conspicati; praeterea & toti illi Provinciae Ius suum fore salvum, defensioque contra Moschum promissa esset, non difficulter & ipsi Regi se adjunxerunt, & suos omnes idem facturos esse polliciti sunt. Erat inter Nobiles Viros Regni & Secretarios Regis Sigismundi Augusti juvenis praecclarus, & doctus, *Ioannes Zamoscus* Capitaneus Belzensis & Zamechenfis, cui etiam Rex Henricus Knifinum dederat. Is in Electione Stephani cum Ioanne Sienicio Tarnogovio sensit, & multis eum consiliis, ad negotium pro Stephano conficiendum, juvit. In eum Rex, statim initio sui Regni, oculos & animum conjecit, seu quod suae Electioni favisset, sive quod praeterea magnam in eo eruditionem, & modestiam morum animadverteret. Quod non

*Ioannes
Zamoscus
Regis gra-
tiam ade-
ptus.*

non solum ab aequalibus ejus, sed etiam à Senatoribus multis notabatur. Qui postea in quanta Regis gratia fuerit, & ad quantas fortunas pervenerit, ea quae sequuntur abundè demonstrant. Nunc coepta profequamur. Imminebat Regno Caesar, & fretus suorum favore, quos in Polonia habebat, tum verò Oratorum Polonorum precibus excitatus, Comitium Imperii Ratisbonam ad proximum mensem Iunium indixerat. Consilia igitur, tum de Caesarianis ad concordiam adducendis, tum de Caesare à cogitatione Regni Poloniae deducendo acta sunt. Cum autem Regi non placeret, nomine suo quenquam ad Caesarem mitti, ne jam in Regni possessione positus, & Rex coronatus, & Reginam Vxorem habens, sua cum illo disceptatione suam dignitatem in dubium revocare videretur. Sed ut Senatores, ac Ordines Regni potius aliquos mitterent, sive ex medio sui, seu ex Secretariis Nobilibus, qui non solum Caesarem adirent, & cum eo, ne Regnum jam quietum turbaret, agerent:

*Legati à
Senatu ad
Caesarem
missi.*

Sed etiam Ordines Imperii compellarent, ut pacifica consilia Imperatori, ad mutuam pacem, & tranquillitatem conservandam, & temerè orbem Christianum bellis non implicandum, darent. Eam ad rem delecti sunt, Ioannes Crotoſius Palatinides Ino-
vladiſlaviensis, & Ioannes Demetrius Soli-
kovius, ambo Secretarii: Hi literis Sena-
tus & Ordinum ad Cæsarem & Principes
acceptis, sine magno apparatu, (ita enim
jufferat Rex) Regis ipsius literis tantum
passus muniti, iter arripuerunt. Pluribus
per Silesiam locis impediabantur, sed for-
tuna animos eorum juvante, & patientia
durum superante, ita progrediebantur, ut
Pragam incolumes pervenerint: ubi, quo-
niam sub id tempus etiam Polonici Regni
causa, Præsidente Rudolpho Rege Romano-
rum, Hungariæ, & Bohemiæ, ac præsen-
te Archiduce Ernesto, Comitiam Bohemiæ
agebantur, ad quæ nullas literas nec man-
data suorum habebant. Patefacto eorum
adventu, nec tamen eis qui essent, apud
eos quorum intererat, celantibus, à Rege
per

per Scolowrocium Valſtinum Vatember-
gium & Wehinſcium salutati, & in media
Comitia ingressi, Regem Romanorum, &
Ernestum de suis personis salutarunt: &
iis, quæ tum res postulabat, ore rotundo,
dictis, suâ suorumque existimatione serva-
tâ, invidiosissimæ Legationis non infau-
stum expediendæ bona initia dederunt.
Rex enim Romanorum, ubi eos ad Cæsa-
rem suum Parentem proficisci comperit,
fatagebat, ut non Ratisponam, ubi non-
dum Cæsar aderat; sed Viennam ad ipsum
Cæsarem, ubi is adhuc esse ferebatur, irent.
Sed illis rectâ Ratisponam se malle re-
spondentibus, ut maturæ Cæsareæ Maje-
stati adventanti occurrerent, nevé ab eo
in itinere exerrarent, ad diem sedecimum,
donec Cæsari de eorum adventu perscri-
beretur, sic volente, & rogante Rege Ru-
dolphi (qui mos est Principum, ut rogent,
quod habere volunt) Pragæ manserunt.
Multoties à Proceribus illius Regni com-
pellati, tandem dimissi Ratisponam vene-
runt. Et Cæsar die sequenti, mense Junio
me-

medio advenit. Rex Stephanus in Polonia res suas agebat, & quia Lanczkorona Arx Cracoviæ vicina, quæ recipere poterat ex Hungaria aliquot præsidium, quam Albertus Lascius Palatinus Siradiæ, præsidio in ea relicto, tenebat, eam Rex aliquantâ oppugnatione cœpit. Pruscovium primò, deinde Francendorffium audientiam Polonici Nuntii apud Cæsarem petebant, sed ea tam diu trahebatur, donec Moschorum Legati advenirent. Altero igitur die Nuntii Polonici ad Cæsarem accersuntur, A Pruscovio veteri suo amico Solikovius intelligere cupiebat, num publicam, vel privatam audientiam apud Cæsaream Majestatem essent habituri. Sed id etsi minus obtinuissent, nihilominus animo præfenti, inter Germanorum & Polonorum greges sibi adversos incedentes, oculis etiam suorum dissimulatis, ad Cæsarem intrarunt. Ingressi, & salutato per Crotosium Imperatore, literisque illi datis, Solikovius rem ipsam aggressus, totum Electionis negotium, uti res erat, longâ oratione Cæ-

Cæsari exposuit. Circumstabant Imperatorem, Wilhelmus Dux Baviaræ, & Albertus Laski cum Christophoro Zborovio, ac Principum Germaniæ Legati, dum is verba faceret. Erant, qui, antequam diceret, gratius fore Imperatori suggerebant, si, quæ dicturi essent, potiùs in scripto exhiberent. Sed illi maluerunt verba facere, quæ aliter accipi non poterant, & plus efficaciam apud varios auditores habitura illis visa sunt, quàm scriptum, quod à multis ignoraretur, tradere. *Igitur primum de tardiore audientia conquesti sunt: inde, quod ad videndum prius Imperatorem privatim admissi non sint: inde, quod publicamne an privatam audientiam essent habituri non præmoniti fuerint. Cæterum ita excepti, tanquam hostium legati, qui tamen alibi mitius tractentur, advenissent. Sed tamen ea omnia tempori condonare, & sua privata illa sit, seu publica audientia ita, se verba facturos, & accommodaturos, ut & dignitatem Majestatis Cæsareæ, quàm maximè observare, & ad eum omnia vera, certa, & explorata, secus quàm alios, qui ad eum Regnum detulerint, retulisse, omnibus*

Oratio Solikovii Legati ad Imperatorem Maximilianum.

apparere possit. Inde, discessu Regis Henrici, ac ejus retinendi studio, & periculis Regni, quibus eo absente, tum foris, tum domi, distinebatur, & necessario instituta nova Electionis rationibus commemoratis, ipsum initium, progressum, tractationem, ac finem discordia Electionis exposuerunt: Ita ut qui illi Electioni aderant, ita se verè habere fateri, & qui non aderant, sed tamen audiebant, omnia probabilia apud se habere, & agnoscere planè cogerentur. Cum tamen Ius Electionis Regis in Regno libero ad omnes Ordines pertineat, excluso Equestri Ordine, & Senatorum multo majore parte, nec Archiepiscopum Regem nominare, nec Marschalcum promulgare potuisse. Qua in utraque re, præter alia innumera quæ ad probationem veræ ac legitima Electionis requirebantur prætermissa, aut secus quàm libertas & Status Reipublicæ exposceret acta, multum à scopo aberratum fuisse; & Nominationem secessu factò, præter opinionem, & demum promulgationem, in ipsa Arce conclusa, non in Electionis loco peractam fuisse. Et cum cætera pars Senatus ac Nobilitas Regni, cavendo libertati suæ, ita à paucis Fratribus oppressa, ac in discrimen adducta, Regiam Annam Infantem, Regum
Poloniæ

Poloniæ Neptem, Filiam, & Sororem, cum Stephano Bathorii Palatino Transylvaniæ pari ætate copulandam Regiam suam dixissent, ac contraria multo majoris partis Electione, quam legitimam in tali casu esse statuerent, libertatibus suis in posterum cavissent, tamen ad res concludendas, & Schisma confirmandum, eos non properasse, verum Casarianos ad omne genus concordia tractanda, & mediis alicujus amplectendi, aliquoties invitasse. Casarianisque ad nullas concordia rationes condescendere volentibus, sed magis in sententia persistentibus, etiam eos ab Electa Infante Regina, ac Electo Rege suo resilire non potuisse. Ex qua collisione studentium suis partibus utrisque, ad universa Reipublicæ judicium provocatum esse, & Conventus contrarios duos, Andreoviam, & Lovicium, indictos, facile judicium & sententiam tulisse, & finem controversiæ fecisse. Nam Andreoviam ex omnibus Regni partibus frequentem Senatuum & Equestrem Ordinem coivisse. Lovicium verò paucissimos, idque ejus Schismatis pertasos. Cæterum & planum omnibus in Polonia & Germania fuisse, & Majestatem Casaream diu & multum, an Regnum in hoc Schismate acceptaret

deliberasse, & non accepturum passim ab omnibus affirmatum esse. Quod ipsa tarditas, & suscepti Regni, & Iurisjurandi præstiti, abunde confirmare videretur. Et interea alterum Electum & ad Regnum venisse, & Regno potitum, & Reginam Regni Infantem Vxorem duxisse, certum argumentum esse, & divina voluntatis, & concordis utriusque partis in hoc sententia, ut qui prior in Regnum veniet, pro Rege susciperetur. Quod Stephanus & jam venerit, & Diademate Regio insignitus sit, & Casarea Majestas suis rebus ipsa per se, quasi volens, & prudens, defuerit. Qua de re ipsa etiam, ipsos Casarianos cum Casarea Majestate expostulasse, & si Stephanus ante quartam diem Aprilis prior Imperatore venerit, se unà cum aliis ejus Majestatem agnituros, Fratribus contraria partis scripsisse. Vnde manifestè constaret sua Casarea Majestati Polonos nihil malitiosè, nihil insidiosè contra suam Majestatem fecisse: Sed hac ratione sibi, suæque libertati consulendum putavisse. Quod autem aliqui dicerent Stephanum Turcæ obnoxium esse, & aliquid ex eo incommodi Reipublicæ Christianæ accessurum, scirent, in Transylvaniam non ipsum hoc Ius primum intulisse, sed

ita

ita à Majoribus accepisse. In Polonia verò cum Turcæ non alio modo, quàm antiquo Regum Polonorum more fœdera pacis servaturum esse. Orant igitur, jam sua Majestas Regno Polonia, quod in finibus Europæ, quod adversus Christiani nominis hereditarios hostes positum, semperque in procinctu ac excubiis situm est, & suam hanc mediocrem felicitatem faveret, faverent & cæteri Ordines sibi ac Orbi Christiano tranquillitatem & pacem, non inviderent libertatem omnibus liberis Nationibus peculiarem. Quod si qui essent, qui prudentissimum Imperatorem Consiliis suis minus opportunis in medios tumultus & apertissima Reipublicæ Christianæ pericula conspicere nihil pensi haberent; Utetur potius sapientissimus Imperator suâ prudentiâ & Iudicio, quo semper fuit maximo, & memor se in Summo rerum Christianarum apice, Patrem omnium esse; seipsum audiret, sibi similis esset, & privatam causam suam non tanti duceret, quanti salutem totius Orbis Christiani. Non enim, si secus fieret, non possent Poloni, nisi pacem suam, & Statum præsentem Patriæ suæ, suasque libertates, vitâ etiam ipsâ chariores, modis omnibus tueri, ac defendere. Conquesti etiam sunt nomine publico de

K 3 capti-

captivitate Andrea Comitis Gorcani in Silesia à Corozbachio, & nece Gnojevii ab Humienio Hungaro factâ, rogantes jus reddi injuriam passis. His

Responsum Imperatoris.

& multò pluribus verbis cum sermonem suum Nuncii Polonici, attento & nihil mutante vultum Imperatore, peregissent, per Cancellarium Cæsar respondit, se multò diversa ab aliis, qui Cæsaream Majestatem Regem Poloniae renunciarunt, accepisse, & se suam Electionem legitime, etsi non ab omnibus, certè à majore parte Ordinum Regni factam esse, ducere. Verùm in re tanti momenti se deliberare, & responsum clemens polliceri, De Gorcano, & Gnojevio Ius se dicturum via sua querentibus esse. Discedentibus à Cæsare Nuntiis Christophorus Zborovius petere à Cæsare audientiam cœpit; quo ad verba Nuntiorum illorum minus veritati consona respondere posset. Conversi ambo, & Crotofius quidem se vera dixisse, & dicere respondit. Solikovius se non disputandi, aut litigandi causa cum privatis venisse, sed ad solam Majestatem Cæsaream, dixit.

Zborovius apud Cæsarem sese Legatis opponit.

dixit. Igitur Cæsar, etiam cum quadam vultus asperitate, quæ tamen illi rarissima fuit, Zborovium tacere jussit. In diversorium reversis ipsis, Zborovius Crotofius, missis ad eum tribus Nobilibus Polonis, ante Urbem evocat, quod intellexerit eum sibi minari, habere se quid cum eo loquatur. Quibus ille, se ubique gentium Zborovio ad omnia paratum esse, modo prius Legationem quâ fungitur absolvat. Quæ res cum esset ad Imperatorem perlata, invidiam Zborovio conflavit, & Nuntiis ut esset pax in omnibus cautum est. Venerat à Summo Pontifice Gregorio XIII Legatus Vir magnæ authoritatis & prudentiæ *Cardinalis Moronus*. Hunc Nuntii adierunt, salutarunt, & cum eo egerunt, ut nomine Summi Pontificis paci communi consuleret; Cæsarem à Polonia armis petenda avocaret, & Regem jam coronatum Regno libero relinqueret. Cardinalis cum eos audiret, & multa præfatus de Summi Pontificis, ac sua in Poloniae Regnum Nobile, benevolentia, & studio, deque

Et Crotofius ad duellum provocat.

Cardinalis Moronus mediator Polonorum apud Imperatorem.

deque Imperatoris bonitate, humanitate, prudentia, ac singularibus virtutibus, ob quas quodcunque Regnum præstantissimum eum potius sibi appetere Regem, quàm repudiare deberet. Tandem demiratus tam crebras Regum mutationes, postremò de Rege Stephano, ejusque moribus, ac in primis Religione inquirere cœpit. Quem cùm Catholicum esse intellexisset, ac jam & animum per quosdam suos Nobiles, ac Medicum, qui Solikovium ægrotum sæpius adibat, præparatum habuisset; bono animo eos esse jubet, & ad omnia Regni Poloniæ commoda, & salutem procurandam, ac nationem totam complectendam, & fovendam, operam suam offert. Hinc alios adeunt, præsertim Cæsaris Consiliarios. Fortè fortunà orando apud Cæsarem Ordinum Imperii mentionem fecerunt, se nimirum ad eos etiam mandata suorum habere. Sed cum apud eos vel præsentem Cæsarem orandum esse intelligerent, illud magna cum injuria Imperatoris fore prævidebant: vel absente,

&

& tum se, si non Germanorum, certè Polonorum ipsorum alterius partis, altercationi, & contumeliis expositum iri putabant. Ideo ad Imperatorem dixerunt, se eo libentius Ordines Imperii non esse adiuturos, quo majorem spem habeant, ejus Majestatem suâ prudentiâ nixam, hoc tale negotium, non in cujusquam voluntate aut judicio, sed in ipsius arbitrio sitam, optato & salutari exitu terminaturam esse. Quæ res ut Imperatori placebat, ita Polonis fuit utilis. Quid enim attinebat cum Ordinibus agere, quando in dies singulos, non cum aliis tantum extra Germaniam, sed etiam ipsis Germanorum Principum Oratoribus multa etiam secretiora consiliorum illorum arcana communicabat: Ex quibus hoc illis abunde constabat, Imperatorem quidem à Regno hoc aggrediendo haud illibenter supersedere posse: sed à Germanis Principibus, nè dignitatem suam Cæsaream posthaberet illi persuaderi, se omnibus auxiliis & opibus præsto illi futuros. Satis diu illum, & multa

*Prudenter
verò Ordines
Imperii
præteristi.*

L

susti-

fustinuisse, tempus esse ignaviæ excutiendæ, & patientiæ tantæ aliquando imponendum finem. Cui sententiæ etsi minus adstipularentur Brandeburgenses & Saxones: tamen quia in eo & dignitatem Cæsaream, & gloriam totius Germaniæ ac salutem verti putarent, quo fortunam inclinare videbant, eo & favorem suum dirigebant. Vilcopius Gallicus Orator, & Legatus Apostolicus Orationem habitam, imò omnium Italicorum Principum Oratores, habere à Nunciis voluerunt. Sed uni tantum eam descriptam dederunt, ita tamen, ut eam legi ab omnibus vellent. Cum Moschis igitur Imperator foedere facto, iisque per Lubecam dimissis, de vetigali & à Principibus ac Civitatibus comparando tractabant. Vbi Cæsarem Cardinalis compellasset, & bellum illi dissuadere vellet, suspectum se illicò Imperatori reddidit. Nuncii Poloni vocati ad Imperatorem, expediti sunt, responsum illis scripto comprehensum datum est, quod illi acceperunt eâ lege, si quid in eo contra

men-

mentem Ordinum Regni, à quibus advennerant, invenerint, nè ea res Cæsaream Majestatem offenderet, quod tale responsum ad suos referre non possent. Quoniam autem indicio quodam secreto cognoverant, se non satis tutum iter in Patriam redeuntes habituros esse, literas passus ab Imperatore petebant. Sed Imperator ore suo respondit: Nihil periculi in suis ditio-
nibus eis fore. Quod & factum est. Nam postea, eodem quo discesserant die, in pago Ducis Baviariæ, tribus miliaribus à Ratispona, dicto Vatter, cum è navi ad noctem, nam per Danubium navi vehebantur, in Hospitium se recepissent, noctu coacta ingenti agrestium multitudine mandato Cæsaris capti, & Lincium deducti, ibique in Arcis habitatione una per quatuor menses conclusi fuerant, sparso rumore eos Turcas esse, qui nomine Bathory Imperatoris vitæ insidias struxerunt. Condolentibus hominibus qui eos videbant, neque autem, licet linguam Germanicam nossent, licebat illis quenquam al-

loqui.

*Dimissio
Legatorum
Polonorum
ab Imperatore.*

*Capiuntur
& incarcerantur.*

loqui. Cum Nobilibus tamen Cæsareis
Aulicis, qui eos cum armatis deducebant,
graviter de violato in personis Legatorum
Iure gentium expoſtulabant. Hujus rei
initium à Polonis eſſe datum, cum Henricus
Curczbachius, Orator Cæsareus ad
Prutenos, ab Ernesto Vejero multis vulne-
ribus affectus, captus, & ſpoliatus ſit, de
cujus etiam vita deſperaretur. Quod ſi ille
obierit, & ipſos non extra periculum
eſſe, tradendos enim eſſe ſine dubio in
manus Braineri, ac totius familiae Curcz-
bachianæ. Quas eorum minas, etſi Poloni
non multi faciebant, tamen dixerunt; Si
quid Vejerus peccavit, habere eum ſuum
Principem, qui de eo juſ dicturus eſſet:
Si verò pro Vejero pati innoxios, idque
Oratores publico nomine, non ad alium
quenquam privatim quàm ad Imperato-
rem ipſum miſſos, & longe in hoc Curcz-
bachio ſuperiores, qui ad Gedanenſes in
rebellione confirmandos, non autem ad
Regem Poloniae, vel ad Senatũ aut Or-
dines Regni miſſus abiſſet, ſibi igitur im-
pu-

*Excusant
factum Au-
lici.*

*At abſque
ulla juſta
ratione.*

putaret, aut aliquis alius ejus injuriæ, ſi
quæ injuriæ, eſſet author quærendus; non
ipſi, qui optima fide in negotio publico to-
tius Reipublicæ Chriſtianæ verſati eſſent.
Erat tum Lincii Præfectus Loſenſteinus,
vir ſenex, & probus, & non lubenter in
ſuâ cuſtodiâ Polonos habebat. Frater et-
iam Solikovii Sigismundus Viennæ, Laski
Samuel Glocy cum literis ad Regem, Gor-
govius Pragæ, Familiares Solikovii quos
variis itineribus terra præmiſerat capti
fuerunt. Ordines Superioris Auſtriæ, quæ
eſt ſupra Anaſum, qui ſingulis menſibus
judiciorum cauſa Lincium conveniebant,
& in arce epulum ſumebant, Polonos viſe-
runt, & cum eis collocti ad Imperato-
rem bis literas dederunt, rogantes ut di-
mitterentur. Bonam enim ſibi vicinitatem
cum Regno Poloniae neceſſariam; diſſi-
dium autem & bellum, quod abſit, valde
periculofum eſſe. Captivi in Poloniae
Regi Stephano & Senatui ſcripſerunt,
quæ tamen prius ad manus Imperatoris li-
teræ eorum miſſæ fuerunt; ſe Ratiſpona

*Auſtriæ
Ordines pro
Legatis Po-
lonorum An-
tercedunt.*

à Cæsare benignè dimissos, sed in itinere captos; Lincii in Arce captivos detineri: nullâ aliâ de causâ, quàm, uti fertur, ob Curczbachium captum, aut potius donec eorum consilia de Regno maturescerent. Se quidem è captivitate liberari ocius cupere; verùm quicquid Rex cum Senatu in rem, usum, & salutem Reipublicæ faciendum decreverit, se omnia pro Rege & Republica pati, & fortiter ferre paratos esse. Interea Imperator languere cœpit, & res quidem, ac consilia procedebant. Sed Vxor Imperatoris, foemina prudens, omnes undequaque literas ad Imperatorem missas ad se recipiebat; neque, nè Imperatori malè valenti animi dolorem afferrent, eas ipsi præsentari aut legi volebat. Ergo accersitus Rudolphus Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Rex, ad Parentem, nomine ejus semel atque iterum, in consilium cum Ordinibus Imperii descendit. Vbi cum esset iterum ingressus nuntius illi de morte Imperatoris Patris allatus, ab Ordinibus, & consolationis & Imperato-

riæ

riæ dignitatis gratulationis occasionem dedit. Itaque è curia Imperator salutatus descendit. Iam & in Polonia vivente adhuc Imperatore Archiepiscopus Vchanschius, authore & sollicitatore assiduo Karnkovio Episcopo Vladislaviæ, cùm à Maximiliano tardissimè res explicarentur, ut solet fieri in re cujus auspiciam non est à Divina voluntate, profectus se Regi subdidit, & ad eum Varfaviam venit. Quod ei peroportunè cecidit; Rex enim jam jam Bolemonio Lovitium pedites suos Hungaros mittebat. Cum Karnkovius Episcopus, qui tum cum Rege Varfaviam proficiscebatur, missio ad Archiepiscopum Alberto Solikovio, qui tum Archiepiscopi familiaris erat, eum de præsentis periculo admonet, & melius etiam, quod in hac animi obstinatione mortem Imperatoris non expectavit. Nepoti tamen ejus Paulo Vchanschio non satis placida fuerunt initia Regis agnoscendi; Etenim cum pluribus comitatus peditibus armatis Varfaviam venisset, nequè Regem lon-

go

Archiepiscopus Gnesnensis ad partes Regias accedit.

go tempore vidisset, & non pauca de eo à Rege alieniora ad Regem perferrentur, aliquot ejus pedites comprehensi, & in vincula coniecti sunt. Quos ut herus liberaret ad Regem accessit, & de injuria sibi illata vehementer conquestus, vehementer etiam reprehensus; post correctionem suam implevit, & fecit reverenter, quod alii fecere libenter. Interea etiam & Kurczbachius captus Regi sistitur, & data scripta sponse de liberandis Regni Nunciis, & Gorecio Palatino Siradiensi Lanckoronensi Vicecapitano qui in Arce quadam captus tenebatur, Ernesto Vejero ad Imperialem Cameram non evocando. Quod si non perfecisset, se rursus Regi Stephano ad Festum Sancti Martini sistere debuit. missus æger animo & corpore, Ratisponam reversus ad Imperatorem Rudolphum, literas dimissionis Nunciorum Lincio obtinuit, quas per suos amicos misit, ipsique Nuncii xxix Octobris ex Arce in Civitatem dimissi, & tandem in Poloniam, inde Torunium ad Regem

Legati Polonorum ex carcere dimissi.

gem Comitiam celebrantem pervenerunt. Maximiliano Imperatore morte ex hac vita sublato, Rex Stephanus indubitatus Rex omnia pro voto, jure optimo habere debebat. Sed licet ventus conquieverat, tamen fluctus nondum resederant. Etenim Gedanenses partes Imperatoris secuti, licet jam necessitas ipsa eos Regem Stephanum agnoscere cogeret, tamen quia aliquas conditiones à Rege obtinere cupiebant, non tam facile ejus Imperium agnoscere volebant. Vnde velut invitati ad obsequium adducerentur, quando sponte nollent, & temerè rebelles pacem Regni turbarent, hæc Regni Comitiam Torunium fuerunt indicta, quæ tamen bonum successum non habuerunt. Nuntii enim Terrarum, seu quod Rex quibusdam pactis conventis non fecerit satis, sive novis quibusdam moribus & peregrina facie rerum, præsertim in præsidio pedestri ex Hungaris conflato, quod rapacitate sua omnibus molestum erat, & Hungaris compluribus plurimum gratia ejus valentibus offensi, ita

Gedanum Regem agnoscere recusat.

*Comitia Thorunen-
sia absque effectu.*

M

Co-

Comitiorum tractatus de die in diem traxerunt, & nunc hoc, nunc illud causantes, nunc cum Ecclesiastico statu litigantes, ut elapso Comitiorum præscripto sex hebdomadarum tempore rebus prorsus omnibus infectis, ex Comitibus primis, post Regis Coronationem, cum magno dolore & verecundia Regis discessum fit. Cujus indicium fuit Oratio nomine Regis ad Senatum & Ordines cum lachrymis à Ioanne Zamoyscio, Regni jam tum Vicecancellario, facta. Crotosius etiam & Solikovius, cum viderent non omnia adhuc integra Regi cum populo & subditis esse, brevibus legationis suæ, & sine omni offensione Cæsarianorum, finem fecerunt: & ut juxta suam pactionem Henrico Kurczbachio relictam, res, literæ, pecunia, & monilia ejus ipsi remitterentur, orarunt. Deo & Regi suam captivitatem, & pericula pro Patria suscepta commendantes. Hoc tempore Franciscus Kraffinius Episcopus Cracoviensis, missis ducentis ad Regem cum Stanislao Pekoflavio

lavio peditibus ex hac vita migravit, Optando ut aut nunquam Episcopus fuisset, aut nunquam confœderationi Hæreticorum subscripsisset. Qua de causa etiam suum funus non Cracoviam deduci, sed Bozecinii sepulturæ mandari voluit. Episcopatus datus est Petro Myskovio Episcopo Plocensi, præterito Karnkovio Wladislaviensi, qui eum Episcopatum bono zelo, juvandæ Ecclesiæ atque Academiæ restaurandæ, desiderabat. Quod studium suum, cum per Solikovium Regi aperuisset, Rex se eum Archiepiscopum esse malle respondit, tum Ecclesiæ, & Reipublicæ, tum suæ dignitatis causa. *Quare Rex Karnkovium in Episcopatu Cracoviensi præterierit.* Æquum enim esse, ut qui Regi Coronam imposuisset Episcopus, demum Archiepiscopus esset, & sua dignitate Regiam etiam stabiliorem efficeret. Episcopatus autem Plocensis Petro Volscio Cancellario Regni cessit. Ibidem, Karnkovio Episcopo authore, cum Rex à Clero subsidium propter instantes necessitates aliquot peteret, concordia Episcoporum & Cleri tunc præ-

*Bellum
Gedanense.*

præsentis voluntate Synodus Provincialis decernitur. Ad Vchanski Archiepiscopum Gneznensem Solikovius mittitur, idque ut ab eo confirmaretur nomine Episcoporum & Regis obtinet. Quem etiam Episcopus Vladislaviæ ulteriorum consiliorum causa adiit; in spem subsidii Ecclesiastici. Rex cum frustra cum Internunciis Gedanensium Thorunii tractasset, bellum Gedanensibus indicit, & tum suis tum Polonis militibus collectis, etiam voluntariorum aliqua manu collecta, ad oppugnandum Gedanum se comparat, & tandem comparatis omnibus, quæ satis esse putabantur, ad Urbem accedit, & castra in Stolzembergo ponit. Interea mense Aprili Petricoviæ Synodus Provincialis celebratur, & feliciter absolvitur, Ex qua subsidii Regi promissi colligendi Episcopo Vladislaviæ cura committitur. Donativum ab Archiepiscopo, Vladislaviensi, Plocensi Episcopis Solikovius, & Hieronymus Povodovius istic idem Regi jam Castra ad Gedanum habenti adferunt. De gravami-

nibus

nibus & injuriis Ecclesiasticarum & Cleri Regem edocent. In quibus tollendis Rex suam opem & operam prolixè Ordini Ecclesiastico defert, & tandem oppugnationem Gedani, spe uberioris subsidii ex ipsa contributione, continuat. Sed cum Gedanenses, Salvos Conductus toties ac toties peterent, ac Rex precibus concederet, illi vallum in dies erigere, seseque munire, & navibus etiam novis præfidiisque sibi ex Germania comparatis in animos & audaciam erecti vim vi repellere, seseque defendere non destiterunt. Quæ res cum Regi non procederet, communicato cum Consiliariis qui tum aderant Consilio, præsertim Petro Zborovio Cracoviense, Ioanne Kostka Sendomiriense, Ioanne à Stuzevo Brestense Palatinis. Inprimis autem Episcopi Vladislaviæ consilio Convocationem anno MDCLXXVII Vladislaviam edixit, licet ipso Episcopo ægre ferente, & oppressionem Colonorum, quæ tamen non erat evitata, prævidente. In qua Convocatione decreta fuit Contributio Regni ex singulis

laneis vicenum grossorum, indictis eam in rem in singulis terris & Palatinatibus particularibus de more conventibus. Reliquerat in Polonia Rex Henricus argentum mensæ suæ, & Aulæ pretiosa, parietum papiliones, lectos, vestes, eorum bona pars Ioanni Comiti Tenczynio Cameræ Regis Præfecto, à quo hæc tota supellex asservabatur, ab Henrico Rege fuit donata. Altera pars argenti Guidoni Fauro Pibiaco Consiliario in satisfactionem damni ad Soluturnum accepti assignata ab illo Rege cum esset, ejus repetundi causa ejus Secretarius in Poloniam venerat, cum literis Regis Henrici, & Reginae Matris, ad Proceres quosdam, & ad Regem ipsum, amicè, licet sine titulo compellatum. Quod argentum Rex Stephanus, Tenczynio scribens, unà cum rebus aliis mandavit Regi Henrico reddi. Reginae Epistola ad Solikovium continebat verba hæc: Si Regem vobis Filium nostrum retinissetis, & vestræ & nostræ res loco meliore essent. Secretarius Gallus cum in Galliam supelle-

*Supellex
Regis Hen-
rici extra-
hitur.*

ctilem auferret, metuens nè Creditores in eum involarent, noctu eam Cracoviâ evexit, & cum in Gallias pervenisset, malam Regis gratiam, quod occultè discessisset, inivit: Supellex etiam ipsa, ut tapetia, & vestes, tota pluviis & aquis corrupta periit, & nulli usui remansit. Dum hæc aguntur, & Rex obsidionem continuat ad Derfoviam, aliquot Gedanenses militum millia cæsa à Regiis nunciantur. Quin & secunda ad Lubissow magna victoria Duce Ioanne Zborovio secuta est: ita ut duodecim millia Germanorum cæsa sub Duce Colnovio, ipseque ferè portis Urbis Gedanensis turpiter exclusus: plurimi vivi capti sunt. Sed hanc mediocrem felicitatem major tristitia conturbavit. Etenim occupato Rege bello Gedanensi, Moschus cum ingenti exercitu in Livoniam ferè inopinato advenit, & Magno Holfatiæ Duce, Regis Daniae Fratris Arcibus, quæ is Regis Livoniæ titulo, & appellatione usurpata invito Rege Poloniæ, & ipso Duce Moschoviæ, cujus Sororem in Matrimonio

*Praeli-
um ad Derfo-
viam &
Lubiszow.*

habe-

*Moschus in-
terea Livonia
occupavit.*

*Et Tartari
Volhyniam
vastant.*

*Clades
Vendensis.*

habebat, & cujus nomine id facere se Moscho profitebatur, excluso; omnes ferè Arces Livoniæ, excepta Riga Vrbe, & Ducatu Curlandiæ intra sex hebdomadas occupavit. Et eodem ferè tempore Tartari Volhyniam vastarunt. Quo nuntio accepto Varfaviam Comitia indicta fuerunt. Res nefanda & miseranda Vendæ, tum cum Moschus eam oppugnaret, accidit. Concurrerat magna pars Nobilitatis cum Vxoribus & liberis Vendam, & cum in Arce viri consilium haberent, Vxores etiam eorum Virorum consilia accusarent, quod Regi Poloniæ fidem non servarint, & Regem sibi novum Danum Generum Moschi, hominem imbellem & consilii inopem, stulte & temerè creaverint; Et quoniam, inquit una earum Nobilior & Generosior, jam cervicibus & pudori nostro trux & impurus hostis imminet, cum nulla spes salutis, nulla honestatis superfit, præstat honestè mori, quàm turpiter aliquantum vivere, & tandem tamen mori: Sic pugionem pectori adegit, Altera vero

verò currens, subiecto pulveri tormentario, qui sub Palatio fuit igne, totum illud ædificium cum omnibus, quotquot intus erant fæminis, virginibus, pueris, evertit, & in altum ejecit, una earum Virgo flammis illis sursum ejecta medio ab Arce militari trans fluvium aquæ, Gavia dicitur, incolumis & illæsa inventa est. Sic potitus Venda Moschus in Viris earum omne genus crudelitatis exercuit. Similiter & Wolmariæ in cujus Arce Dux Polubienski fenex erat, & jam Moscho jubente eum ad se educi ardente porta per fenestram sporta dimissus ipsi præsentatur. Omnes Nobiles Livones ex oppido & Arce educti ipso in campo in tentorio sedente, tale inter eos iudicium, & cambium fecit. Qui, inquit, fuerint Regis Poloniæ partium, eant in hanc partem. Qui Ducis Magni Dani partes secuti sunt, eant in alteram. Ita illi dubii in utraque parte salus vel mitior pœna esset futura, ut cuique in mentem venit ad eam partem concedebat. Cum separati ad invicem essent, eos

N om-

*Moschi
crudele
stratagemam.*

omnes qui se Magno Dano addixerant in oculis suis decollari iussit. Qui verò Poloniae Regi adhærere se profitebantur, omnes in Moschoviam abduxit. Quorum tamen multi alii per Kijoviam, alii eodem itinere in Livoniam postea reversi fuerunt. Non dissimili crudelitatis & Stratagematum genere & in aliis locis usus est. Habebat Ioannes Chotkievicius Castellanus Vilnensis in Livonia Administratores, quos postea Leopoli deposuit Mathiam Dæbinski, Ioannem Beringum, Suchodolscium, Mlodasium, Ruciatam, Viros militares, qui postquam Chotkievicius certiozem reddidissent, à Magno Duce & Moscho occupari arces Livoniae, se non esse tanti qui resisterent, celeritate & subsidio magno opus esse, atque ea de re Chotkievicius Regi perscripsit. Ipsi prima nocte Vendam scalis admotis silentio ingressi; Moschicum praesidium inde eiecerunt, & ipsi eam melius, quàm antea muniverunt. Sic & Biringius ipse septem arces, intra quas sunt praecipuae Troidena, Bu-

Poloni Arces Livonicas intercipiunt.

Burtnicum & caetera intercœpit. Moschus cum dejecta sua ex Arcibus ferè undecim praesidia cognovisset ad earum praecipuam Vendam numerosum exercitum misit: qui cum prope moenia Civitatis Venden castra locasset, milites Poloni, Lithvani & Germani cum Andrea Sapiha, qui locum tenebat Alexandri Chodkievicii Campiductoris Lithvaniae in Livonia. Is autem tum morbo correptus, extinctus fuerat, vocatis etiam ad se Suecis, qui non procul cum aliqua militum manu fuerunt ab oppugnatione Vendae, Moschos anteverterunt, & ita feliciter in eos impressionem fecerunt, ut iis terga vertentibus castra etiam sua praetervectis, victoria nostris indubitata cesserit. Illi passim per agros fusi, caesi, victi sunt, ut etiam hodie ex costis & craniis eorum albicantibus *albus campus* dicatur. Castra eorum direpta, tormenta omnia ablata, quae in magno numero, & spectabilia quidem ad Arcem Vilnensem, advecta sunt. Andreae Sapihae, cuius auspicio res gesta fuit, gratiae à Rege actae, sed

*Victoria
Andreae
Sapihae de
Moscis.*

non evasit tamen quorundam invidiam, cui postea cedens Stanislai Dembinii Chencinensis Capitanei filiam Vxorem in Polonia duxit, & non paucis annis relicta Lithuania in ea mansit. Iasienius Secretarius ejus gener fuit. Interea verò è Germania, Saxonia, & Brandeburgenses Oratores ad Regem Mariæburgum veniunt, & de pace Gedanensibus concedenda agunt. neque suam rem interea negligunt. Augustus enim Saxoniae Dux ac Imperii Elector pro consobrino suo Georgio Friderico Duce ab Anspach & Carnovio ad Regem intercessit, ut illi in Alberti Friderici Brandeburgici in Prussia Ducis, læsa valetudine Governatori pro suo communi cum ipso Feudo esse liceret. Quod utrumquè negotium ita conjunctim tractatum est, ut & Rex Gedanensibus reconciliaretur, & Duci Anspachio gubernatio Prussiae esset promissa. Quæ ut ad effectum commodè perduceretur: Andreas Firlejus Lublinensis, Petrus Potilicius Premetensis Castellani, & Ioannes Demetrius Solikovius

*Gedanum
Regi recon-
ciliatum.*

*Et Anspa-
chio guber-
natio Prus-
siae concessa.*

kovius Vladislaviae & Lanciciae Scholasticus in Ducalem Prussiam ad Ducem, Ducissam, Consiliarios & Ordines Terræ illius à Rege missi sunt, ut cum iis de Anspacho suscipiendo agerent. In qua re perdifficiles Prutenos invenerunt, neque erat quispiam ex eis, qui non potius Polonum quempiam è Senatu à Rege dari sibi gubernatorem mallet, quam Anspachum ipsum, quem propter avaritiam, & aliorum in Franconia subditorum oppressiorem invisum habebant. Quo ut carerent offerebant in thesaurum Regni singulis annis centum millia aureorum Hungaricorum. Cernentes igitur eorum lachrymas, & preces Poloni præsertim Ducissæ Filiæ Ducis Clivensis Vxoris Ducis Alberti Friderici, declarata quidem Regis voluntate, de Governatore Anspacho ad Comitiam Regni, petentibus Prussis negotium distulerunt. In quibus tandem Comitibus omnibus modis & Regi & Senatui persuadere conati sunt, sed frustra, ut Prussiam sibi, gentique Polonæ gubernandam ser-

*Invisis licet
Prussis.*

*Judicia
Regni Tri-
bunalitia
instituta.*

varet, nec in manus alienas traderet. In his Comitibus anni MDLXXVIII Regni Tribunal Iudiciorum generalium Petricoviae & Lublini semper futurum institutum est, & ad causas Spiritualium Seni viri designati. Nuncii Ducis Alberti, in Prussia & Ordinum Internuntii cum ad Comitibus venissent, non solum majore Senatus parte factum non probante, & Nunciis protestantibus, sed & ipsis Prussis cum lacrymis deprecantibus Rex tamen Anspacho investituram dedit: Vexilloque Prussiae illi tradito non solum Governatorem, sed etiam Ducem Prussiae (cum hactenus Rex solus Dux Prussiae, Dux autem, Dux in Prussia vocaretur) creavit, & fecit. Cujus rei fructum quem postea Respublica tulerit clarum est. In his Comitibus Sigillum Regni majus à Petro Wolscio Plocensi Episcopo depositum. Joanni Zamoiscio. Minus verò post Zamoiscium Joanni Borukovio Praeposito Lanciensi, & multis annis Secretario; ægre id ferente Secretario majore Hieronymo Rozdravio,

*Johannes
Zamoiscius
supremus
Regni Can-
cellarius.*

vio, datum est. Paulus etiam Vchanius nomine Regis & Regni ad Summum Pontificem Gregorium XIII cum obedientia Orator designatur, qui Romam secundo anno pervenit. Et cum id Rex & Pontifex ægrius ferrent, Petrus Duninus Wolscius Episcopus Plocensis ei submissus fuit, Vchanius tamen obedientiae Ceremoniam absolvit. Wolscius de aliis rebus cum Pontifice agebat. Miserat quoque ad Moschoviae Ducem Rex Oratores Regni Poloniae & Magni Ducatus Lithvaniae Stanislaum Kriscium Palatinum Mazoviae, Michaelem Araburdam, & Scuminum, qui à barbaro inhumaniter accepti fuerunt, à quibus vi, & minis fuit extortum, ut in triennales inducias consentirent, quod Moschus eo consilio faciebat, quod distractis suis ad Arcium in Livonia occupatarum praesidia militibus ad gerendum aut depellendum bellum minus virium se habere sentiret. Quietem igitur aliquam nactus durantibus induciis, & sese colligere, & armare, & sibi vires comparare velle

*Orator ad
S.S. Ponti-
ficem Vcha-
nium.*

*Oratores ad
Moschum
male habi-
ti.*

vi-

videbatur. Quo facto Rex vehementer offendebatur. In Comitibus igitur illis de bello Moschis inferendo ac Livonia recuperanda decretum est, ex Laneis contributio biennalis in usum belli Moschici singulorum florenorum impetrata est. Ex Civitatibus etiam ac oppidis, item mercibus domesticis & peregrinis vectigal institutum. Advectus erat Varfaviam *Iwan* quidam *Podkova* Moldavus, qui Petrum Palatinum Moldaviæ, collectâ militum Nisoviorum manu Principatu deturbaverat, & occupatâ Moldaviâ, eam ultra mensem non diutius obtinuit. Nam cum milites ab eo recedere vellent, quod pecunia quam illis daret destitutus esset, maluit relicta Moldavia cum illis iterum reverti: qui postea à Iohanne Zbaraski Palatino Braslaviæ interceptus, ad Regem fuit missus. Cæsar Turcarum Petrum pulsum videns loco illius Ianculam quendam Saxonem, uti ferebatur, qui ducta Cyprea Vxore, opibus plurimum valebat & Bassas muneribus corruperat, Moldaviæ Pa-

lati-

Iwan Podkova.

latinatui præfecit. Rex triplici molestia fuit affectus. Primum quod contra pacem Tyranno promissam Podkova ex Podolia egressus ejus ditiones laceffiverit: inde quod Petrum Amicum, & sibi bonum & fidelem vicinum pulsum, & mutatum intelligeret: postremò quod Ianculam hominem sibi infestum, & inimicum in Moldavia Principem esse factum audiret. Itaque iis rebus iratus Podkowam supplicio afficiendum decrevit. Quod cum in Comitibus facere non posset, propter crebras & vehementes Nuntiorum Equestris Ordinis pro illo intercessiones, quæ tamen apud eum locum non habuerunt, denuo illum Leopolim vinctum remisit, ubi postea jussu ejus capite plexus est, omnium ferè hominum dolore & non exiguo apud exteros existimationis Regiæ detrimento, erat enim Vir procerus, bene formato corpore, & tantis viribus corporis præditus, ut inter digitos equorum ferreas soleas frangeret. Peractis Comitibus Rex Leopolim profectus est, ut antequam bellum

O

cum

*Capitis
supplicium
subiit.*

cum Moscho susciperet securitati, & paci
 illarum partium confuleretur. In Turciam
 missus Ioannes Thomas Drohojevius, in
 Tartariam Martinus Broniovius. Et quo-
 niam de Contributione sciscenda in Co-
 mitiis Regni duo Palatinatus Sendomi-
 riensis, & Siradiensis non assenserant,
 quod sibi eam ad rem mandata defuisse di-
 cerent (vel quod veriùs in rebus aliquibus
 voto potiti non essent) Rex Sandomiria
 ad utrumque Palatinatum Nuntios suos
 miserat, per quos in Conventibus eorum
 particularibus Nobilitatem ad uniformem
 consensum cum toto Regno adduxit. &
 tum primum Leopolim ingresso Rege uni-
 versales literæ contributionis ad Regni
 Capitaneos missæ fuerunt. Miserat etiam
 Leopolim Commissarios Ioannem Tarlo-
 nem Palatinum Lublinensem cum aliis ad
 Milites Nisovios, adjunctis etiam Instiga-
 tore & Ministeriali, qui eos citaret, præ-
 fertim qui patroni eorum essent, ut illic in
 re præsentis, de pacis turbatæ, & Molda-
 viæ occupatæ authoribus, & administris
 sup-

supplicio capitali animadverterent, sed
 illi re infecta, nulla mora interjecta redi-
 erunt. Fuit & Czaufius apud Regem, qui
 de Palatino Braslaviense, & Philone Kmi-
 ta viro militari conquerebatur, quod in
 eorum Oppidis finitimis ingens multitu-
 do talium Kozakorum, qui ditiones Tur-
 cicas vexent latibula, & receptacula sua
 habeant. Qui si eos non foverent, vel de-
 fenderent, ac patrocinium suum illis præ-
 berent sine dubio pacem in finibus habe-
 rent. Qua de causa ad Iudicium Regis
 Leopolim citati fuerunt. Qui ad tales ac-
 cusationes, quæ per Instigatorem contra
 eos proponebantur; respondebant qui-
 dem, sed magis per exceptionem, quàm
 iudicium approbando se sibi bene con-
 scios esse, verùm tamen ut magis suam
 Regi innocentiam probarent se non repu-
 gnare, quo minus omnibus modis in eo-
 rum oppidis de eiusmodi hominibus juri-
 dica seu injuridica fiat inquisitio. Quæ
 cum esset quidem à Commissariis facta,
 vix unus & alter homuncio inventus est,
 qui

*Czaufius
 Turcicus
 apud Re-
 gem.*

*Rex Leo-
 poli Iudicia
 exercet.*

qui reus esse convinceretur. Habebant quoque Armeni Leopolienses cum Civibus coram Rege litem quod non par eorum haberetur ratio, & Cives id antiquis Regum Privilegiis sibi licitum esse, & prærogativa hac licere uti, quod Armenis Schismaticis in foro domos habere, minutim pocillamenta vendere, sed precii merces suas distrahere tantum non permittant. Quæ res à superioribus Regibus caute considerata fuisse videbatur propter nimias Armenorum opes, quas ob linguæ cum Turcis communionem assiduâ negotiatione sibi comparantes, totam brevi Civitatem exequatis eorum cum Civibus Catholicis Iuribus, è Catholica Schismaticam magno Regni periculo efficere & occupare possent. Sed Armenis fortuna arrisit, atque Civibus Armeni decreto Regio exæquati sunt: Peregrino Rege, uti multi mussitabant, non ita curæ habente indigenarum Iura, quantum fortasse, vel propriam utilitatem, vel eorum qui Armenorum causæ patrocinebantur favores.

*Armeni
exequantur
Civibus
Leopoliensibus.*

Man-

Manfit Leopoli Rex à Festo Corporis Domini usque ad finem Septembris jus dicens. In qua versatus erat universim, sed sæpius in dicenda sententia æqualitatem peregrinam inducebat. Et in quadam causa cum se Capitaneus Leopoliensis Herburtus à Iudæo ad Regem citatus ad forum proprium exciperet, asperius respondit, & Capitaneum & Iudæum suum esse, respondeat igitur hîc. Quod tamen à multis justitiæ studio ascribebatur. Infra octavas Corporis Domini rumor de Tartaris Podoliam vastantibus allatus est, qui damnis aliquibus factis retrocesserunt, & Rex stipendia militibus dari ac Braslaviam, Chmielnicum, & Vinniciam cum Nicolao Sieniavio Campiductore eos misit, ut est nostri moris, non nisi post tempus. Non minima jam se indicia amoris Regii erga Zamoiscium Cancellarium prodebant, cum cæteris Consiliariis sensim, & sensim neglectis ei se in omnibus aperire, & sententiam ejus per omnia sequi apertè ostenderet. Quam ille fortunam suam etfi

*Zamoisci: s
intimus Re-
gis Consi-
liarius.*

O 3

mo-

moderatus ferre videbatur, tamen quò magis illa crescebat, eo magis invidia contra eum vires fumebat: Cui ut non cederet cum magnis viris & Senatoribus, ut Ioanne Kostka Sandomiriensi, Petro Zborovio Cracoviensi, Nicolao Mielecio Podoliæ, Palatinis non dissimulanter inimicitias gessit. Provisa igitur utcunque cum Turca & Tartaris pace & licentia hominum finitimorum quos Kosacos appellant nonnihil compressa, illisque Orzysovio Præfecto assignato ubi eorum usus major appareret. Rex Leopoli Cracoviam, quo Senatores Regni convocarat, se contulit. Quo Karnkovius Episcopus & non pauci Senatorum convenerunt. Eo ad Regem Nuncii Ducis Moschoviæ venerunt, cuius inhumanitate Nunciis suis exhibita Stephanus Rex offensus, eos quidem apud se legatione fungi permittit, sed cum paulò superbius Regem salutare ipsi Regi viderentur neque tamen quicquam præter morem facerent. Rex relicto more Regum Polonorum, qui assurgentes è sella pro-

propria; quomodo valeret Magnus Dux frater suus quærere solebant: id non fecit: sed tantum Wolovicio Lithvano Vice-Cancellario mandavit, ut ex eis de valetudine Magni Ducis quæreret. Offensi Moschi de non honorato suo Principe & more non servato legationem bis terrevè admoniti prosequi noluerunt. Itaque in hospitium remissi, tandemque etiam Brestæ sub custodia habiti sunt. Et Rex nova Occasio suscepti belli contra Moschos. superbia hostium iratus jam acrius de bello cum Moscho gerendo cogitare cœpit. Et quoniam uno anno illud finiri posse dubitabant præsertim in tanta vastitate provinciarum in quibus bellum gerendum esset. Communicato cum Regni Consiliariis consilio etsi multis id consilium non probantibus ad omnes Palatinatus literas misit, quibus significabat belli hujus à se jam suscepti, & necessitatem & durationem, & magnitudinem, petens ut de augendo stipendio cogitarent priusquam se ad ipsum bellum conferret. Sed omnibus res visa est maxime suspecta, & ingrata, pro-

propterea quod in biennium jam jam scita in Comitibus fuisset contributio. Igitur Rex coactus est, esse jam concessa contributione contentus, eo quod fuit in manibus subsidio aggrediendum Moschum sibi animo infracto decrevit. Et per Natalem Domini negotiis Regni, & Iudiciis vacans. Cum etiam *Czecotka* Civis potens, & invidiosus apud eum peculatus accusaretur, sed tamen non probaretur, condemnatis ejus licet justis, tamen imparatis excusationibus. Argentum Regium quod militibus à Senatu missum, discessu Regis Henrici aulici interceperant, & usque ad illud tempus in manibus fuit Ioannis Thomæ Drohojevii Capitanei Præmysliæ primum Cracoviæ Regi fuit datum, hoc errore Aulæ, quod antiquus esset dissimulato. Fuit etiam ibidem gravis controversia coram Rege Hæreticorum Cracoviensium, quorum capita fuerunt Przyleski, & Strzala cum Rectore Academiæ Cracoviensis; qui tunc fuit Iacobus Gorscius, & Professoribus omnibus de direpta domo eorum,

*Czecotka.**Actio dissidentium contra Academicos Cracovienses.*

eorum, quæ *Acervus* appellatur, quam Concionum causa frequentabant, cuius rei culpam in scholares rejiciebant, Oratione instructa Knessius Lukomski adolescens Lithvanus discipulus præceptores suos incusabat, ac reos tumultuum agebat. Qui tamen quod bono ingenio esset, & virtute singulari factus est postea Catholicus. Qui tumultus quia interregno declarato acciderat, & jam etiam de aliquibus miseris personis sumptum erat, fortassè innoxiiis, supplicium, non sine miraculi cujusdam singularis specie omnibus è foro nemine persequente fugientibus, res visa est omnibus injusta, bis eam judicari, & Scholares antea immunes inventos nunc denuo tanquam reos agi. Ordinatio tamen Cracoviæ pacis publicæ causâ fuit à Rege instituta & relicta, nè dum bellum foris geritur, domestica pax dissidiis perturbaretur. Rex Cracoviâ Varsoviam ad festum Purificationis, & tandem in Lithvaniam venit, Grodnæ Conventu Consiliariorum facto omnia illi apud eos pro voto successerunt.

Grodnensis Conventus.

P

se-

*In quod
Bellum
Moschovi-
ticum de-
crevit.*

ferunt, præter enim Contributionem in Comitibus Regni decretam, etiam Nobiles universi & voluntarii Principes plurimi suis copiis, se Regi ad bellum suam operam detulerunt. Et cum variæ variorum essent sententiæ: num Wielkolukum aut Pleskovia, aut Polocia armis primò petenda esset. Zamoiscius Cancellarius post omnium sententias censuit proxima petenda esse juxta vetus dictum in Civitate morum, proxima te cape, nimirum Polociam, quæ ante annos decem & septem Sigismundo Augusto Regi, surrepta à Moscho fuerat. Hujus belli exercituum supremus Dux fuit à Rege datus, *Nicolaus Mielecius* Palatinus Podoliæ, qui munus ad se delatum suscepit quidem: sed cum potestatem suam quæ in bellis apud Polonos est Summi exercituum Præfecti summa, partitam cum aliis, ac ea de causa debiliorem esse factam intelligeret. Nicolaus enim Radivilus Palatinus Vilnensis Lithvanis. Gaspar Bekecius Hungaris, qui paulò ante reconciliatus ad Regem venerat Præ-

*Nicolaus
Mielecius
Dux belli.*

Præfectus erat. Non satis æquo animo cum functionem postea sustinebat, quod ex varietate Ducum exercitus disciplinam militarem & omnem ordinem administrandi belli laxiorem, & turbatiorem fore prævideret, quod & postea ita factum est. Rebus igitur omnibus ad bellum comparatis, & dimissis Moschicis Nunciis, missisque ad Moschum literis quibus ablata ab eo repetebantur, & pacis tractationem nullam ob ejus Nunciorum morositatem factam esse significabatur. Rex Vilna mediis Junii diebus ad Suirum pervenit, ubi exercitus, qui illic aderant præsertim Lithvanorum lustrat, Recensitoquè milite Lithvano Radivilum Polociam versus cum eo tendere jubet, adjuncto illi Bekessio. Et Mielecium cum exercitu Polonico eos subsequi mandat. Ipse etiam ita commodè eos sequitur, ut de proximo, quem eorum aut etiam omnes accersere vellet, id quàm facile posset. Et jam Dziſnam pervenerat, quam amissa Polocia Sigismundus Augustus Rex in loco dicto

Kopiec ad flumen Dunam & confluentem
Dinam extemporaneo opere vallo tamen
bene munitam extruxerat, ubi omnes co-
pias denuo recensuit, & in castris posuit.

*Gottardus
primus
Curlandiae
Dux.*

Quo tempore ad Regem venit *Gottardus*
Curlandiae & Semigalliae Dux, & Ducatus
Investituram praestito fidelitatis Homagio
genu flexo suscepit. Illuc primus auspicii
boni nuntius allatus ad Regem est, Craf-
nam, Grodecam, & Sitnam, & alias ar-
ces Moschicæ potestatis captas, & Palati-
nos aliquot unâ cum multis earum præfe-
ctis captivos in manibus nostrorum esse.
Igitur in fine mensis Iulii Dunam transivit,
& per Sylvam quam Moschus loco septi
occupata Polocia densissimam crescere fe-
cerat præmissis peditibus Hungaris cum
securibus per eam exercitui suo & sibi
viam amplam aperuit, & patefecit, & tan-
dem ad conspectum Polociae venit: ad
cujus portas jam Hungari cum Lithvanis
ad ripam Dunæ factis sibi munitionibus
confederant. Ipse autem Rex ad levam
partem cum Polonorum copiis Arcem
per

*Polocia ob-
fessa.*

per Sylvæ extremam partem circumve-
ctus, à Septentrione Castra locanda præ-
cepit & statim Polociam oppugnare cœ-
pit xx die mensis Augusti. In tribus locis
semper Sacra Polonica fiebant, apud Re-
gem, apud Mielecium, & Solikovium,
cum Rege Solikovius erat, cum Mielecio
Martinus Laterna Societatis Iesu verbi Dei
præcones omnibus Mielecius providebat.
Hungari cum suo Bekieffo propius cuni-
culis actis Arci in alto imminente succeffe-
runt, plurimæ pluviae oppugnationem
valde difficilem efficiebant. Et cum ali-
quoties Civitas sub Arce posita ex injectis
ignibus flammæ concepisset vi imbrium
multoties compressæ & extinctæ fuerunt,
& nostrorum labores & sudores frustrave-
runt. Diebus ac noctibus tormenta ex ar-
ce explodebantur, castra non attingebant.
Strenuè ad omnes partes Arcis Moschi
nocte diequè advigilabant, subsidium à
Seremeto Magni Ducis exercitus Præfe-
cto, qui cum quinque millibus armatis ac-
ferè universo flore Aulæ Moschicæ in arce

Sokolo omnem occasionem opis Polociæ ferendæ intentus erat, expectantes nullam animi fractioris significationem dabant. Imo cum igne à nostris Civitatem sæpius tentari, ac in ea minus fiducia collocatum haberent, ipsi uno momento eam pluribus locis subjectis flammis exusserunt, & in arcem amplissimam, omnem populi multitudinem receperunt, sed neque eo modo se diu sustinere potuerunt, multoties in Germanos pedites, qui suas munitiones ab oriente habebant excursionem facta in eis stragem edebant, & ut vires nostrorum distraherent eodem momento in Hungaros & Lithvanos frequentes globos ejaculabantur. Cum ecce xxviii Augusti nonnihil restituta Serenitate aëris jam circa mœnia nostris cum facibus versantibus, Moschis contra repellentibus flammis turres quædam conceperunt, & Moschi desperatâ salute de deditioe agere cœperunt. Exercitu Sokolensi ob diligentem & Mielecii & Regis observacionem opem nullam eis ferente. Grassante
igi-

*Et tandem
expugnata.*

igitur flammâ, & hoste fugam si quaqua verum fieri posset adornante in dies ex Arce decurrunt, & jam arcem inferiorem se subdere significant, item alii, & superiores eos sequi. Ita Rex cum Mielecio, provisus rebus omnibus arcem capit, multitudini parcitur. Palatini, & Duces cum Vxoribus & liberis Vilnam missi, multitudini, quo vellet ire permissum. Multi in ditiones Stephani Regis sponte abierunt, multi in Moschoviam se contulerunt. Quos cum sine maleficio abire Rex permisisset, aliqui Lithvani in eos irruerunt, eosque despoliaverunt. Quod Rex ita indignanter tulit, ut gravissimè cum Lithvanorum Proceribus exostulaverit, ac in authores spolii severè animadverti voluerit. Arce in potestatem Regis deductâ, Deo gratiæ actæ sunt, & inter ea Hungari Arcem despoliarunt, & frustra prohibentibus Niscicio Pækoslavio, Niemsta, Kraficio, & aliis quibus Arcis custodia fuit mandata prædam ex ea non vulgarem egerunt: Et licet hoc negaretur, & apud Hun-

*Sokolum
Arx d. hinc
occupata.*

Hungaros in Polonos rejiceretur, publicè postea eæ res vendebantur, quæ *Chocivici* appellabantur. Quasi *Cossæveciæ*, quas jam Rex Hungaris condonaverat. Polonos autem pedites, dato pecuniario donario placavit. Restabat *Arx Sokolum* in qua ut dixi robur & flos fuit, Moschorum Ducis, & cum Seremeto plures Duces ac viri belli periti fuerunt, ad eam oppugnandam Rex Mielecium ire jubet. Qui acceptis tantum Polonis & Germanis profectus, nullâ aut minimâ ferè suorum jacturâ idque Germanorum tantum qui ad Polociam ignaviæ notam susceptam, abolitam cupientes, sub Sokolo strenue pugnando ac in Moschos jam se ferè dedentes sæviendo sese temerè in pericula ferri & ignis dejiciebant, Arcem evertit, Seremetum & Palatinos omnes ac quosvis præclariore coepit, multitudini pepercit, & in potestatem Regis omnia redegit. Equites non movens. Palatino tantum Braslaviæ ad posteriorem Arcis portam qui fugientes caperet cum sua militum

ma-

manu collocato, & captivis nobilioribus die altero epulo dato peditibus singulis donatis, captivorum honestate provisa ad Regem die quarto post venit, & fortunam hanc gratiæ Divinæ & felicitati Regiæ adscribens, sibi nihil nisi studium, & conatum suum servandæ Arcis, quod tamen Deum noluisse appareret, reliquit. Hungari gloriæ Mielecii, & præclaro illius facto, quod arrogantius in sua absentia nullum fore incitaverant, non obscure invidebant. Et Rex quidem ipse gratias egit, sed quod sui Hungari abfuissent, non satis alacri animo. Quin & ipse Zamoiscius licet Sorores germanas Radivilas ambo sibi matrimonio junxerant, ob nullam gratulationem adhibitam vel ob studium suum in Regem nimium, vel aliqua alia de causa animi à Mielecio alienioris esse à plerisque notabatur. Captivi in Lithvaniam missi. Arx Polocia octavo die postquam erat capta Dorostaiscio Palatino Plocensi à Rege fuit commissa, & data. Et ut gratitudinem Deo pro collata

Q victo-

*Mielecii
virtus comitem
habet invidiam.*

*Collegium
Societatis
Iesu Polo-
ciae institu-
tum.*

*Biekieffius
Indigena
Regni.*

victoria referret, Templum, locum, areas & fundos, tam in Arce quam in Civitate Polocensi Societatis Iesu Patribus ad Pubem Lithvanam & Ruthenam Albæ Ruffiæ, pietate instruendam, & literis excolendam attribuit. Cum Bekieffius in Mielecium in dies plus animorum fumeret; non latebant illa Mielecium cui ut magis ægre fieret, Lithvani Proceres in Senatu ipso pro Bekieffio Regem rogarunt, ejus gesta, fidem virtutem ut pro indigena Regni Poloniae & Magni Ducatus Lithvaniae haberetur commendantes. Cui rei non obscure & Zamoifcius Cancellarius favisse visus est, quippe quod id & Regem ipsum cupere intelligeret. Quod non difficulter à Rege impetratum est. Itaque re perfecta Bekieffius inter Confiliarios affidere solitus, rixari coram Rege aliquando cum Mielecio cœpit, quem Mielecius rei indignitate commotus, non sine aculeis neque tamen sine lachrymis à se excussit & amovit. Rege nescio quid semper in Mielecio desiderante, & cuivis

po-

potius alteri, quàm ipsi favente. Rex igitur Lithvanis domum dimissis tandem Vilnam sine omni triumpho rediit, triumphum suum Divinas laudes, & Scholæ Vilnensis salutationes pueriles arbitratus. Hunc primum ferens fructum præclari Privilegii sui, & Academiae fundatae, priusquam se ad bellum Polocense contulisset. Adduxerat exemplo Stanislai Hofii Cardinalis Varmienfis Valerianus Vilnae Episcopus Vilnam Professores Societatis Iesu ad scholas aperiendas, eisque areas & domos & fundos quosdam attribuerat, iis ad Ecclesiam Parochialem Sancti Ioannis Baptistæ datis. Decano & Sacerdotibus Secularibus Sacramentorum administrandorum causa. Eæ Scholæ hactenus Regiam confirmationem aut titulum Academiae non habebant. Itaque sollicitante Regem per Solikovium Episcopo, ipse enim aliquot annis è podagra & Chiragra & Senio, morbo senum decumbebat, & Ioanne Chodkievicio Castellano Vilnensi, Capitaneoque Samogitiæ, viro post suam

*Academia
Vilnensis
fundatio.*

Q₂

ab

ab Hæresi Lutherana conversionem Vehementi Catholico, Collegioque Patrum apprimè favente Rex Privilegia Academiae Solikovio commendat, conscribenda & paranda. Quæ dum essent parata cum Rex astante & commendante Chodkievicio subscripsisset eundem Solikovium ad tentandum animum Nicolai Badivili Palatini Vilnensis, num is Sigillum Magni Ducatus ejusmodi Privilegiis, quæ in ipsorum Lithvanorum usum, & laudem deferitura essent, apponere vellet, misit. Quod cum is cum suis aliis Collegis Lithvanis Consiliariis communicare se velle respondisset, re ad eos delata non minimum impedimenti habere cœperat. Multi enim ex iis dicebant, se erectionem & foundationem Collegii & Academiae Iesuitarum contra libertates & privilegia sua facere, multi oppressionem religionis reformatæ appellare. Quare Regem adeunt, & rogant, ut nè in suis libertatibus aliquod detrimentum paterentur; Irrisi sunt, & valdè vexati cum suis postulationibus

à Chotkievicio Castellano Vilnensi, & Rex instituti sui boni, & pii rationem illis abunde probabat. Et cum recessissent tacentes sed non assentientes, misit denuo Rex Iasienium Secretarium Lithvanum Catholicum, qui Palatino Vilnensi diceret, mirari se eam libertatem, quæ nunquam discere & doceri velit, mirari; unde habeant ea Privilegia per quæ liceat eis semper in barbarie & ignorantia Dei, pietatis, & bonorum morum versari, & nunquam nec Dei religionem, nec literas bonas amplecti, & cum Iasienius non signatis adhuc Privilegiis rediisset, misit Rex, qui vocaret Eustachium Volovicium Castellatum Trocensem ViceCancellarium Lithvanum. Qui cum venisset, & linguæ Latinæ ignarus esset, dixit illi Rex per Iasienium ut Privilegia à se Academiae Vilnensi data, sigillaret, ipso hærente, ac ambigente, & quasi ad alios provocante, Rex, inquit, *aut obsignet si vult, aut si non vult det Sigillum, se ipsum obsignaturum esse, sed Sigillum jam eum amplius non recepturum esse,* Vice-

Cancellarius perterritus & pudefactus, fecit, quod Rex voluit, & Privilegia Vilnensi Academiae ritè obfignavit. Hanc igitur primam gratiam è bello revertenti & victori Regi retulit Academia, quod eum elegantibus puerorum versibus, encomiis ac concentibus in Ecclesia Sancti Ioannis exceperit. Inde in Poloniam ad Comitata Regni, quæ prosequendi belli causa indixerat Varfaviam iter suscepit. Grodnæ ad eum Nuncii Civitatis Rigensis venerunt, qui & ante bellum Plocense Vilnam venerant; sed cum rebus infectis & imperfectis dimissi erant. Quibus cum iussu Regio & Senatus Solikovius & Venceslaus Agrippa Lithvanus Secretarii Regis de modo & conditionibus subjectionis tractarent intra biduum rem fere omnem cum eis transfegerunt, & tandem ad Zamoisium Cancellarium quo iis Privilegia conscriberentur cum Solikovio Cnifinum à Rege remissi fuerunt. Drohicini reliqua finita sunt. Tandem in oppido Podlachiae Sokolovio pro Civitate sua jusjurandum

in

Rex Varfaviam ad Comitata proficiscitur.

in ea, quæ à Rege collata illis fuerunt Privilegia, ac in eorum conditiones præstiterunt. Linum Albertus Lascius Palatinus Siradiensis ex oris externis ad Regem venit, qui ex quo Cæsar Rex Poloniae fuit renunciatus, tantisper adhuc Poloniam non viderat. Post Stanislaum Sandivogium Czarnkovium Referendarium Regium in Polonia ob diuturnam absentiam, ut alia aliis, ita Referendaria Nicolao Firleio Castellano Biecenfi cessit, Altera verò Stanislao Olsovio mortuo, Ioanni Tarnovio à Rege data est. Comitata inde Varfaviæ habita anno MD LXXIX, in quibus nova Contributio unius floreni ex singulis laneis impetrata est. Et Rigam ad Homagium à Civitate recipiendi causa missi Solikovius cum Agrippa Lithvano, qui Rigæ magna alacritate recepti, rebusque, quæ tunc ab ipsis confici, & peragi poterant, cum Magistratu & Populo compositis, die certo sub dio in sublimi throno pro Rege sedentes jusjurandum Ordinum Urbis, præeunte Agrippa, Regno, Regi,

&

Riga Civitas incorporatur.

Comitata Varfaviensia 1579.

& Magno Ducatui Lithvaniæ præstitum susceperunt. Fuerunt adhuc Rigæ quatuor Moniales Virgines Catholicæ, quæ jam quadraginta annis non sumpserant Sacram Eucharistiam. Cum illis Solikovius locutus, eas in fide confirmavit, & Ecclesiam illis liberam ut ante promisit. Tandem apud Ducem *Curlandiæ Gottardum* recepti multas ejus querelas de jure proprio hactam longa Privilegiorum collatione Rigensibus facta plurimum labefactato, audierunt. Sed Nuncii Regii non nimium disceptantes, rem totam ad Regem relaturos se receperunt. Rex confectis è sententia Comitibus, neque etiam belli ipsius tractatio aliis negotiis multum loci relinquebat, in Lithvaniam redibat. Ecce autem ab Imperatore Rudolpho Kochciczki, ad Regem tum ad Senatam cum literis & mandatis venit, Cæsarem ab Ordinibus Bohemiæ, Moraviæ, & Silesiæ monitum esse, ut quæ sibi amicitia aut vicinitas à Rege speranda esset, cognosceret. Cui cum daretur literis responsum, mentio facta

*Gottardus
Curlandiæ
Dux con-
queritur
de Rigen-
sium Privi-
legiis.*

*Literæ Im-
peratoris
Rudolphi
ad Regem
& Sena-
tum.*

facta est captivorum nunciorum Regni, & cæterarum molestiarum, verum tamen amicitia promissa, & foederum antiquorum integritas, modò ut Imperator quoque uti Christianum Principem decet, idem faciat; Lepel possessio Capituli Vilnensis, quia opportuna fuit ad Polociam; Capitulo verò propter longinquitatem incommoda: eam Rex recepit, & Capitulo Poswoliam concessit, quam æquivalere Lepelio Commissarii Regii recognoverunt. A quo jam tempore Capitulum Vilnense Poswoliam obtinet: Rege ad Wielikolos proficiscente adfertur à Pontifice Gregorio XIII *Pileus & Ensis consecrati* per Paulum Vchanium, qui in Ecclesia Cathedrali Vilnensi ab Episcopo Samogitiæ Gerdrocis, Legato Apostolico Ioanne Andrea Caligario astante, solenniter Regi traditus est. Ad hoc bellum cum Moscho secundum Rex ipse sibi partem exercitus unam ducendam desumpsit; alteram Zamoisicio Cancellario commisit, quam ipse ex suis familiaribus conscripserat, & pullo

*Communi-
tio bonorum
Capituli
Vilnensis
cum Regi-
libus.*

*Pileus &
ensis conse-
cratus S.S.
Pontifex
Regi mit-
tit.*

*Zamoi-
scius Cam-
piductor.*

R colo-

*Atrata copia.**Bekefius moritur.**Societas S. Annæ.*

colore, ob mortem Vxoris suæ Christinae Radivilæ vestiverat, quas vocabat *atrata copias*. Mielecius etiam non amplius attigit bellum; Imo nec multum supervixit. Gaspar Bekefius ejus æmulus, qui in monte quodam supra Vilnam Urbem more exotico sub Turre rotunda sepultus jacet. Moschus Vilnam ad Regem Nuncium misit Nafeskinum cum mandatis, ut Rex literis Salvi Conductus datis, ejus cum plenis mandatis Oratores Vilnæ expectaret. Datæ literæ Passus, sed Rex tamen progrediebatur. Hoc tempore Societas S. Annæ Lomzæ primum, deinde Vilnæ inchoata est, postea per omnem Poloniam, Lithvaniam, Russiam, disseminata. Quæ etiam Varfaviæ planè sub id tempus cum Hæretici Nuncii Terrarum S. Thomæ Societatem munuscula aurea, notatam, quam Fratres è collo pensilem portabant, publicè in Senatu, apud Regem accusabant, in ipsis Comitibus instituta est. Recuperata Polocia, visum est Regi, & iis quibus loca illa nota fuerunt ad oppugnandam Arcem

Wie-

Wielikolum exercitum ducere, quæ ad ulteriorem Moschoviam peropportuna videretur. Eam arcem cum aliquantisper Augusto Mense oppugnaret, ac in ea re, pro more suo fortiter Moschi resisterent, eam cuniculis primò labefactatam, deinde superjectis ignibus æstuantem, sed ne hoc quidem modo Moschis se dedentibus, postremò vi, ac cæsis plurimis funditus evertit, ac delevit. Nevella, & Ostrovia expugnata & in potestatem Regis, operâ Ioannis Zamoiscii Cancellarii redacta est. Ad Turopeciam præliis aliquot & quidem feliciter dimicatum est, nec unquam præterea campestribus præliis Moschis succedebat quicquam. Ad Zawolociam, quod ad eam non nisi per aquam accessus pateret, varia fortuna certatum est, sub qua Petrus Klocevius Castellanus Zawichostensis periit: Itemque Christophorus Rozdrazevius Capitaneus Lanciencis, Vir militaris in Francia, & Germania educatus. Postremò tamen Zawolocia capta in Regis potestatem venit.

R 2

Va-

*Moschus
S.S. Ponti-
ficem solli-
citat, ut
pacis velit
esse arbiter.*

Variis literis & Internunciis, animum Stephani Moschus distrahere, & à bello avertere nitebatur. Sed cum se nihil proficere animadverteret, ad Summum Pontificem legationem mittit, rogans, ut is tanquam Pater, & Pastor omnium Supremus Stephanum ab effusione sanguinis Christiani authoritate suâ coërceret, & pacis arbiter esset. Quare Pontifex Antonio Possevino id dat negotii, ut ad Moschum iret, voluntatem ejus, & omnia exploraret, & si tractabilis esset, à negotio divino, & salute animæ suæ propriæ, & unitate Sanctæ Religionis amplectendæ sermones suos cum eo ordiretur, & tandem bonâ spe pacis consolaretur. Sed hæc res non nisi uno anno circumactò fiebant, permitte omnia, & ipsis Moschitis ad Papam Nunciis liberum transitum concedente Stephano. Possevinus cum apud Moschum esset Nicolaus Radivilus Castellanus Trocensis Palatini Vilnensis filius, cum magna Lithvanorum manu in profundiorē Moschoviam ingressus, ferro & igne ejus ditio-

*Nicolai
Radivili
progressus
in interio-
rem Mo-
schoviam.*

tiones vastabat, & eo usque quidem, ut etiam vespertino tempore Moschorum ipse Princeps è fenestris flammis collucentes nubes conspiceret, & cum lachrymis diceret. Iam se in Regis Stephani manum datum, & conclusum divinitus esse. Et nisi à Possevino animo bono jussus fuisset, jam cum filio Iwano, quem unicè diligebat, in Album Lacum obvia supellectile collecta fugere volebat. Victoriarum & bellorum Stephani auxit gloriam hæc Moschi ad Summum Pontificem Legatio, apud omnes nationes exteras. Quanto enim jam clarior erat ante & creverat ejus nomen, & potentia, ignaviâ nostrâ, tantò Stephanus, qui ejus vires fregerat, ipsumque contuderat, erat omnibus admirabilior, tanto major omnium in eum favor, ita ut Rex Hispaniarum summo eum in honore haberet, & omnibus Christianis Regibus anteferret. Dum Rex ad Wielikolukosz esset, moritur in Polonia Iacobus Vchanus Archiepiscopus Regni Primas, qui jam etiam sibi excluso Czarnkovio, Sta-

*Inde Pani-
cus Moscha
terror ori-
tur.*

*Stephano
Regi major
gloria.*

*Iacobi V-
chanii Ar-
chiepisco-
pi Gnes-
nensis mors.*

*Stanislaus
Karnko-
vius est in
Archiepis-
copatu suc-
cedit.*

nislauum Karnkovium Episcopum Vladislaviae Coadjutorem Archiepiscopatus assererat. Quæ tamen Coadjutoria Regi, & Capitulo rata, nondum à Summo Pontifice approbata fuerat. Quare certa morte Vchanii nunciata, renunciatur Karnkovius Archiepiscopus, & onus Reipublicæ, quod hactenus pro Archiepiscopo sustinuit, pro seipso gerere cœpit. Wielkolucis captis, Rex trium hebdomadarum spacio ea reficit, & ita quidem, ut ipse à manè ad vesperam usque ferè operi semper præfuerit, quorum munitionibus, ut tum temporis ferebat perfectis in illis, & in aliis arcibus, præsertim Nevella, Ostrovia, & Zawolocia, præsidio relicto Vilnam, ac deinde Varfaviam, ad Comitia tertio indicta redit. Illic Contributione floreni ex laneo impetrata, decreto ad Plescoviam armis petendam bello, illuc proficiscitur, & Ioannem Zamoiscium Cancellarium, Exercituum Generalem Præfectum creat. Interea Frater Regis Christophorus Bathoreus Palatinus Transyl-

Zamoiscius generalis Exercituum præfectus.

sylvaniæ moritur, relicto Filio Sigismundo impubere. Rex Vilnæ fratri iusta persolvit, & Nepoti Tutores instituit. Vivente autem Fratre Claudiopoli Collegium Societatis Iesu instituerat: & Albæ Iuliæ Patribus iisdem residentiam concesserat. Dum Rex ad Plescoviam esset, oppugnatio non satis prosperè succedebat, nam & pulveres defecerunt, & falsa narratione exploratorum, miles per scaldas non in eum quem oportuit locum scandendo, non sine aliqua strage repulsus est, & cum id secundo etiam tentaretur, simili infortunio laboratum fuit. Suiski Pleskovia præerat, qui cum Zamoiscium ad singulare certamen provocasset, ac Zamoiscius suscepta conditione ad muros expectans Suiscium obequitaret, insidiis in eum structis, quam aperto Marte maluit cum eo rem gerere Suiscius. Itaque Zamoiscius, & insidias ejus evitavit, & redarguto Suiscio, ad suos, cum laude incolumis reversus est. Ostromentius Artelariæ Magister Pruthenus Nobilis, uti qui-

*Plescovia
obsessio.*

*In qua Zam-
moiscius a
Suiscio ad
duellum
provocatus.*

*Dolis pro-
vocantis
vix non in-
terceptus.*

Dolum ergo stratagemate compensavit.

quidem ferunt. Zamoiscio arculam quandam artificiosa quædam tela cum igne intus condito continentem, in Arcem homine quodam captivo, qui eum ad hostem transiturum diceret immisit, quæ in medio Arcis aperta cum esset, circumstantes aliquot interfecit, Suiscius incolumis evasit. Quod factum etiam Suiscius malignitati nostrorum adscribebat. Dum Plescovia oppugnatur, & in omnibus locis Moschi vires debiliores indies fiunt, Rex Sueciæ Ioannes Tertius, Regis Socer, ad occupandam Narvam animum adjicit, & cum debilius intus esset præsidium, quo cum suam Ruthenicam Narvam Moschi etiam eodem tempore tueri vellent, distractis eorum viribus; Pontus de Guardia Gallus Regis Sueciæ militum Præfectus, tormentis admotis, & oppugnatione cœpta, ad deditionem Moschos compulit, Narvamque portum præstantem Regi Poloniæ intervertit. Quod etsi Regi Stephano molestum acciderat, tamen id alteri tempori reservandum putabat. Sub id

Narvam interea Sueci occupant.

id tempus, & aliquot Arces in Livonia in potestatem Regis venerunt. Moschorum Dux, cum Regi Martis aleam favere, sibi verò adversari animadverteret, ferè præfurore in amentiam versus, filium suum Iwanum, seu Ioannem natu majorem, cum ab eo de inconsulta belli cum Rege Stephano ratione reprehenderetur, adacto in caput & viscera ejus scipione interfecit. Quem quia ob animi ferocis indicia, plusquam Fedorum seu Theodorum minorem natu filium naturâ mitiorem diligebat, facti poenitentia ductus, vix à se ipse manus abstinuit, & tum inediâ, tum aliis modis, ac piis, ut illi videbatur operibus, missis quoque in Græciam orandi causa muneribus, culpam parricidii perpetrati expiabat. Interim etiam & largius sese ingurgitando, & nova spectacula exhibendo, & uxore denuo ductâ domesticum dolorem lenire cupiebat, & cum Rege Stephano tam forti & fortunato bellatore amicitiam penitentiorem expectabat, cui etiam Rex paulò post pace confecta unâ cum pretioso

Moschus fit parricida.

tioſo pilento, clavam, & munera quædam militaria per Oratores ad illius audiendum in conditiones pacis juſjurandum delegatos miſit. Iam verò hyems profunda ingruerat, & Zamoifcius nihil de premeda obſidione Pleſcovia remittebat; proviſis etiam undique his rebus, quæ ad eam in aliquot menſes continuandam pertinebant. Moſcho igitur jam & bellorum ac detrimentorum pertæſo & Antonio Poſſevino, nomine Pontificis Maximi pacem apud Regem affiduè, ſcribendo & orando, urgente, & in aliquam miſerationem gentis afflictæ jam etiam Rege ipſo inclinato, ſeridè per omnes Commiſſarios, tam Regios quàm Moſchicos, de pace vel perpetua vel temporanea agi, & tractari cœptum eſt. Mortui ſub id tempus, Ioannes Sieniavius Archiepiſcopus Leopoliensis, & Petrus Zborovius Palatinus Cracoviensis. Inchoatâ igitur pacis tractatione Rex Conſiliariis monentibus, Vilnam rediit, & ibi non multum moratus Rigam proficiſcitur, primis Quadrageſimæ diebus.

Pacis tractatus cum Moſchis.

Mors Sieniavii Archiepiſcopi Leopoliensis & Petri Zborovii Palatini Cracoviensis.

Quo

Quo ad eum perferuntur literæ de pace & tranſactione facta, quæ pax ut in decennium conſtituta eſſet, Stephano Regi tota Livonia cederet Moſchus, Moſcho verò omnia hoc bello triennali erepta, è veſtigio reſtituerentur. Advigilante igitur, & ſummam hyemem ſuſtinente Zamoifcio cum exercitu, nè quo dolo Moſchi uterentur, uno & eodem tempore, utriſque ſua reddebantur, data facultate, ſua cuique cujus eſſent auferendi. Ipſe ſe inprimis Derpatum contulit & Templum præcipuum Religioni Catholicæ aſſignavit, in eoque Thomam Lamcovicium, Virum eruditum, Præpoſitum reliquit. Alterum Templum Confeſſioni Auguſtanæ incolarum ad Urbem convocandorum cauſa relinquebatur. Loknicius Secretarius Regius loco Oeconomi; Sigismundus verò Rozen Arcem & Urbem præſidio tenuit, quo mortuo, Reczayſcio Caſtellani Varſavienſis loco Capitanei Derpatum committitur. Recuperatâ igitur, & receptâ Livoniâ, Zamoifcius Rigam ad Regem venit, & rela-

Pacis conditiones cum Moſcho.

Derpati Catholicifimus reſtitutus.

Rex Rigæ moratur.

S 2

rela-

relatione universæ rei gestæ facta, intra paucos dies Knissium est profectus. Affuerunt tunc Regi Consilarii Lithvani complures, è Polonia pauci, ubi à Rege cives aream olim Archiepiscopi Rigensis intra moenia Urbis sitam impetrant. Moenia Urbis, moenibus Arcis adæquare pollicentur, portam ex Arce contiguam semper patentem offerunt intra Urbem loco Ecclesiæ Cathedralis, & Parochianæ, ac reliquorum templorum, Ecclesias duas Sancti Iacobi & Sanctæ Mariæ Magdalenæ cum Monasterio Monialium, quæ adhuc tres superfuerant, unà cum contiguis ædibus antiquis Sacerdotum concedunt. Census quosdam ratione ædium Canonicorum ipsis relictarum, Patribus Societatis Iesu, quos illic Rex relinquebat institutos, Soluturos se etiam agri cellarii ratione susceperunt. Controversias quasdam ibidem Rex iudicio diremit, pacem edixit, Catholicam Religionem ad templa sibi concessa Dominica die Palmarum introduxit, quod ipsum fuit jam Anno

CICIC LXXXII, Commissiones quatuor ad recognoscendum totam Livoniam istinc expedit. Et quoniam Episcopatum aliquem cum auctoritate Summi Pontificis in Livonia, in qua ante tempore florente quatuor fuerunt, præter Archiepiscopatum Rigensem, Derpatensem, Revaliensem, Ofiliensem, & Curlandiæ, post collectas reliquias Livoniæ, in tot partes disceptæ, fundare, & instituere voluit. Nicolao Firleio Castellano Biicense, qui tractum Rigensem cum Ducis Curlandiæ Consilariis recognoscebat, quibus etiam Rex Solikovium adjunxerat, bona & possessiones aliquas dispiciendi & in usum Episcopatus assignandi potestatem dedit. Egerat autem jam antea cum Solikovio Rex per Firleium, & Scargam, & tandem per se, si fortè non respueret conditionem Episcopatus novi in Livonia erigendi, quem ei non ineptum propter linguæ Germanicæ peritiam, & hominum favorem iudicaret. Quos audiens Solikovius: quod Deo videretur & placeret, id se secutu-

*Vendensis
Episcopa-
tus funda-
tio*

rum, respondit. Igitur cum Castellano Biecenfi non deteriore partem fundorum ad foundationem Episcopatus designabat, neque mora Wolmariam, Burthnicum, Fricatum Arces notant, & describunt & viginti quatuor domos Vendæ ad usum Canonorum & Cleri cum Templo Parochiali, in usum Cathedralis Ecclesiæ, & domo Episcopi ea quæ tùm fuit in manu Mathiæ Debinski, Militum Præfecti, designant. Rumburgam etiam arcem, & residentiam Rigæ & Derpati designabat Solikovius, Rex interea Vilnam, tandem Grodnam pervenit, relicto Locumtenente suo Georgio Radzivilo Duce in Olyca, Episcopo Vilenfense, post Cardinale in Arce Rigensi, totius Livoniæ Governatore, & cum eo Solikovio, & Ernesto Vejero Pruteno, viro militari. Solikovio præterea administrationem Ecclesiarum cum facultate recuperandorum pagorum, qui à Monasterio ablati superioribus tumultibus fuerunt, nam tantùm unus Pagus, ex septem erat Monialibus residuus, commisit.

*Georgius
Radzivilus
Livoniæ
gubernator.*

De-

Descriptione Episcopatus à Castellano, & Solikovio auditâ & intellectâ, Rex Grodnæ omnia comprobavit, exceptâ Rumburgâ, & foundationis Episcopatus Privilegium parari jussit. Quod ut à Summo Pontifice confirmaretur, per Oratorem suum Petrum Doninum Volscium Episcopum Plocensem, moranti Paulo Vchanio submissum, curavit. Paulò post Solikovio Wolmariam arcem cum oppido & pagis tradit, & reficiendam, emendandam, & incolis implendam jubet. Locumtenens Regius cum adjunctis assessoribus causas omnes civiles, & criminales judicabat. Nobiles & Cives à militum injuriis vindicabat: multas inter populum & Magistratum querelas complanabat, privatorum præsertim, pupillorum, & viduarum causas, quas ipse poterat, determinabat, quas non poterat, præsertim cum de possessionibus repetundis agerent, ad Regem remittebat, & pro ejus benignitate, quam non vulgarem erga pauperes semper ostendebat, gratiam querentibus succurrebat.

Sic-

Sicque & Locumtenens, & Assesores multum authoritatis & benevolentiae sibi apud omnes homines conciliaverant. Toto anno illic simul manserunt Solikovius & Vejerus. Cum in Septembre correctum calendarium ad eos à Legato Apostolico Alberto Bologneto Cardinali Vilna mittitur. Quod cum publicassent ab omnibus acceptum est, per Arces, templa, oppida à Villanis (Rigenfibus exceptis) qui in eo dilationem ad tempus commodum petebant. Qua in re cum illis, nihil est asperius factum. Religio interea Catholica sumpto à Venda, & Volmaria initio, operâ Solikovii in multas Livoniae partes, per aliquot Sacerdotes è Prussia, à Martino Cromero Episcopo Varmieni, & Stephano Rege submissos, longè, latèque disseminata est. Præter Rigam, ubi Petrus Skarga, & Ioannes, cæterique Patres fuerunt, ac Derpatum, ubi Præpositus erat ab ipso Rege fundatus, Thomas Lamcovicius: ita ut non integro anno in septem districtibus universa plebs Livonica Religionem

Ca-

*Rigenfes
Calenda-
rium Gre-
gorianum
non susci-
piunt.*

*Catholicif-
mus in Li-
vonia pro-
pagatus.*

Catholicam ardentibus & devotis animis receperit. Tantùm verò plebis erga Solikovium erat benevolentiae, & fiducia, ut ejus persuasionibus adducti homines Sacerdotibus Germanis, & Livonicae linguae ignaris per interpretes Litavos, ab eo ad hoc institutos, peccata sua confiteri non vererentur. Moschus pactâ illâ pace, non diu lætatus est, nam eodem ferè anno, postquam intemperantius vixisset, & curas, mœroremque suum diluere mero confuevisset, Clero suo largas Eleemosynas, ut pro se Deum precarentur partitus, Filiumque Theodorum, quem minus aptum regendo imperio, quod impos rationis esse videretur, cernebat & Principatum Procerum fidei, constantiae, & concordiae obnixius commendans, ex hac vita migravit. Tyrannorum etiam veterum crudelitatem supergressus nostro quidem seculo immanitas tanta, quanta ejus fuit, nusquam audita est. Indicuntur interea Comitia Regni Varfaviam hyeme proxima anno MDLXXXIII circa Natalem Salvatoris

*Moscho-
rum Dux
moritur.*

*Comitia
Varfaviensis
anno
1583.*

T

toris

toris nostri. Ad quæ cum ex aliis Provin-
ciis, tum ex Livonia à Statibus Nuncii
fuerunt ablegati, omnes bene sperabant,
post recuperatam bello & transactione Li-
voniam, eam in bono statu collocatam iri,
& bellorum præteritorum fructus fore
amoeniores, sed multa secus evenerunt.
Erat inter capita Propositionis Regiæ è
recessu superiorum Comitiorum desump-
tum caput unum de modo Electionis
Regiæ, quod pendebat indecisum. Illud
igitur etsi necessarium, & ab omnibus sci-
tum fuerat, tamen quod à Rege propone-
retur in tantam suspicionem homines ad-
duxit, ut persuasi essent Regem pro bellis
hisce confectis loco præmii, eò sua diri-
gere consilia, quo vel Andreas Bathoreus
Nepos ejus, qui sub hoc tempus Cardina-
lis creatus fuit, vel Balthazar frater ejus
aliquo modo Rex futurus designaretur.
Auxit ejus rei suspicionem, quod Rex ante
Comitia Stanislaum Karnkovium Archie-
piscopum Varfaviam ad se vocabat, &
cum is venire ad Regem detrectaret, Rex
ipse

Caput de
modo Ele-
ctionis Re-
gia.

ipse cum Cancellario Zamoiscio Lovi-
cium venit, ubi liberaliter dies aliquot
habitus est. Occupabat Znenam oppidum
insigne Archiepiscopatus Gneznensis Sta-
nislaus Sandivogius Czarnkovius sibi no-
mine Coadjutoriæ Archiepiscopatus ab
Vchanio olim Archiepiscopo datum. Eum
ad Comitia illa Archiepiscopus Karnko-
vius citaverat, quam Czarnkovius citatio-
nem cum Nunciis Terrarum exhibuisset,
ea illi occasione arrepta cum Czarnkovio
Regem & Senatum adeunt, de iniqua, &
à processu Iuris usitato aliena Citatione
expostulantes. Et cum res in litem & ju-
dicia deducta esset, ita Comitia extracta
sunt, ut invidioso illi de Electione Regis
capiti tractando loci & temporis nihil su-
peresset. E Comitiis igitur rebus omni-
bus infectis discessum est, animis omnium
ferè ad intima exacerbatis, & Rege non
in minimam apud omnes invidiam ad-
ducto. Qui nihilominus, ut aliquem Or-
dinem in Livonia institueret, ordinatio-
nem quandam privatim conscripsit. Inter-

Turbat Co-
mitia, Re-
gique invi-
diam creat.

ea Ioannem Demetrium Solikovium in Livonia absentem post mortem Ioannis Srenienii Archiepiscopi Leopoliensis, Archiepiscopum nominat: & Volmariam ac cæteram Ecclesiarum administrationem in Livonia Alexandro Milenscio Abbati Trzewiessensi, tanquam Episcopo Vendensi futuro jam à se nominato tradendam jubet. Livones è Comitibus reversi tristitia omnia renunciant, & Solikovio aliò translato minus contenti; jam autem & Ernestus Vejerus in Prussiam recesserat, præsentem suum statum uti poterant prudentiores tuebantur, & Radivilio Locumtenenti obsecundabant, cum quibus is biennio post mansit. Sed Rigensis Civitas à quodam Gifio homine peregrino ad seditionem concitata in rebellionem recidit, cujus causa Locumtenens ex Arce Rigensi Vendam se contulit. Patres Societatis præ tumultibus & violentia Civium, diu reluctante Magistratu, in Arcem commigrarunt. Aliquot viri præcipui Regii, Regique fideles, publicè à furiosa multitudine

Seditio Rigensis, auctore Gifio quodam.

ne capite plexi, inter quos fuerunt Nobiliores Gotardus Velingus Doctor, & Ioannes Tastijs, multi viri insignes fuga sibi consuluerunt, & tota Gubernationis forma immutata est. Comitibus tam infeliciter actis, Cracoviam se contulit Rex cum Regina, ibique Zamoiscio Cancellario, Gryzeldem Bathoream Christophori Palatini Transylvaniæ filiam nuptui tradit; & solennes nuptiæ aguntur, ad quas omnes Regni Senatores invitantur. His nuptiis multi Consiliarii adfuerunt, & Episcopi tres, Petrus Myszkovius Cracoviensis, Albertus Baranovius Præmysliensis, post mortuum Ioannem Borukovium designatus, & Martinus Bialobrzescius Camenencensis, Abbas Mogilæ, qui novam nuptam è Transylvania adduxerat & cum Cancellario copulaverat, spectacula multa & sumptuosa in illis nuptiis edita fuerunt. Zborovii, Ioannes, Andreas, & Christophorus cum adessent, & Christophorus ex Germania reversus per Cancellarium à Rege quatuor millium stipendium

Zamoiscio Bathorea nuptui datur.

*Origo odii
Zboroviani
contra Zamoiscium.*

*Samuel
Zborovius
captus &
decollatus.*

dium, quod olim Spervaynus Prutenus in Aula Cæsaris à Rege habebat, peteret, ac illi saltem media pars deferretur, in gravia utrinque odia, & tandem in fatalia Reipublicæ pericula ea res successu temporis erupit. Etenim Samuel Frater Zborovium, quem ob necem Andreae Wapovii Castellani Præmysliensis Henricus Rex Sententia sua exulem pronunciaverat, & hæcenus Regis Stephani Salvi Conductus literas, quod in Transylvania ei studuerit, & ipsius Cancellarii favore fovebatur, Rege in Lithvaniam profecto Zamoiscii Cancellarii, & tùm Capitanei Cracoviensis jussu, propè Prosoviam captus, & Cracoviam perductus, demum capite plexus est. Paulò verò ante à Samuele cum literis Christophori ad Samuelem ejusdem puer servus sive sua sponte, ulturus ferociam Domini, sive à quopiam persuasus ad Regem effugerat, Literæ conspiracyonem vim habere videbantur. Quæ mors illius non solùm ipsius Fratribus, & familiæ luctuosa, verùm etiam Regno perniciofa fuit.

Etsi

Etsi enim Zamoiscius se per officii sui Capitanealis fidem & integritatem, aliud cum Exule, quem multoties per Fratres ejus, ne intra fines sui Capitaneatus rogaretur præmonuerit, facere non potuisse, multis etiam cum obtestationibus præ se tulerit, tamen ea omnia, quæ hoc Samuelis supplicium secuta fuerint mala abundè ostendunt, minus opportuno Reipublicæ tempore id accidisse. Enimverò cum Zborovii jam ante celebres, & parentelis potentes, tàm triste fratris sui fatum, atque cum iis Stadnicii omnes, ac Stanislaus Gorcanus Comes Palatinus Poznanæ dolentissimis animis ferrent, loco sanandi vulneris, aliud novum Zboroviiis illatum est. Rex Senatores per literas Lublinum ad proximum mensem Augustum convocat, ubi aliis, quæ de Republica proponenda fuerunt in publico propositis, auditisque Senatorum Consiliis, in secreto Consilio deinceps, de Zboroviorum adversum se, suamque dignitatem & salutem conspiracyonibus, ad eos refert, sibi in

*Conventio
Lublinensis*

Rex privatim de Zboroviorum conspiracyone queritur.

ma-

manibus eorum literas esse, à certo etiam, & magni nominis Viro periculum sibi à Zboroviis imminens, ipso nimirum Archiepiscopo Gneznensi denunciatum esse, monens unumquemque, & rogans, ut pro fide quisque sua, quæ in salutem suam ac totius Reipublicæ, imo suam ipsorum propriam cujusque essent, quomodo malo huic absque pernicie Reipublicæ occurrendum, & saluti communi, ac suæ Regiæ securitati & dignitati consulendum esset, Sententias dicerent. Rem atrocem multis verbis, ut erat facundus, à Rege propositam Sententiæ Senatorum exceperunt, quorum illa convocatio erat frequens. Condolere omnes Regi, & facti immanitatem, si quidem tale esse certo constet, exaggerare; nihilominus quanto res gravior, & majoris momenti esset, tanto majore deliberatione & consilii maturitate, in ea utendum esse censuerunt. Aberat ab ea convocazione Karnkovius Archiepiscopus Gneznensis, sive adversâ valetudine domi detentus, quam literis
suis

suis apud Regem excusabat, sive certo suo consilio nixus, adfuturus tamen credebatur, si suum nomen in re tali à Rege editum iri scivisset. Adfuerunt Solikovius Archiepiscopus Leopoliensis, Petrus Myzkovius Cracoviensis, Victorinus Wierzbicius Luceoriensis, Albertus Baranovius Præmysliensis, Adam Pilchovius Chelmenis, Iacobus Voronecius Kijoviensis Episcopi. Comites Tenczynii Firleji, & cæteri non pauci Palatini, & Castellani, Cancellarius Zamoiscius, & Opalinscius Regni Marschalcus; factionis Zborovianæ nemo, licet cognati quidam, qui se tamen immunes ab eorum factis profitebantur adessent, Nemo in Senatu erat, qui in Archiepiscopi Gneznensis nomine à Rege propalato, etiam ex iis qui minus Archiepiscopo favebant, graviter offenderetur, Archiepiscopi Leopoliensis mitiorem sententiam omnibus Senatoribus secutis, & iis etiam, qui secus sentiebant, suam regentibus, & dissimulantibus, in aliam sessionem consilium dilatum est.
V Rege

*Arcanum
contra Zbo-
rovios con-
siliium.*

Rege omnes denuo adhortante, ut in rem tanti momenti, quanti vix ulla alia esset, paratas jam ac magis expeditas sententias adferrent, remque usque ad futurum Senatum secreto tenerent. Tertio die post (nam sequenti Festum Sancti Bartholomæi Apostoli intercesserat) denuo ad secretum consilium itur. Illic Rex de propagato consilii secreto (fortasse ut acriores stimulos Senatoribus, Consilii explicandi, & animos retegendi adderet) obiter quæstus, denuo Senatores dicere sententias mandat. Archiepiscopus Leopoliensis in eodem quo prius sensu persistebat, & se pro fide sua aliter consulere non posse, quàm ut Rex primum sit memor se Regni Polonia Regem esse, quod non armis acquisiverit, sed divinitus libera Polonorum voluntate adeptus sit. In quo Regno semper Reges fuerunt populis amabiles ac fide, & benevolentia eorum tuti, & muniti. Quibus etiam non tam ut Reges, quàm ut clementes, & indulgentes Patres, non tam juris ac legum rigore, quàm leni, justo, & moderato imperio ex aquo & bono imperaverint, & pro sua singulari gra-

*Sententia
Solikovi.*

gratia, & paterno affectu, certam semper eorum fidem, benevolentiam, ac alacre obsequium experti fuerint. Hinc factum esse, ut nunquam in ea gente Rex aut Principes ejus ulla malignitate iniquo aliquo fato occubuerit. Deinde cum aliorum superiorum Regum, tum Sigismundi primi, mansuetudinis, clementia, & patientia exempla in similibus, vel aliorum erroribus, vel excessibus commemoravit. Nec præterit Sigismundum Augustum, Iulii etiam Cæsaris, & Caroli Quinti meminit, qui proditorum & hostium suorum literas à suis interceptas, ad se verò allatas ne introspicere quidem sustinuerunt, sed vel iis à quibus, vel quibus erant missæ reddi & tradi curaverint vel ipsis mortuis ignibus corripuerint: Vnde ex falsis amicis multos veros, ex proditoribus servos fideles, ex hostibus facile sibi redderent amicos. Multa Regibus ferenda, multa dissimulanda esse ob salutem eorum, qui suæ cura & fidei commisi sunt: factionum & odiorum semina extinguenda, non oleum igni, non dolores doloribus addendos, Davidem Regem Sanctum, & Deo dilectum inter multa, quibus angebatur à Deo nihil majore studio, aut enixius contendisse, quàm ut à sanguinibus liberaretur,

retur, quorum causa se ita minus gratum Deo sentiebat, ut ideò ab edificio Templi Sacri arceretur, & filio pacifico illud promissum esse videret. Postremò rogavit, ut si tanta primarum sententiarum suarum auctoritas esset, si bene fidem suam, in minoribus functionibus perspectam haberet, pondus aliquod habere & sententiam suam fidelem sinneret, non ad cuiusquè sceleris patrocinium, sed ad ipsius Regis dignitatem, & laudem, ad salutem Reipublicæ sine dubio cessuram, si prius eos clementer ejus rei admoneret, aut saltem à Senatoribus admoneri pateretur antequam ad asperiora remedia deveniendum sibi putaret. His à Leopoliensi dictis, cæteris etiam non multùm discrepantibus qui postremò dixerant, procedendum esse in negotio diligentius. Illic tertidò rogati Sententiam, Leopoliense perstante, & clementer ab initio agendum suadente rogari cœptum, num accersendi ac citandi essent? Leopoliensis accersendos, Cracoviensis citandos, cæteri, ut quod cui in mentem veniebat proferebant. Ita Christophorus & Andreas Zborovii ad futura Regni Comitiam mandatis

*Nihilominus non attempta ista
sintur ad
Comitia
Zborovii.*

datis Criminalibus ad instantiam Instigatoris officii Regii citati sunt, & Comitiam ad futuram hyemem anno MDLXXXV indicta, quæ fuerunt Regi Stephano ultima. Zborovii ingeminata domus suæ vulnera magis exulceratis animis ferentes, & nihil moderati passim præ se ferentes, collecta amicorum, familiarium, militumque non mediocri manu ad Comitiam Regni sese accingere, funus Fratris Samuelis decollati in mediam Ordinum coronam cum filiis parvulis, & pictura quadam ferieque rei miserationem moturæ adducere perhibebantur. Igitur Rex è Lithvania, septus numerosiore milite, & Cancellario cum non paucis copiis ei ante Varfaviam occurrente ad Comitiam ingressus est. Archiepiscopus Gneznensis etsi se Lublini absentem à Rege his litibus intricatum indignè ferebat, tamen in omnia paratus, quæ pro Reipublicæ salute sibi, aut ferenda, aut præstanda essent etiam advenit. Iam verò in omnibus ferè Regni locis, in quibus Comitiam Terrarum præcedere solent gravi-

vissimè tumultuatum fuit. Præsertim in
 Russiæ Conventu ad Visniam habito, Pro-
 foviciis, & in Palatinatu Siradiensi. Citati
 fuerunt ob turbatum Russiæ Conventum
 Stadnicii, Zmigrodenses ad Iudicium Re-
 gis, sed Archiepiscopo Leopoliense de-
 precante, nè Rex utriusque partis cul-
 pam, cuius is spectator esset, alteri im-
 pingeret, ab altera transferret (qua in re
 etiam Archiepiscopum Gneznensem sedu-
 lum astipulatorem habebat) citationes
 illæ criminales quæ in Comitibus Regni ja-
 ctabantur, Nunciis terrestribus condo-
 natæ fuerunt. Post Regis ad Comitibus in-
 gressum diebus aliquot interjectis An-
 dreas, & Christophorus Zborovii cum
 Stanislao Comite Gorcano Palatino Poz-
 naniensi venerunt, quos Ioannes Zboro-
 vius Castellanus Gneznensis antecesserat,
 tum ut Regis Fratibus offensi gratiam
 quæreret, tum ut Senatorum & Nuncio-
 rum animos sibi devinctos redderet, &
 fratrum suorum infelici causæ fautores
 conciliaret. Inchoatis igitur Comitibus, &
 pro-

propositione eorum quæ in consilium ve-
 nire debebant nomine Regio facta, di-
 ctisque à Senatu Sententiis, & Nunciis
 Nobilitatis ad sua tractanda remissis, cau-
 sâ Zboroviorum valuis præfixa. Christo-
 phorus voce præconis de more, ter qua-
 terque accersitur. Instigator, Accusatores,
 Caufidici, Testes, munimenta, literæ
 comparantur. Arx tota armatis intus, & *Armata*
 extra repletur, domus ipsa consilii Regii *Comitia &*
 à partibus omnibus Satellitibus, armis, *Iudicia.*
 bombardis circumfidetur. In Senatu ipso
 Rex suis, Cancellarius, Marschalcus, Pa-
 latinus Poznaniensis, quisque suis à tergo
 vallabantur. Archiepiscopus Gneznensis
 Regni Primas salutis suæ & fratrum Epi-
 scoporum curam non deserens, suos licet
 inermes, astare voluit. Nova & hæcenus
 inusitata in Polonia Regno Iudicii forma,
 & facies apparebat. Nuncii Nobilitatis
 cum rem tanto conatu, & studiis partium
 intendi, & de libertatibus suis, illo, Re-
 gis cum subditis in causa propria iudicio,
 agi viderent, omnes illi tali iudicio, præ-
 fen-

sentes adesse contendebant, quibus cum responderetur ad eos Iudicia capitalia non pertinere, tamen ut & ipsis æquitas iudicii Regii plana esse, & constare possit, vel omnes, vel aliquos ab ipsis electos, qui iudicio adessent, Rex admittendos censuit. Ita liberum fuit Nunciis Equestris, Ordinis, vel omnibus, vel qui vellent adesse. Non defuerunt sibi Zborovii in causa, & casu suo tam gravi, & omnes Senatores quorum æquitati confidebant præsertim Archiepiscopos confugiebant. Igitur Gneznenfis Archiepiscopus Leopoliensi adhibito, sæpius Regem conveniebat, & ut se ad clementiam daret, ab eo impetrare volebat. Neque Rex admodum difficilis fore videbatur quin si confessionem facti audisset, ac ejus poenitudine reos duci animadvertisset, cum eis benignius, se processurum reciperet. Ioannes etiam ipse Zborovius Castellanus Gneznenfis iudicio interveniens oratione demissa Regem compellavit. *Ut misertus familia, de suis antecessoribus Regibus totaque Republica*

*Ioannis
Zborovii
Castellani
Gneznenfis
Oratio ad
Regem.*

in

benè, & fideliter merita. Cujus etiam in seipso fidei aliquod argumentum ipse perspexisset, ejus reliquias opprimi, & pessum ire ne pateretur. Si quod peccatum, aut aberratum esset à Fratribus etati, & imprudentia, non autem malignitati tribueret. Nunquam Zboroviorum in Patriam incertam aut suspectam fidem fuisse, nunquam id in gente Polona, fida & candida à seculo auditum esse, quod machinationis ullius in suos Principes, aut Rempublicam Nobilium quispiam accerseretur. Si frater fratri privatas literas scribens dolorem aliqua ex re conceptum illi apparuerit non continuo vim conspirationis verba doloris habere, non statim perduelles habendum utrumque, non statim reum agendum, aut peragendum. Ecce illos adesse, gratiam & misericordiam illis querere, favorem & patrocinium Senatus implorare, iudicio cum Principe nolle contendere, satis jam poenarum à familia sua luitum esse, cum frater suus sine capite jaceat, qui si quid diliquisset, quod ipse non excusaret, ad iudicium tamen Regis & Senatus in Comitibus potius asserendum, & non privatim in illum animadvertendum fuisse. Sufficeret jam sanguis unius, & ad hoc vulnus omnium non adde-

X

ren-

rentur plura. *Iam cetera se patienter laturos, & Deo, ac iniquis suis fatis aut etiam peccatis acceptum laturos.* Ad quæ verba Ioannis Zborovii obortæ sunt, & Senatui universo & nunciis Terrarum lachrymæ, ita ut gemitus ferè multorum exaudirentur. Quâ tamen comploratione penè publica, non solùm nihil motus, sed etiam suboffensus Rex visus erat. Perstante igitur in Sententiâ Rege, causa in iudicium introducta. Patroni etiam, amici, & Affines Zborovii in conspectum prodierunt. Cum quibus erat Stanislaus Sandivogius Czarnkovius & Iacobus Niemojovius vir facundus, & magnæ apud Nobilitatem authoritatis. Qui ut Instigatoris Rzeczycii accusacionem adversus Christophorum Zborovium attentâ aure excepit, præfatus se non ut advocatum, sed amicum Citati in medium prodiisse, & ne ob id malam Regis gratiam iniret precatas. Omnia quæcunque ad causam Zborovii sustinendam, & Regem aut placandum quod quidem unicè studebat, aut reum iudicio capitali eman-

*Processus
Iudicialis
contra Zbo-
rovios.*

emancipandum pertinere iudicabat de foro, delatore, Citatione, evasione iuratoria, & alia id genus Iuris remedia adhibebat. Duravit hoc iudicium non paucis diebus; & quæ Niemojovius inducebat, Decretis Regiis, tanquam causa diffugii præcidebantur. Non desisteat Archiepiscopus Gneznensis, & Leopoliensis Regem pro Zboroviis singulis ferè diebus adire, & precari. Sed & Nuncii Nobilitatis magna ex parte Zboroviorum causæ faventes per Kazimirscium Privilegium Alexandri Poloniae Regis, quo is actionem Regis cum Nobili certis terminis circumscripserat, in subsidium causæ Zborovianæ adductum urgere coeperunt. Contra afferebatur, illud jam obsoletum, & antiquatum esse. Et cum post multas, & varias disceptationes de eo Senatus ferè omnis consentiret. Nunciis etiam Regis, & Senatus nomine Archiepiscopus Leopoliensis, Castellano Vilnensi Palatinis duobus, & Castellano Podlachiaë ita satisfecit ut & Nuncii in ea declaratione acquieverint, &

concordes ad Senatum accedere essent parati, sed in crastinum à Rege ipso dilato negotio non nihil postea variarunt. Post multas utrinque Iudicii ventilationes, & nullo jam subsidio Christophoro Zborovio relicto, de Salvo conductu Ioannes Zborovius Regem & Senatum interpel-
lat, quod etiam ab initio fecit quem Rex in scripto concessit, modo ut se sisteret iudicio, integrum illi forè accedere, & recedere, usque ad Sententiam definitivam. Salvus conductus ob Regis integritatem, ut verbis ita rebus validus, & nulla ex parte suspectus videri poterat; Amicis tamen Christophori ideo non satisfaciebat, quod plenam recedendi facultatem, non exprimebat, & sententiam ita accelerari timebant, ut ei post unicum accessum, amplius vi literarum Salvi conductus recedendi facultas non esse possit. In his tractatibus quidam familiaris Christophorum Zborovium adit, & tanquam rem certam cognoverit, etiamsi Salvum conductum Regis habuerit, eum in media Arce

Christophorus Zborovius male fugere quam iudicium pati.

Arce antequam ad Regem accesserit, obtruncatum iri asseverat. Id à Rege negotii aliquibus datum esse, quod falsum omninò, omnibus bonis visum est. Quare Christophorus nihil moratus, quale de se iudicium fieret summo mane cum non vulgari suo & amicorum Comitatu animo ferociente discessit, & se in Moraviam contulit. Quod Archiepiscopus cum lateret ad Regem ingressis, & adhuc pro Christophoro deprecantibus, & poenitentiam eius pollicentibus, ipse Rex eum jam nec sine declamationibus recessisse, retulit. Et sic in Senatu, cum in aliis aliorum, tum in eadem causa, uti Ius dictabat, processum est, testimonia producta, audita, juratum est, multa lecta, ingesta etiam Historia Salustiana de Catilinaria conjuratione, magno auditorum tædio ex scripto recitata. Niemojovio jam patrocinium deponente, advocatis jam fessis, Palatino Poznaniense adhuc utcunque factum excusante postea tamen absente, & in hospicio se recludente, quod tamen Archiepiscopus

Leopoliensis, pro sua cum illo amicitia graviter in eo reprehendit. Res Christophori desperato loco esse cœperunt. Præcipua, quæ illi objiciebantur, fuerunt, conspiratio in necem Regis, quæ tamen ex literis ipsis quæ publicè lectæ sunt, non satis clarè constabat; quam tamen Samuelis Zborovii ipsemet ante necem omnis culpæ in Christophorum rejectæ confessione Instigator confirmabat: Communicatio consiliorum cum Moschorum Duce in Vrbe Lubeca contra Regem & Regnum facta, & testimoniis quibusdam comprobata, quin etiam puncta quædam à Moschico Nuncio accepta, & alia quædam, inter quæ & insultus ejus in Archiepiscopum Leopoliensem cum Crotosio, dum apud Imperatorem Nuncios Regni agerent commemoratus fuit. Quam mentionem Archiepiscopus Leopoliensis non satis æquo animo tulit, quippe qui in ea causa, nec Actor, neque testis, neque socius adhiberi voluerit unquam, imo & Cancellarium aliquoties rogaverit, ut quæ inde

Capita ac-
cusationis
Zborovianæ.

inde secutura essent cautius introspiceret, & omnia illis fere animo candido prædixerit, quæ postea eventus ipse declaravit. Archiepiscopum Gneznensem etsi in convocatione Lublinensi, tanquam delatorem Machinationum Zborovianarum proposuerint, in hac tota actione, ne semel quidem hoc nomine compellarunt. Ipse etiam cum ea de re exoptulare cum Rege posset, maluit supersedere, ut nè exulceratis utrarumque partium animis Reipublicæ jam non mediocriter malè affectæ sua propria causa gravius faceret. Cancellarius se per Actionem Vniversam sermonibus suis excusando, & interdum etiam ad ea, quæ de se dici audiret vehementius, & ardentius respondendo: quippe qui etiam Rege ipso teste, & multis amicis Zboroviorum, quin & Ioanne ipso eorum Fratre, & Samuele ab exilii pœna liberandi, & Christophori in re petita adjuvandi, & suspiciones de iis factas extinguendi causa nihil non fecisset, multis satisfaciebat. Nicolaus Mielecius Palatinus Podoliæ, licet
vetus

vetus quædam simultas inter eum & Zborovium esset, Regem ad Paternam, & clementem correctionem à severiore animadversione in omnibus suis sententiis leniter avocare nitebatur. Cæteri Senatores, ut quisque vel in Cancellarium vel in Zborovios erat affectus, ita sententiam suam dicebant, plures tamen in Regis, & Cancellarii partibus erant, præsertim postquam Christophorus se è Comitibus subduxisset. Itaque ejus contumacia, ab Instigatore probata, convictus eorum quæ illi objiciebantur, honore mulctatus est: octo ferè Nunciis Nobilitatis decreto illi obnunciantibus, quod ante eum diem nunquam Decreto Regio factum est. Agebatur etiam in iis Comitibus, tum de compositione inter Status Spiritualem, & Secularem, tum de Confœderatione in causa Religionis, sed utrumque indefinitum remansit, & ad alia Comitibus rejectum. In medium confessum, *Albertus Bolognetus* Cardinalis Summi Pontificis Legatus fuit ingressus, & de jurisdictione, de decimis

*Infamis
Christophorus
Zborovius.*

*Bolognetus
Cardinalis
causam spiri-
tualium
in Comitibus
defendit.*

Sta-

Status Ecclesiastici verba fecit; sed neque hoc modo quicquam perfectum, aut obtentum est. Comitibus igitur nullo operæpretio, non tam rebus quàm tempore ipso lege præscripto finitis, homines exasperatis animis domos quisque suas repetierunt. Et Cardinalis Bolognetus, è Polonia Romam redire jussus, Successorem Nuncium accepit Hieronymum Bovium Episcopum Camerensem. Causa Andreae Zborovii Curiaë Marschalci, nam & is citatus fuerat, ita in suspenso relicta fuit. Rex nè quid Zborovius exul ex Germania turbarum, antequam se in Lithvaniam reciperet, daret, Cracoviam, ad quam sciebat Zboroviorum magnas parentelas esse, se contulit, & Ius Civibus dicebat, & negotia Transylvanica tractabat. Illic *Nicolaus Mielecius* Palatinus Podoliae, Vir multorum opinione magnus, pietate, certè & prudentia, & rei bellicæ scientiâ nemini secundus, mortuus est, magno Ecclesiasticorum, potissimum autem Solikovii Archiepiscopi Leopoliensis, qui cum eo con-

*Nicolai
Mielecii
mors.*

Y

jun-

*Gregorius
XIII eod-
dem anno
obiit.*

unctissimè vixit, dolore. Eodem anno & Gregorius XIII Summus Pontifex ex hac vita migravit: in cuius locum successus est Cardinalis Montaltus Felix, qui Sixtus V appellatus est. Ad eum Ioannes Demetrius Solikovius Archiepiscopus Leopoliensis cum obedientiæ professione nomine Regis & Regni Orator missus est. Cardinalis Bolognetus, sive jam ante hac adversa valetudine correptus, sive nuncio mortis Gregorianæ percussus, iter in Urbem agens, & diuturniore febre debilitatus, ad Villacum vitam cum morte commutavit, Vir multis ingenii dotibus ac humanitate singulari cumulatissimus. Rex se Grodnam in Lithvaniam contulerat, & cum bellum Moschicum mente agitaret, quod illic se non malas partes habere intelligeret, sed implicatus suis in Polonia non mediocriter rebus hæreret, Andream Bathorium Nepotem suum Cardinalem Romam etiam designat, per quem de belli Moschovitici rationibus cum Summo Pontifice communicat. Qui quanti Regem Stephanum

*Rex Grod-
næ medi-
tans novum
contra Mo-
schos bel-
lum.*

num faceret, cum aliis rebus in Oratorem ejus, tum verò luculentissimo subsidio per Cardinalem illi ad exitum belli Moschici promisso abundè declaravit. Fuit is jam annus CIO IO LXXXVI, quo & Rex ad futuri anni initium comitia Regni Varfaviam indixerat, & Archiepiscopus Leopoliensis perfunctus sua Legatione Romæ in Poloniam revertebatur, ubi adhuc morantem rumor Regiæ mortis invenerat; sed is postea lætiore nuntio refutatus fuit. Comitiam indicta in Regno & Regem viventem reperit, & ut Russicis Conventibus adesset curavit, quod etiam ipsum facere Rex per literas volebat. Magnus erat quasi conversis animis hominum ubique terrarum consensus ad subsidia belli Regi ferenda; Andream etiam, & Balthasarum Regios nepotes pro Incolis Regni suscipiendos, & voto suo potiturus Rex in Regni Comitiam fore videbatur; sed, ut sunt Res humanæ, Rex morbo correptus, sub ipsos ferè Palatinatum Conventus, quarto die postquam ægrotare cœperat è vita migra-

*Annus
1586.*

*Mors Re-
gis Step-
hani.*

vit die XII mensis Decembris. Zamoiscius Cancellarius triduo post, Regis morte cognita, eam per literas, & Stanislaum Zolkievium, filium Palatini Belzensis, Archiepiscopo Leopoliensi nunciat. Vacabant Palatinatus Russiæ, & Podoliæ. Quorum ille jam antehac Stanislaio Zolkievio Patri Palatino Belzensi à Rege missus fuerat, sed is eum nondum receperat, neque tamen literas remiserat. Igitur Regis morte subolefactâ, nec dum Archiepiscopo Leopoliensi patefacta, se Palatinum Russiæ profiteri cœpit, Archiepiscopo Leopoliensi primo omnium ei hunc honorem habente, & apud Nobilitatem tuente. Stanislaus Karnkovius Archiepiscopus Gneznenfis pro munere suo Regis mortem literis suis Senatoribus denunciat, Convocationem de more Varfaviam ad illud idem tempus quo Comitiam Regni, si Rex vixisset habenda fuerant, nempe ad proximam Quadragessimam, indicit. Quam præcessit Leopoli Convocatio à Palatino novo Russiæ indicta. Cui cum Cancellarius, tum Consiliarii,

*Leopoliensis
Convocatio.*

&

& numerosa nobilitas adfuit. In qua variè tum de Palatinatu Zolkievii, tum de potentia Cancellarii, & periculis Reipublicæ, Duce Nobilitatis, *Nicolao Iasloviecio*, Capitaneo Sinatiniensi disceptatum fuit. Postremò tamen, omnia moderante Archiepiscopo Leopoliense, Cancellarius à se omnem suspicionem Hungaricarum practicarum amovit, & ipse Zolkievius consensu & favore Nobilitatis in Palatinatu Russiæ confirmatus est, & Tribunal Iudiciorum in Interregno institutum fuit. Sed tamen ad Convocationem Varfaviensem ab Archiepiscopo Gneznenfi indictam non pacatis animis itum est. Erant inter Opalinium Marschalcum Regni, & Stanislaum Gorcanum Palatinum Poznaniensem aliquot annorum inimicitia, eas in hoc statu periculoso Reipublicæ, tentabant aliquoties Senatores per Archiepiscopum Leopoliensem, ac Episcopos Vladislaviensem, Plocensem, & Camenecensem, item per Palatinos Tenczynium, Cracoviensem, Szafranecium, Sendomiriensem, Mniscium

Convocacionem Varfaviensem privatorum discessionem turbant.

Y 3

Ca-

Castellanum Radomiensem tollere, ipsosque reconciliare, præsertim cum Opalinus iudicium & arbitrium amicorum admitteret. Sed cum Palatinus Poznaniensis durior se ad omnia & inexorabilem præberet, res ad optatum exitum perducere non potuit. In hac Convocatione Solikoviensis Archiepiscopus Leopoliensis, *Rosam auream* à Summo Pontifice benedictam Dominicâ primâ Quadragesimæ, in Templo augustiore Sancti Ioannis, in maxima hominum frequentia Reginae Annæ ante majus Altare genua flectenti, ac præsentis Legato Apostolico Hieronymo Bovio, Episcopo Camerini, & Episcopis aliquot solenni ritu, & ceremonia tradidit, ac Reginae, ejusque familiæ benedixit. Quam Regina postea eidem Varfaviensi Ecclesiæ donavit. Propositio absente ob valetudinem adversam Archiepiscopo, ex scripto nomine ipsius recitata est, omnes ad concordiam mutuum, & succurrendum Patriæ Rege orbatae, admoniti. Lithvani ab initio non aderant, & de brevitate temporis

*Solikovius
Auream
Rosam nomine S. S.
Pontificis
offert Reginae Annæ.*

poris questi decem dies se expectari voverunt. Quibus cum & Sendomirienses adstipularentur, & moram hanc Opalinscius Regni Marschalcus impatientius ferret, audiens etiam Zborovios tempus adesse ratos, quò se de injuriis acceptis vindicarent, cum magnis irarum spiritibus adfuturos recessit. Archiepiscopus Primas identidem languidus Senatum accedebat. Andreas Zborovius Curiae Marschalcus in Senatum ingressus, memoriam dolorum paucis refricans, quæsit à Senatu, cum sit paratus ad Citationem sibi datam jure respondere, & innocentiam suam probare, annuente Gneznensi & Leopoliensi Archiepiscopis, cæteris silentibus, assedit, & bacillum è manu servi accepit. Ut igitur Marschalcum Regni Opalinscium discessisse, Cancellarium Zamoiscium abesse viderunt, & abfuturum credebant: Zborovii in hoc nervos suos intenderunt, ut quamplurimos fautores suæ adversus Cancellarium causæ conciliarent, ipsumque apud omnes quàm maxima invidia

Zboroviorum in hac Convocatione factiones.

one-

onerarent. Vnde si quis Senatorum moderatius sententiam dixisset, quâ vel Stephani Regis nomen & merita commemoraret, vel læsos ac injuriâ alios ab aliis affectos, ad condonandas hoc tam periculoso Reipublicæ statu injurias, moneret, tanquam ea sibi injuria diceretur finistrè interpretabantur, & conviciis, ac dicteriis, quasi voces adulatorum petebant. Quod nihil moratus Archiepiscopus Leopoliensis cum Regis Stephani nomen, ob bellicas virtutes & animum ad gloriam natum, apud omnes Christianos Principes, domum ipsam Austriacam celeberrimam, postremo & ipsum Summum Pontificem illustrem esse diceret, non obscure etiam ejus acta, studia, & consilia, tanquam Reipublicæ nostræ, & nomini Polonico gloriosa comprobavit. Et cum legationem ipsam se Rege mortuo, jam referre non posse diceret, ipsis Ordinibus omnibus, qui Reipublicam nostram totam representarent, referens dixit, se cum obedientia Regis & Regni ad Summum Pontificem Iesu Christi in terris Vicarium, & Petri Apostoli legitimum Successorem profectum fuisse, ejus mirificam erga Regem & Regnum hoc bene-

Solikovii
Oratio in
ista Convocacione.

benevolentiam comperisse. Morte talis, & tanti Regis, orbitate hujus tam nobilis Regni, quod Vallum esset ab hostibus totius Orbis Christiani, ac totius Europæ maximè doliturum, & quod studium in Stephanum Regem, si vixisset, declarare erat paratus, idem in Regnum ipsum, hoc tam necessario Reipublicæ tempore, non dubitaret animo prompto & paterno esse declaraturum, modo ut ii concordiam mutuam servent, Reipublicæ salutem invigilent, de Sancta Apostolica Sede, quæ Mater & Magistra esset omnis Christianæ professionis, rectè & humaniter sentiant. Et quoniam subolefecerat à multis se vulgò traduci, quasi apud Summum Pontificem adversus Hereticos Polonia Regi subsidia conciliaret, & cum Regina divortium Regis procuraret, ad ea obiter respondit. Neque Regi sapienti & considerato aliquid ejusmodi in mentem venisse, neque sibi quicquam hoc nomine mandatum fuisse, & si aliquâ imprudentiâ, vel malâ aliquâ suggestionem, quid ejusmodi sibi injunctum fuisset; non se adeo servili animo esse, ut, quod ipsi non probaretur, procurandum susciperet. Pontificem etiam ipsum abundè ostendisse, misso munere sacro Regina, quod eam
Z potius

potius florere, quàm marere, honoratam, quàm exauthoratam esse cuperet. De persequendis vi Hereticis nihil etiam actum esse, sed vim totam hanc in docendo, persuadendo, monendo, ac Deum pro illis orando sitam esse, quæ si vis appellanda est, ipsi judicarent. His dictis consuluit, ut in Dei nomine tempus, & locum Electionis Regis, concordibus suffragiis designent, & Primati indicenda permittant, pacem tam publicam externam, quàm internam tueantur, & more majorum suorum, secundum antiquas considerationes manuteneant. A privatis injuriis, vel judicandis, vel inferendis, cum nullus Rex sit, cum omnes equali jure se gaudere existiment, cum facile anse maximo Reipublicæ malo, vel ex levi initio dari possint, abstineant, condolendum potius, & compatiendum esse bonis filiis posita in doloribus matri. Zboroviorum fautores non satis æquis animis, & hanc, & similes aliorum Senatorum Sententias accipiebant, & in favorem Cancellarii, cui ut Samuelis mortem, ita infamiam Christophori, & universam calamitatem domus suæ imputabant, fieri interpretabantur. Vnde plerumque obstrepere, & cla-

Acta Con-
vocationis
Varsavien-
sis.

clamoribus interrumpere tales sententias solebant. Et cum Statum Spiritualem moderatiorum consiliorum suaforem esse viderent, hoc tota illa convocatione laboratum est, ut & causæ Spiritualium deteriorum conditionem efficerent, & Cancellarii potentiam, quam sibi infestam videbant, in arctum redigerent. Igitur non pauca, quibus tota Senatus autoritas subruebatur, conscripserant, quibus & confederationem de Religione acriorem, & pacis publicæ conditiones tales inferuerunt, ut ipsis quidem liceret omnia in adversarium, illi autem contra eos nihil. Multa interim aliis de publico largiebantur, & sibi usurpabant; quæ ut quis Senatorum subscribere renuebat, magnis vocibus & impetu in eum insurgebant. Summâ ferè potestate in omnibus rebus uti voluerunt. Scriptum etiam quoddam ab iis, qui mediatores sese inter Cancellarium & Zborovios autoritate Senatus fecerant, confectum, cum utrique parti æquo jure servire potuisset, si Cancellarius

Z 2 ad-

adfuisset, detortis quibusdam in suam partem verbis, quibus Cancellarium capi posse putabant, subscribendum Archiepiscopis & Episcopis, ac reliquis offerebant. Quod dum illi, nè causam Cancellarii inauditi iniquiorem redderent, facere recusarent, magnis Zboroviorum querelis, & populari invidiæ exponebant. Vrgentibus igitur illis Archiepiscopus Leopoliensis, se quod Archiepiscopum Primatem, & quidem jam ut crederet satis invitum, & debilem in lecto subscripsisse videret, etiam subscripturum esse, dixit. Sed memores eos esse iussit, illud nec apud Cancellarium, neque apud homines alios, quicquid absente parte constituatur, quicquam roboris habiturum esse. Ita subscripsit, & alii post eum omnes. Eodem modo & ordinationes quasdam violentas, approbandas proposuerunt. Interea Archiepiscopus Gneznensis in dies majore morbo conflictabatur, & jam etiam propè de ejus vita desperabatur. Et Plocensis ac Præmysliensis Episcopi, adversam valetudinem

dinem causati, Senatum amplius ingredi noluerunt. Vladislaviensis, impetus laxioris linguæ hominum non ferens, relicta convocatione domum est profectus. Archiepiscopus Leopoliensis cum Episcopo Camenecensi erant residui, quibus concilium illud non satis sobrium instabat, ut scriptum illud convocationis, quod recessum appellabant, cui & confœderatio religionis inerat, subscriberent. Quibus ipsi respondebant, convocationem istarum rerum causa non esse indictam, sed tantummodò ut pace generali procurata locus & tempus eligendi Regis designaretur. Interea per Bernardum Maciejovium jam ex aula Vexillifero seculari Sacerdotem factum, & qui tandem etiam amborum Archiepiscoporum favore post mortem Victorini Wierzbicii Episcopi Luceoriensis paulò post Episcopus fuit designatus, ad Archiepiscopum Gneznensem mittunt, & obtinent, quod Archiepiscopus Primas Regni, tumultuante, & omnia innovante convocatione, electionis futuri Regis

*Recessus
Convocatio-
nis Senato-
res spiri-
tuales cum
secularibus
committit.*

diem, & locum edixit, Varfaviæ ad diem XIX mensis Augusti. Quod ubi concilium illud audivit tanto vehementius Archiepiscopo Leopoliensi, & Episcopo Camenecensi instare cœpit; ut recessui extremam apponeret manum. Certamine illo totus fuit extractus dies, & ita vehementer actum in illo fuit, ut seculares illis minitarentur, eos convocationis dissipatæ fore reos, nisi subscriberent. Archiepiscopus Leopoliensis contra, post multas à se datas responsiones, postremò caputium è collo suo abreptum abjecerit, & pectus nudatum ostenderit, se priùs & Archiepiscopatu, & vitâ ipsâ cessurum, quàm his talibus constitutionibus, contra Deum, leges Patriæ honestas, utiles, & salutares, ac rerum ordinem Reipublicæ intervertendum, esse subscripturum. Idem post eum Episcopus Camenecensis dixit. Illi dum suos conatus in cassum abire cernebant, rem cum illis moderatius agere incipiunt, & quandam verbis tegentem virus formulam illis præscribunt: quâ lectâ, cum se

*Quem Spirituales
subscriberi
nolunt.*

se de ea deliberaturos respondissent, reliquorum tractatione dies absumptus. Die sequenti Archiepiscopus Gneznensis, jam uti videbatur omnibus corporis destitutus viribus, Varfavia evectus est. Et Leopoliensis cum tantis certandum sibi non ratus amplius, etiam idem secundo die fecit, commendans omnia Deo. Re intellecta coactus est Senatus etiam die festo, & de discessu Leopoliensis Archiepiscopi variæ querelæ habitæ, & Kasimirscius publicè, quod literas recessus ei in hospitio suo subscribendas non exhibuerit, objurgatus. Et cum jam de Camenecensi Episcopo plus sibi pollicerentur, is etiam, se cibo sumpto ad eos affuturum præ se ferens, subitò excessit, & ad pagum suum Decanonium se contulit. Decreta ferè post Leopoliensem fuit missio, cum literis recessus, ut subscriberet; sed unus tandem rem disuasit, commemorans ejus duram in Senatu constantiam, & vehementiam. Gneznensem non putarunt hoc nomine compellandum, quod vel mortuum

*Ideo relicta
Convocatione
dormiunt.*

in

in via crederent, vel ita languidum, ut nihil agi cum eo posset. Ad Camenecensem igitur mittunt, & rogant, ut misertus Patriæ periclitantis redeat, & saltem aliquo consilio ei rei succurrat, ne Convocatio, ne Electio denique ipsa, apprimè Reipublicæ necessaria, hoc discessu Episcoporum in dubium, ac in incertum recidat, & Respublica in mediis tempestatibus relinquatur. Spargebatur jam rumor, Archiepiscopum Gneznensem esse mortuum. Anxius Camenecensis utrum eligendum sit, vicit seipsum, & ad illos reversus tanquam Pater Patriæ salutatus, ægrè quidem primò, postea tamen Recessui subscripsit, adjectâ conditione, propter bonum pacis. Quam rem postea in Electione & Archiepiscopus Gneznensis, & reliqui omnes Episcopi in eo gravissimè reprehendebant, solo Leopoliense Archiepiscopo eum ut suum Episcopum, & qui jam unus ferè omnium, cum se solo omnem adversariorum impetum, absentibus cæteris sustinuit, excusante, & in meliorem par-

Subscripsit tandem, sed ægrè Episcopus Camenecensis.

partem interpretante. Talem, & tam bellum finem illa Convocatio habuit, indubitata species Electionis futuræ. Iam tum Regina Nepotem suum ex Sorore Sigismundum Sueciæ Regis filium Ioannis Tertii, omnibus ferè Senatoribus commendare cœperat, verita nè ab aliis externis Principibus Regni ambitu præveniretur. Inde accingere se omnes ad Electionem Regis, & Russia tota fuit pro Regis Sueciæ filio, Archiepiscopus Leopoliensis, quod Russia præcipuas familias inimicitias gerere videbat, multos reconciliabat. Ut ante Sienienium cum Mielecio Palatino, Sieniavium cum Lesnioviis: ita tunc Ioannem Herburtum Vexilliferum Leopoliensem cum Zolkievio. Et quoniam turbulentam fore Electionem omnes pronuntiabant, nisi Zamoiscius Cancellarius cum Zboroviis reconciliaretur, aut saltem ad aliquos moderationis terminos reduceretur, Stanislaus Szafranecius Palatinus Sendomiriensis cum Nicolao Firleio Castellano Biecenfi cum scripto illo, quod

Regina Anna Sigismundum Sueciæ Principem Senatui commendat.

Reconciliatio inter Zamoiscium & Zborovios tentata; sed frustra.

A a in

in Convocatione authoritate & nomine Senatus confectum fuit, Cancellarium adierunt, rogantes ut illi subscriberet; sed ille renuit, quòd videret in eo speciem magnam inæqualitatis contineri. Diu & multum inter utrasque partes laboratum est, neque tamen quicquam profectum. Duobus milliaribus à loco Electionis partes ambæ abesse, & ad Concilium nisi tum cum vocatæ fuissent adesse debuerunt. Electionem etiam ipsam absque eorum præsentia non debuisse fieri illis promittebatur. Sed ut duæ factiones fuerunt, ita ex omnibus Regni partibus diversis cum animis homines ad Electionem confluebant. Electionis tempus Zamoiscius Cancellarius aliquot diebus prævenit, & adducta secum non contemnenda militum manu, non procul à loco Concilii castra posuit, valloque se circumsepsit & munivit. Convenit & Senatus utriusque Status, & frequens Nobilitas, venit & Stanislaus Gorcanus Palatinus Poznaniensis, cum Zboroviis; quin & Christophorus Zborovius qui

qui ab Electione, si ratio illa mutuæ pacis conservandæ constituisset, abesse debuerat, adductis peditibus Italis, Germanis, & Bohemis. Adfuerunt Oratores externorum Principum, Cæsaris, omnium Principum Austriæ, Magni Ducis Moschoviæ. Adfuit & Summi Pontificis Sixti v Legatus *Annibal de Capua* Archiepiscopus Neapolitanus, Domui Austriacæ addictissimus. Hoc egit Senatus, cum ambas partes adesse in Comitibus videret, ut ne ad Concilium & Senatum accederent, nisi alternis vicibus; quod aliquandiu ab eis, idque ægrè admodum, præsertim à Palatino Poznaniensi, nam Cancellarius sese in potestate Senatus esse profitebatur, impetratum fuit. Modum inchoandi à pace publica edicenda Senatus sumere volebat. Sed Nobilitas in partes duas divisa; altera è præscripto ordinationis in Convocatione factæ, id fieri debere contendebat; altera contra, perperam multa in Convocatione facta causans, aliam rationem, eamque hæctenus usitatam urgebat. In hac divisione

*Acta nova
Electionis.*

Sententiarum successit & alia major, nam cum tumultuantes ferri non possent à mansuetioribus, quorum ii Cancellario non obscurè favebant; illi contra Zboroviis: pars moderatior secessit in aliam partem, & separatim confessum sibi fecerunt. Quod cum vehementiores viderent, & dicerent eos incesserant, & illis *Nigri Concilii* nomen, sibi verò *Generalis* titulum imposuerunt. In quo Generali concessu carpebatur Cancellarius, & hostis ferè Patriæ, ac bonorum omnium declarabatur. In illo quod *Nigrum* vocitabant, in quo erant Officiales, Dignitarii, & Capitanei plures, & licet paucior numero Nobilitas, tamen omnes moderatoria sequentes consilia, & majore etiam erga Senatum in omnibus sermonibus suis utentes reverentiâ, defendebatur, & patrocinium ejus fiebat. Multi in ea Electione ex populo studebant Moscho, & Archiepiscopus idem diu præferebat, si de Religione Catholica suscipienda aliquod indicium daret. Frustratus tandem opinione ejus, postea cogitatio-

*Concilium
Nigrum &
Generale.*

tionem idem deposuit. Senatus altercationis, & disceptationis assiduæ de Convocationis autoritate, quam alii summam, alii nullam, alii aliquam esse volebant, pertæsus: tum quòd Lithvani ad Concilium, ratione nullâ adduci poterant, etsi nullo ferè die ad Concilium non conveniebant, tamen aliâ sibi viâ ad removenda Electionis impedimenta progrediendum esse putavit. Igitur & major ejus pars, & cujus integritati fidebatur, à Marschalco Regni Opalinscio ad Karnkovium Archiepiscopum Primatem convocabatur: ubi penitioris & secretioris consilio usi, cum per tumultus ad ordiendam & proseguendam Electionem accedi non possit, de persona in Regem nominanda propemodum inter omnes convenit. Zboroviorum factio, ut id animadvertit, & Nobilitas Concilii illius *Generalis*, uti se appellabat, diem certum eidem Campestri, quod *Rokosz* dicebant, instituerunt, ad quod quemque è *Rokosz.* Senatu, ut in medio eorum adesset, evocabant. Qui satis animi habebant, ad futuros

se non solum Concilio Senatus, & Nobilitatis universae lubenter, & quod è salute & usu Reipublicae sentirent, liberè se, uti in loco libero, dicturos respondebant; sed se hanc tam impotentem & sine ratione Ostracismi institutionem, quam toti Reipublicae exitiosam viderent, probare non posse. Igitur etiam ad hunc consensum privatim de Rege vel Ernesto Austriae Archiduce, vel Sigismundo Sueciae Regis filio faciendo, ita Opalinscio Duce animati fuerunt Senatores, ut cum apparatu armorum die proximo Lunae à Nobilitate designato ad Senatum adessent, & rei eventum expectarent. Mittebat etiam Senatus ad Lithvanos, ut ad se accederent, & se in hoc periculo Reipublicae ab eis non segregarent, sed ii res suas agebant, & post principia stare malebant. Attulerant Zborovii jam animis designatum Maximilianum Archiducem Austriae. Sed eum Moscho tectum fovebant, nullam Maximiliani, frequentem verò Moschi mentionem facientes, quâ re multi inter eos decepti,

cepti, uti finis postea declaravit, fuerunt. Die *Rokosi*. seu Ostracismi adsunt frequentes in Senatu, adsunt etiam Nigrum, & Generale, (ut jam eo nomine ea vocemus) Concilium; tractantur alia, quae tantum ad rem praesentem pertinebant; praesertim obsequium Cancellarii per Ioannem Dulscium Thesaurarium Regni erga Senatum declaratur; eum filere, cum sciat adversarios suos in Senatu adfuturos, si mandet Senatus, vel adfuturum, vel abfuturum, & omnia sua instituta ad tranquillitatem Reipublicae accommodaturum. Nondum eo finiente sermonem apparuerunt copiae Zboroviorum cum Gorcano, bellica tormenta in campo versus Senatum disposita. Monente Ioanne Solikovio Leopoliense Archiepiscopo, ferè publicè jam suos premi: Opalinscius assurgit, & equum inclamat. Idem Archiepiscopus Gneznensis, & reliquis Senatus facit. Vix equos ut quisque poterat in re subita ac tumultuaria scandunt. Senatorum autem Equites in suis ordinibus stabant, qui neutram

par-

partem respiciebant, ascenderant. Cancellarii etiam Exercitus è castris egressus appropinquare cœpit. Iam & Ducis Ostrogiaë, Palatini Kijoviensis, ac filiorum ejus copiæ ab occidente in ordine stabant, & Opalinscii milites; ab eadem parte Palatinus Sendomiriensis Stanislaus Safraniecius cum Nobilitate Sendomiriensi etiam medium tenebant. Quos inter Archiepiscopus Gneznensis, tùm per submissos, tùm per se obequitans consistere jubet, rogans & cum lachrymis obtestans, nè Rempubli-
 cam in discrimen adducant. Multis igitur impetum tam Zboroviorum, quam Zamoiscii mitigantibus, & nè se spectaculo orbi universo exhibeant, adnitentibus; occidente sole, infestæ acies morâ interjectâ tepefactæ, ad suas stationes redierunt. Et hoc modo Rokossium illud furientis Nobilitatis seu Generalis Concilii in nihilum recidit. In hoc diei illius tumultu Brzezinius Vladislaviensis Canonicus Episcopi Cancellarius interfectus, dedit occasionem ut Archiepiscopus Gneznensis

*Quod in
 fumum
 abiit.*

nenfis noctu submissis quibusdam suorum facibus admotis illud tectum Concilii exuri jusserit; Et alium deinde locum, tanquam feliciorum consiliis continuandis, delegerit; qui tamen postea fuit mutatus. Nam Stanislaus Czarnkovius, Casimirscius, & alii quidam ita molesti Senatui fuere, ut Archiepiscopus cum aliis Senatoribus ad Lithvanos, qui jam propius castra admoverant, ac in eodem campo constiterant, conciliandæ sententiæ causa Beati Laurentii sacro die accesserit, ac si res illic maturiores invenisset, in eorum castris Regem edere in animo habuerit. In tanto enim furore ac tumultu populari, ubi nec initium, nec finem invenire licebat, quâcunque tamen unitatis servandæ arte utendum sibi putabat. Sed, cum nequè tum id successerat, & in Zboroviorum partibus nulla etiam spes rerum tranquilliorum apparebat, qui etiam nec Reginaë precibus, nec Senatus autoritate movebantur, Archiepiscopus Gneznensis, cum in castra Cancellarii, aut saltem eum

locum qui Concilio habendo delectus fuit, majorem Nobilitatis partem confluxisse, & imploratâ gratiâ Spiritus Sancti jam præfato honore Ernesti Archiducis, quem ob studium popularitatis à Sigismundo Regis Sueciæ filio, Nepote Iagiellonum erga domesticum Regem affectæ, hac in parte sententiarum pluralitate vinci constabat, in Sigismundum dici sententias intelligeret, sequenti die mane eò profectus *Sigismundum Tertium Regem Polonia* in Dei nomine renunciavit, & in Urbem ad Deo laudes cantandas sese recepit. Re intellectâ Zborovii frendere, & ad locum illum, quem secundùm Archiepiscopus infederat, Concilio suorum convocato, quem etiam non solum Archiepiscopi designatione facrum, sed etiam exterorum Principum Legationibus auditis, validum, & à Republica approbatum esse censebant, Lithvanis nonnullis, præsertim Cardinali Radziwilo, ac fratribus ejus in suam sententiam pertractis per Jacobum Voroniecium nominatum Episcopum Kijoviensem, Ma-

Sigismundus III Rex Poloniae renunciatus.

ximilianum Archiducem, Regem etiam Poloniae, & Magnum Ducem Lithvaniae renunciant, & cum clausam Civitatem reperissent, quod vesperi esset, apud Patres Bernardinos laudes Deo ferunt; Et Regem electum per Zborovium Marschalcum, & voce etiam præconis proclamant. Sueci in Arce cum Oratoribus Sueciæ Regis: Maximilianistæ in Suburbio cum Oratoribus Austriacis res suas componunt. Et præmissis Martino Lesniovolio, qui jam etiam in Interregno in Sueciam à Regina fuerat missus ad Regem, seu ad ducendum, seu ad littus maris excipiendum. Oratores designantur Hieronymus Rozdrazovius Vladislaviae, Albertus Baranovius Præmysliensis, Laurentius Goslicius Camenecensis Episcopi, cum aliis secularibus Senatoribus. Cancellarius rebus omnibus provisis, quas præsentis negotio subservire intelligebat, Cracoviam sese confert, ubi se includit ac munit. Vissicam Conventus dictus, ubi Electione Sigismundi approbata, omnes ad arma su-

At Zboroviana familiae Maximilianum renunciat.

Vissicensis Conventus.

menda, sub poenis de expeditione bellica, excitati fuerunt. Maximilianistæ decretâ etiam ad suum Candidatum legatione eum in Regnum advocant. Erant inter eos non pauci, qui hoc eorum facto, quasi ab se celato offensi, eorum societati renuntiabant: & se ibidem in eodem loco, in quo

Neutrales. Archidux renunciatus erat, *Neutrales* sunt professi. Quorum caput erat *Ioannes Herbertus* Vexillifer Leopoliensis, qui cum utramque hanc Electionem, tanquam nec suo modo, nec bono jure factam improbant, & hoc contrario scripto suo confirmantes, & inter homines variarum Provinciarum Regni dimisso, postea & Iutroffoviensi Conventui in Majori Polonia, & Pinczoviensi in Minore, & Wisniensi, Rzeffoviensi, Leopoliensi Conventibus in Russia occasionem dederant. Iam autem octiduo ante Leopoliensis Archiepiscopus ab illa Electione tum in Ernestum Archiducem, si is eligi posset, quem magnis laudibus efferebat, & in Sigismundo postremo sententia dicta recesserat, & ipse hac
tam

tam dissona, & suæ præsertim Russiae exitiosa Regum nominatione, non mediocriter exacerbatus. Nicolaus Iaslowiecicus Capitaneus Sniatinensis, etsi prius pro partibus Sigismundi, antequam Rex renunciaretur, in gratiam Reginae stetit, tamen postea ob suas cum Cancellario simultates se Maximiliano dedit, & milites in ejus usum conscripsit. Lithvani in incerto relictis domos quisque suas animis perturbatis abierunt. Per Poloniam & Prussiam totam de Candidatis & Regibus Electis ubique hominum digladiationibus omnia plena fuerunt. Iam Maximilianus Archidux adventare, & castra sua ante clausas Cracoviae Urbis portas ponere, velitationes facere. Zborovios ac eorum fautores confluere, qui jam ante & Stanislaum Comitem Tarnoviensem Castellanum Sendomiriensem Brzezniciæ coeperant, & Visliciam occupaverant, & multas Nobilium domos dispoliaverant, passim clara fama loquebatur. Quin & sub idem ferè tempus sub Gasparo Maciejovio absente, Arcem

Lubowlam Scepusiensem Spytek Iordani, qui prius in Electione castris Cancellarii militabat, & posthac quadam re offensus ad hostes ipsius Zborovios defecerat, interceptit, eamque nomine Maximiliani occupavit. De Sigismundo omnia incerta, & obscura fuerunt. Non defuit quoque sibi Maximilianus per Iaslovieciū, cujus magna erat apud suos authoritas, & per Stanislaum Pstrokonscium per Russiam universam, ita ut brevi omnem ejus nobilitatem sibi devinxerit. Quæ cum statutis Visliciensibus quibus è domo evocabantur, & pro Sigismundo contra Maximilianum sub pœnis bellicis bellum movere juberentur, vehementer offenderetur, quod barbaris vicinis uxores ac liberos, ac domos suas expositum iri, se aliò evocatis, judicabant. Wisniam primò, deinde ad Rzesoviam, unà cum Archiepiscopo Leopoliense, & Dignitariis Russiæ frequentes admodum, postremò ad Leopolim Comitibus habitis neutram Electionem approbarunt. Etsi ejus qui prius permissione Dei

pec-

Russia propter Statuta Visliciensia sit neutralis.

peccata populi punientis Diadema Regium acceperit, agnoscendum esset imperium, non prius id fieret, quàm ut pœnæ Visliciensis relaxarentur, & alia gravamina sua constitutione publicâ tollerentur: offenderat autem eos, & Regalium ante tempus Maximiliano à suis Electoribus facta attributio: hâc sanè re in utriusque partis offensione incurrerant, nam & Suetici in gratiam Archiducis, & Archiducalēs in gratiam Suecii, hoc Russos medium amplexos esse arbitrabantur, & neutri ullas eorum rationes admittebant. Venit tandem Sigismundus electus Gedanum, per mare, navibus, cum Sorore Virgine, & juratis in manu Hieronymi Rozdrazevii Episcopi Vladislaviensis pactis, Cracoviam ire pergebat. Exceptus ab Archiepiscopo Gneznenfi Lenciciæ deducebatur. Maximiliano adhuc ad Monasterium S. Tumbæ hærente, & suis in Urbem irruptionem tentantibus, qui etiam, semel tentatâ irruptione, cum sua clade repulsi, ac tormenta eorum ablata Cracoviam ad

Can-

Sigismundus Rex Gedanum venit.

Ac porro Cracoviam pergit.

A Zborovianis in itinere præpeditur.

Cancellarium deducta fuerunt. Præcedebant Regem milites Opalinscii, & aliorum, quibus Christophorus Zborovius cum Stanislao Stadnicio ad Prædiboriam occurrens confertis manibus in eis magnam stragem ediderunt. cujus rei ad Regem nuncio allato Petricovia Ravam cum suis recesserat. Tandem tamen conversis rebus, & apud Zborovios, & Stadnicos fama omnia de Rege majora faciente, & ipsi ad Maximilianum Archiducem reversi sunt, & Maximilianus ipse suâ sponte à clara Tumba, cum militibus suis morbo confectis, Czestochoviam versus, cum Rex jam in nova Civitate Corcini esset, recessit. Missi erant à Rzesoviensi Conventu Nuncii ad utrosque Electos Principes: ii qui ad Suecum fuerunt destinati eum jam Cracoviæ invenerunt; qui ad Archiducem Czestochoviam usque, sed præter mentem suorum, pervenerunt. Redierunt autem utrique Leopolim ad Conventum sub id tempus designatum, quod edicto Maximiliani omnibus coram se

fisten-

Leopoliensis Conventus.

sistendi ad claram Tumbam, & obedientiam profitendi, sub pœnis capitalibus præstitutum fuit. A Sigismundo electo, omnia plana & pacata, bonæque spei plena allata sunt. A Maximiliano splendidiora multo, & magis speciosiora proposita. Advenerunt etiam à Sigismundo Procopius Sieniavius, & Ioannes Plaza de Msticzow ad Conventum illum cum literis ab Electo, quem tamen jam corona Regia redimitum asseverabant: Sed cum ab iis, quæ apud Ordines Russiæ agenda, aut dicenda erant imparati essent, à Leopoliensi Archiepiscopo informatione habita, in medium ingressi, omnia sunt nomine Regis jam coronati polliciti quæ in rem eorum essent. Protulerunt etiam Nuncii Russici, Senatorum, qui ad latus Regis erant, scriptum, quo cavebatur rebus eorum, ne utiquam verò acquiescentibus Russis, nam & Iasloviocius potenti manu advenerat, causamque Maximiliani fortiter tuebatur, & Archiepiscopi conatum ad concordiam tendentis subruebat, quin

Ad quem Regis Sigismundi Legati missi.

At pergit nihilominus turbare Iasloviocius.

& intercipiendis Leopoli agitare consilia videbatur, nam & tormenta bellica secum adduxerat, quæ contra Portam Haliciensem disposuerat, & militem denuo conscribebat, & Nisovios milites, qui è præliis Moldavicis evaserant, ad se evocabat. Et Leopoli hac de causa non parvo tempore semper clausa, & custodiis ac vigiliis, diurnis, ac nocturnis, suscepto etiam præsidio Equestri, tum à Magistratu, tum à loci Capitaneo manebat. In quo periculo positum se & Urbem Archiepiscopus videns, duo hæc fecit, præsertim cum Iaslovieci in partes Regis coronati traducere non posset. Alterum quod ex Urbe ad Concilii locum, qui ante Urbem erat, misit, & ex ejus medio aliquos ad se mitti postulavit, nam tum ægrotabat, qui cum ad eum quindecim venissent, sententiam suam illis aperuit, quâ eorum omnia acta hucusque collaudavit. Verum cum jam controversiæ finem factum esse, & Deus quem regnare voluit, abundè ostenderit, altero jam à Regno abeunte, altero Dia-

Archiepiscopi tamen prudentia Russi in partes Regis trahi.

demate Regio insignito, modo poenæ Viflicenses, & alia eorum gravamina tollantur, jam illos ad agnoscendum Regem illum, & pacem coelitus oblatam adhortatus est. Quam sententiam Archiepiscopi cum aliqui collaudassent, aliqui in sua neutralitate temerè persistere velle videntur, die sequenti in eorum confessum per Fratrem suum Sigismundum Solikovium, & alios familiares in scripto ultimam sententiam suam misit. Quâ missâ amplius quid illis consilii dare debeat, se non invenire significavit. Ita & Ioannes Herburtus Vexillifer Leopoliensis, qui Conventus illius erat director sanè moderatus, cum Capitaneo Leopoliensi Nicolao Herbuto, Castellano Haliciensi Andrea Sienienio aliam sententiam sequente, qui & ipse cum his duobus Rzeszovia, Senior ejus Neutralistarum partis fuit institutus, scripto ultimo cum Archiepiscopo caventes rebus Russiæ apud Regem Coronatum, finem negotio fecerunt. Alterum, quod Nisovios milites cum Herbuto

Et Nisovii milites.

Leopoliensi Capitaneo, & Constantino Duce Ostrogio, ad quos sollicitandos in partem Maximiliani Iasloviecius erat profectus, ad se sic etiam innuente Rege pertraxerunt, & postea pannis, ac sericis, inter eos partitis, eos in fide Regis coronati retinuerunt. Lithvani prius variis conventibus suis variè actis, & inter electos Reges, utri se adjungerent hærentes, diutius Cracoviæ expectabantur, tandem tamen suos Oratores Cracoviam mittunt, & de induciis cum Moscho xv annorum, quas illi pacti erant, deque Livonia cum Polonis medium partienda, scriptum quoddam à Rege consequuntur. Trahebantur Comitibus Coronationis Cracoviæ, & cum Maximilianus intra fines Regni subsistens in omnes adhuc partes, quas fortuna monstrasset, circumspiceret, Zamoiscius Cancellarius, & Dux belli, ad eum amovendum à Rege, & Senatu mittitur. Quem is jam ultra fines Regni, Cæsaris ditiones aliquot milliaribus, in Silesiam ingressum ad Byczynam Oppidum conferta cum eo manu

Denique & Lithvani ad Regem accedunt.

Maximilianus à Zamoiscio captus.

manu profligavit, atque ex Oppido in quod se è profligata acie receperat sponte suæ salutis, & dignitatis causa, cum Oppidi immineret direptio, exire jussum, captivum accepit, & præter Regis & Senatus voluntatem in Russiam duxit, & in Arce Crasnostaviensi liberali custodiæ commendavit. Capto Maximiliano, Russiæ illi motus facilè conquieverunt, & ut primum Regiæ literæ cum Constitutionibus Coronationis, quibus etiam Russiæ incolis cautum abundè fuit, ad officia Capitaneorum, atque præcipuè Leopolim venerunt, & subsellia Iudiciorum aperta & promulgata sunt, & Officiales Terrarum jurejurando fidem suam Regi obstringebant, non paucis erubescens, quod ante tempus Archiepiscopi sui monitis non obtemperaverint. Acriter erat in Coronatione contra adversæ partis homines, tanquam contra perduelles, decretum, iis etiam certa ratio præscripta, qui neutri se parti addixerant. Sed neutrum deinceps è scripto legis asperius urgebatur. Czauisus

*Czaufius
Turcicus
ad Regem
Sigismun-
dum.*

è Turcia interea in Poloniam missus apud Petrum Moldaviæ Palatinum substitit, ambigens ad quam se partem conferret, adhuc enim Maximilianus in Regno erat, Archiepiscopum Leopoliensem Palatinus, missa ad eum secreta legatione, consuluit, quorsum sibi Czaufius dirigendus esset, se ejus consilio pariturum. Archiepiscopus rectà eum Cracoviam ire suavit, ubi jam electus Rex adesset, & sine dubio coronatus; ubi Senatus ferè omnis, tribus vel quatuor exceptis. Ita Czaufius à Cæsare Turcarum Cracoviam, necquicquam sibi paratis periculis, pervenit, & Regi Sigismundo Regnum gratulatus, amicitiam sui Principis ei detulit. Iasloviecius etiam Archiepiscopum Leopoliensem, ut suæ fortunæ rationem habeat, orat. Postquam itaque Respublica ad portum jam qualemcunque appulisse visa esset, Archiepiscopus Gneznensis post discessum Cancellarii ad Maximilianum, confectis ferè omnibus, quæ in Coronatione fieri oportebat, domum se contulit. Sepulturæ etiam Stephani

phani Regis mortui dies dicta, & Leopoliensis Archiepiscopus Cracoviam ad Regem Sigismundum venit, apud quem, etsi à multis se tanquam factionum istarum per Russiam authorem traduci intellexisset, tamen sine ulla justificatione obsequium suum Regi detulit, Russiæ Senatores, Clerum, ordinem Equestrem, & populum universum, ac ipsam Urbem Leopolim commendavit. Si quâ fide hætenus in obsequiis Regum, ac Reipublicæ, quâ integritate versatus sit, deinceps etiam erga Regem Sigismundum esse futurum, & dicturum & facturum omnia, quæ Regi & Regno expedire judicaverit. Iustis igitur Regi Stephano persolutis, & in Senatu atque Iudiciis, quæ pauld̄ acrius institui videbat, ad maximam moderationem Rege & Iudicibus admonitis, quibusdam etiam liberatis discessit, iterum non paucis in Russia dolentibus, quod eum Cracoviam euntem concomitati non fuerint. Qui non solum illic honorificè acceptus fuit, sed etiam Iasloviecii in gratiam Regis re-

Archiepiscopi Leopoliensis ad Regem adventus.

recipiendi, non vulgaria fundamenta jecit: imo & apud ipsum Cancellarium multi sunt ex adversa parte in gratiam Regis recepti, multò autem plures ad Comitata Regni rejecti. Et quoniam incertus adhuc Status Reipublicæ videbatur, Archiduce Maximiliano negligentius sui liberationem procurante, imò per illam indulgentiorem captivitatem, multos Polonorum sibi in dies in publico versando concilante. Ejus rei admonitus Summus Pontifex misit Cardinalem Aldobrandinum ad Imperatorem Rudolphum Maximiliani fratrem, & ad Regem Sigismundum, ut inter eos de Maximiliani liberatione ageret. Loco igitur & tempore certo ad Bendzinum utriusque partis Commissarii conveniunt. Vbi mediatore Cardinali pax constituitur, tempora jurisjurandi à Rege & Imperatore præstandi, Consiliariorum utriusque Principis pronuntiandi, Lubloviæ restituendi, dimittendi Maximiliani, ejusque Iurisjurandi & visendi à Rege Sigismundo Maximiliani designantur. Interea

*Cardinalis
Aldobrandinus
mediator inter
Sigismundum
Regem
& Maximilianum.*

Co-

Comitia Regni indicuntur, atque Polonici Commissarii à Bendzino revertuntur: Hieronymus Rozdrazevius Episcopus Wladislaviæ cum aliis, mediis Comitibus advenit, & ipse Cancellarius magna cum pompa: cui omnes Senatores & Aula tota Regis obviam effusi sunt, exceptis Archiepiscopis. Pacata ad illud tempus Comitata fuerunt, & in eventu transactionis Bendzinensis vel non finitæ, vel finitæ in effectum deducendæ, concordibus Ordinum suffragiis Regi vectigal concessum, & oblatum fuit. Tandem verò post actas publicè cum aliis Commissariis, qui hanc transactionem tractabant, tum verò maximè & quidem peculiari quodam modo, ipsi Cancellario gratias, & designatis etiam è Senatu ad conficienda ea quæ ex hac transactione restabant; ad Cæsarem designati, Cardinalis Georgius Radivilus, & Nicolaus Firleius Palatinus Cracoviensis: ad deducendum è Regno Maximilianum Laurentius Goslicius Episcopus Camenecensis, nominatus Chelmenfis, Pa-

*Comitia
anno 1589.*

D d

lati-

latinus Cracoviensis, Sandomiriensis: Cum Rege ituro Lublinum alii. Archiepiscopus Gneznensis domi remansit. Ad negotium novi Regis eligendi descensum est. Iterumque ad alia negotia cum Lithvanis, Livonibus, Prussis. De adhærentibus Maximiliani lex prolata nonnihil aspera. Item executio Henricani Decreti contra Samuelem Zborovium approbata. Multorum causæ quæ Cracoviæ ad Comitiam rejectæ fuerunt, in Iudicium introductæ: cum quibus ut Rex mitius ageret, Senatus, ac præcipuè Ecclesiastici intercesserunt, non paucos ipse Cancellarius commendavit. Ita Iaslovičius Capitaneus Sniatinensis, Samuel Stadnicus, Stanislaus Ciolek, Spytek Iordan, Marssevius, & alii multi in gratiam Regis recepti sunt. De modo Electionis Regis tractantibus, Regem Catholicum, sive casu, sive de industria exclusum esse cum Archiepiscopo, & Episcopi, ac reliqui Senatores & Nuntii Catholici vidissent, & Cancellarius privatâ sua sententia in medio Senatu præ-

præsente Rege, tanquam id nullo Catholicorum periculo fieret, ad concordiam ambas, tam Catholicorum quàm Hæreticorum latissime deductis rationibus partes adducere conaretur. Et duce Archiepiscopo Gneznense cæteri Episcopi gravissimæ sententiæ illius restiterunt. Eo tandem litigando, & rixando incalefactis animis descensum est, ut Cancellarius dixerit: Eia si exprimendus sit Catholicus, & hoc exprimendum esse, ut domus Austriaca in sempiternum ab Electione Polonica excludatur. Quod Archiepiscopus Gneznensis, nulli bono, & commodo Reipublicæ fore ostendit, & probavit. Et jam patere apertè, eum hac suâ sententia sibi cavere, & non Reipublicæ causam agere. Plura erat dicturus Archiepiscopus, sed ab Episcopis rogatus, reliquum sermonem abruptit. Ita exacerbatis utrinque animis, Comitiam in profundam noctem extracta, & sub ipsam ferè auroram finita, Regiquè, & Nunciis Nobilitatis valedictum est. Petierat à Senatu Rex Sueciæ, ut cum

*Congressus
Sigismundi
Regis cum
Patre Io-
hanne.*

Rege Poloniae filio suo in Livonia sibi per eum congredi liceret, quod id utriusque Regis & Regni res exposcere viderentur: igitur & hoc Regi fuit permissum. Vectigal verò antea concessum, tandem in Palatinatibus relictum, neque de eo quicquam Regi numeratum fuit. Iterum Nuncius inde ad Imperatorem missus Ioannes Ostrorog, & ab Imperatore alius advenit, Rexque iuravit in conditiones pacis. Profectus deinde est Rex Lublinum, ubi Archiducem Maximilianum salutavit, eumque convivio excepit, solus etiam eo peracto cum solo privatim colloquutus est. Ad Imperatorem Cardinalis Radivilus, & Firleius Palatinus Cracoviensis abierunt. Rex etiam in Livoniam cum Rege Sueciae Patre suo Revaliae congressurus, cum aliquibus Senatoribus, & splendido Aulae comitatu per Lithvaniam profectus est mense Iulio. Mensis Augusti die XVIII Tartari Crimenses, Praecopenses, & Nahayscenses in Podoliam & Russiam magno exercitu incurfione facta, eam longè

*Tartari Po-
doliæ &
Russiam
populantur.*

longè lateque populati, tantùm quatuor miliaribus à Leopoli reversi sunt, pluribus simul locis ad Buscum, Dunajovium, Haliciam caesi, & multi eorum capti Archiepiscopo Leopoliensi, & Cancellario adducti fuerunt. Non fidebant homines Cancellarii Summi exercituum Praefecti praemonitionibus, itaque ex improvise oppressi fuerunt. Multi Nobiles caesi, multò plures abducti. Ad Bavorovium Castellum cohortes quaedam stipendiariae, Struffis & Podlodoviis Ducibus accurrebant, & cum Tartaris congressi strenuè pugnarunt. Iacobus Strus in confertum agmen equo invecus obtruncatus periit, caeteri autem caesi, aut capti. Frater Czari Crimensis, & Duces belli, quos Murzas vocant, ibidem complures perierunt, & statim ex loco illo recesserunt. Fuerunt & alibi à Nisoviis caesi. Advocarat ad se Leopoliensis Archiepiscopus Nobilitatem, tandem & à Zamoiscio Cancellario Exercitus Regni Praefecto, nè Reipublicae deesset petiit, quod quidem post factum,

factum videbatur. Adfuit & Nicolaus Herburtus Palatinus Ruffiæ jam ante hac aliarum rerum causa in urbe, cujus Bucikovum unà cum Kozlovio Archiepifcopi, & Narajovo Sieniaviæ Hedugis Palatinæ Ruffiæ Oppidis, & aliorum Nobilium multis, jam exufta fuerunt. Sed major vis Ruffiæ, Podoliæ, & Pokuciæ imminabat. Nam Heder Baffa Biglerbegus Europæ Turcarum Imperatoris cum magnis copiis Danubio trajecto Tartarum denuo revocabat, Moldaviæ & Valachia Principes, mandatis Turcarum Imperatoris, ad arma contra Polonos fumenda excitabat. Abundè constabat ut Tartarorum irruptionem, mandato Imperatoris fuiſſe factam, ita & Beglerbegum miſſum ad ulciſcendas injurias, & damna à Niſoviis, jam denuo poſt Comitiam, ut jam taceatur Tehinia, Oczakob devaſtata, & Bialogrodum toties infeſtatum ſuis ſubditis bis tervè cum aliàs, tum Kozlovii illata. Et Beglerbegum hunc ægrè tuliſſe, quod Tartari ejus adventum non expectarint.

Eo

*Biglerbegus
Ruffiæ im-
minet.*

Eo enim modo ſe imparatos majoribus damnis ſe afficere potuiſſe ſibi perſuadebat. Rex Vilnæ jam erat, cum illi de Tartarorum irruptione nunciuſ perferretur, doluit, & literas ad Senatores, & Nobilitatem dedit. Sed ipſe à ſuſcepto ad Patrem itinere, quod jam Patrem ſuum mare trajeciſſe intellexerit, non deſtitit. Qua ex re magnâ ſe apud omnes homines oneravit invidiâ. Zamofcius præfectus Exercituum accurrens Leopolim cum Senatoribus Ruffiæ Archiepifcopo, Palatino, & Caſtellanis Præmiſſienſe, & Halicienſe, conſilio communicato, Cameneciam Nicolao Iaſloviecio Capitaneo, cujus Capitaneatus jam non paucis annis Nicolaus Brzeſcius adverſâ valetudine laborabat, commendat, illique tormentis, pulveribus, peditibus fert ſuppeticas. Leopolim etiam Urbem, ob eminentem ex alto ſeparatim Arcem, opere ſubitaneo Arcem cum Vrbe aggere conjungendo munit, & ſe Vrbi includere velle præ ſe fert. Milites tum ſecum nullos habebat, nam ſub id ferè

*Zamofcius
Leopolim
munit.*

ferè tempus Maximilianum è Polonia abeuntem concomitabantur. Archiepiscopus intentionis quidem Cancellarii ignarus, tamen cum id quod appareret, minus illi probaretur, eum hortatur, nè se intra muros includeret, sed convocatis ad arma omnibus in campum exiret, & contra hostem progrediretur, & subsidia potius in alio loco, quàm Leopoli expectaret, maximum desperationis fore indicium Leopolim nunc muniri, ac Summum Præfectum in ea includi. Cui cum quadam vehementia respondit Præfectus, ut omnia, sic bella juxta vires paranda esse; si se igitur in campum egredi, & Beglerbego occurrere Archiepiscopus vellet, daret sibi xl millia Equitum, & xx millia Peditum, & si adhuc Beglerbego impar futurus esset, tamen cum his Dei fultum præsidio non solum Trebouliam, sed & Cameneciam ipsam sese profecturum; imò & ulterius ad Danubium ipsum usque cum barbaris fortunam tentaturum esse. Responso Summi Præfecti excepto Archiepiscopo-

piscopus, dixit, futuros esse homines, modo ut voluntas adfit. Convocetur ad arma Nobilitas Russiæ. Pecunia quartæ partis quotacunque tandem in Curia habeatur, militi distribuatur; aliam, unde haberi possit Thesaurarius Regni provideat. Georgium etiam Mniscium, Palatinum Sendomiriensem cum non contemnendo equitatu adventurum, Stadnicos & aliam Nobilitatem in dies in horas sua nomina ad defensionem Patriæ profiteri. Cum Archiepiscopum serio rem agere videt, respondit, modò adsint, qui militiæ se addicant, se propriam pecuniam esse daturum. Quam, ut primum Archiepiscopus cum aliis Senatoribus certificationem de ea à Republica reddenda subscripsit, statim adferri, & numerari mandavit. Iam igitur omnia expeditiora esse coeperunt, & quoniam si semel cum Turca Martis alea experiendum sit, de continuando bello, & majoribus subsidiis comparandis, maturè & celeriter providendum esse nemo non videbat. Omnes Archiepiscopum in publico

Archiepiscopi Leopoliensis in his Reipubl. periculis animositas.

lico consilio, cui multa Nobilitas adfuit, rogarunt, ut is in Majorem Poloniam ad Ordines Regni profectus, de acceptis jam damnis ab hoste, & de imminente majore adhuc Reipublicæ periculo omnes admoneret, autoritate sua apud illos efficiens, promptis & paratis subsidiis non tantum Ruffiæ laboranti, sed universæ etiam Reipublicæ periclitanti ab eis succurri. Non dubitabatur, id & ipsum Summum Præfectum candidè ab Archiepiscopo petere. Archiepiscopus igitur Leopoliensis alacriter petitioni suorum annuens, & ut illi se absente, quæ suarum partium essent, unà cum Summo Præfecto strenuè facerent, omnes adhortatus. Ad Primate[m] Regni Karnkovium Archiepiscopum Gneznensem suum Veredarium cum literis præmisit, se adventare scribens; Reipublicæ salutem in hoc verti. Ut primo quoque tempore Senatores & Nobilitas in unum locum convocentur xi diem Septembris instare, quo in Palatinatibus omnibus Iudices Tribunalis eligendi sunt, in ea loca
mit-

mitteret, & Conventum commodo loco, & ut ipse adesse possit, simili tempore indiceret. Archiepiscopus Gneznensis, in omnes Reipublicæ casus semper intentus, acceptis Archiepiscopi Leopoliensis literis, ejus consilium, & petitionem amplexus, missis ad Conventus Palatinatum suis, & Archiepiscopi Leopoliensis literis, Lenciciam ad diem xx Ordines Majoris Poloniæ convocat. Pervenerat jam antea peropportunè ad Palatinatus Sendomiriensis Conventum Opatovium Archiepiscopus Leopoliensis, ibique non vulgare subsidium obtinuit. Ad Conventus istos omnes Terrarum, Rex, cum nihil de contributione publica in manu haberet, nihil adhuc etiam de Tartaris & Turcis cognitum habens, Nuncios suos miserat, rogans sibi de ea contributione aliquam partem donari. Sed cum esset promissio pacis à Turcis & Tartaris, alia quàm res ipsa ostenderet, Nunciis etiam Regis prout quisque prudentia valebat, nonnulla dissimulantibus, nonnulla præfationibus ad-
E e 2 hi-

hibitis moderantibus, è nullo ferè Conventu quicquam Regi depensum est. imò à non paucis Regi, quòd in periculo Reipublicæ ei adesse noluerit, & revera jam non potuerit, impropertum fuit. Lanciam frequentes admodum tam Senatores, quàm Nuncii omnium Palatinatum convenère, & audito Leopoliense Archiepiscopo, quantis partes illæ detrimentis & jam affectæ sint, & quàm multò tristiora & acerbiora illis adhuc immineant, nisi subitò & potenti totius Regni occursum Turcarum copiis cum Beglerbego appropinquantibus obviam itum fuerit: Archiepiscopus Gneznensis Regni Primas omnes ad opem fratribus, & toti Reipublicæ ferendam vehementi, & gravi oratione cohortatus est, & modum etiam, quomodo id ex usu Reipublicæ fieri debeat ac possit proposuit. Aderat præter alios Senatores illi Conventui Albertus Lascius Siradiensis Palatinus, qui explicatis dolis & artibus Turcarum, sibi jam pridem notis, quibus in occupandis utuntur Regnis, turpitudine,

*Conventus
Lancien-
sis, ejusque
Acta.*

dine, foædaque servitute, quâ occupatos premunt, non magnum eorum vires infringendi negotium, modò ut ne animus & constantia defit, vires & fortunam non defuturam magnos stimulos Nobilitati addidit. Adfuit & Andreas Opalinius Regni Supremus Marschalcus, qui manum operi ita apposuit, ut jam non verbis sed rebus ipsis opus esse quisque intellexerit. Idem quotquot aderant & alii consilarii animo alacri & suaferunt, & prompta studia & operas suas obtulerunt. Igitur tali dato initio, non diversus sequutus est eventus: nam postea Nobilitas, cum ad suas partes recessisset, non longa mora interjecta, ita concordibus & unitis animis accessit, ut gratiis actis ab omnibus & singulis Terris, Archiepiscopo Gneznensi de tanta vigilantia in periculis Reipublicæ, collaudatoque Archiepiscopi Leopoliensis studio, & aliorum qui conveniant Senatorum, in legem Agrariam plenis animis convenerint, ita ut si jam viribus omnibus tam potenti hosti resistendum

E e 3 fit,

fit, ex decimo quoque agri manso singuli armati equites; ex Civitatibusque & Oppidis certo numero pedites expedirentur, & statim ad occurrendum hosti milites in quolibet Palatinatu, & terra, è prompta jam & parata vectigalibus decretis pecunia conscripti, ocius ad Summum exercitus Præfectum mitterentur. Et ut in posterum semper certa ratio belli contra Turcam, ac expedita constare possit, ne quis inæqualitate oneris gravari se conqueri jure posset, etiam agrorum commensurationem in proximè futuris Comitibus se procuraturos esse omnes alacris studiis sponderunt, & scripto publico firmaverunt. Qua re tota scriptis Sigillis firmata, atque actis & codicibus Iudicialibus Arcis Lenciciensis inserta, Archiepiscopus Leopoliensis omnibus gratias egit, & scriptum ejus rei authenticum non solum in Russiam ad Supremum Præfectum Exercitus, & Senatores Collegas suos, sed etiam ad Palatinatus Cracoviensem & Sendomiriensem misit. Re feliciter & ex animi senten-

tentia, imo etiam præter multorum opinionem confecta, cum alii minoris Poloniae dicti Palatinatus læti, tum maximè Provincia tota Russiæ vehementer exhilarata, ac præcipuè Dux Exercitus majore animo de reprimendo Beglerbego omnem curam & sollicitudinem cum Russiæ Nobilitate, & militibus quos jam habebat, egit. Interea Maximilianus Archidux è Regno egressus vel absentia Regis, quem multus rumor erat amplius non reversurum esse, permotus, vel alia de causa; fretus etiam suorum, qui illi occurrerant viribus, & nostrorum paucitate animadvertens, & fortasse etiam nostrorum quorundam, quos sibi benevolos reddiderat, instinctu, injuratus discessit. Neque multo post Acangibegus jussu Beglerbegi propius cum suis velitibus accedens Sniatinum exussit, incolas mercandi gratia magno numero in Oppido versantes captivos abduxit, neque subditis Palatini Moldaviæ pepercit. Quos omnes Beglerbegas in Turciam non habito delectu remisit. Et

*Sniatinum
à Turcis
exussit.*

*Beglerbegus
retrocedit.*

hoc

hoc facto, certior à Palatino factus, magnas Polonorum instare copias ad Zamoisium Cancellarium & Ducem belli Czausium Bassam misit cum literis, quibus causam adventus sui descripsit, monens ut Orator Regni ocius ad portam Turcicam se conferret, spem pacis faciens, si Nisso-vii exterminati, & arces finitimæ dejectæ fuerint, & ipse vix expectato sui Czausii reditu, Danubium versus reverti cœpit; eoque tumultuariè trajecto, in Sylistriam sese recepit.

EIVS-

EIVSDEM

IOANNIS DEMETRII SOLIKOVII

Archiepiscopi Leopoliensis

TESTAMENTVM.

Quorum non debeo, nec volo oblivisci in morte.

Propriæ salutis & perseverantia in Fide, Spe, I. Charitate.

Deprecationis offensarum omnium, quamvis ne- II. minem puto me lassisse, nisi ex zelo. Deus tamen omnia novit.

Remissionis perfectæ iis, qui me offenderunt, & III. ad cordis amaritudinem adduxerunt, puto cum merito meo nullo. Fuerunt autem tales ex omnibus Statibus. Parcat illis Deus qui nobis omnibus pepercit.

Regis mei postremi, cujus tempore morior bene- IV. dicat illi Dominus, mortuo requiem, vivo longinquam felicitatem opto. Sigismundo Augusto, Anna, Henrico, Stephano, Sigismundo tertio servitum est fideliter à non molesto exactore.

Regni, & Patriæ carissima, servet te diu sospi- V.

Ff

tem,

tem, claram, & liberam Dominus. O Patria chara, multoties, & in multis à scopo aberrasti, & te turpiter gessisti, & ad seruitutem fores aperuisti, quia cultum veri Dei in multis locis deseruisti, & consilia recta contempsisti.

VI. Coepiscoporum meorum. Deus vobis, o fratres honorandissimi, det vigilantiam super vos & super greges vestros, ratio stricta imminet. Orate Dominum Deum, & pro meis culpis plus aliis prestare, debui, minus vobis omnibus prestiti, iuvate Fratrem vestrum mortuum qui vivus semper vobis satisfacere volui.

VII. Capituli mei, Cleri mei, & Ovium Christi Domini mihi commissarum. Multis non placui, nec tam placere, quam prodesse volui, amarior interdum sed amans vestri fui. Nunquam cuiquam nisi ejus moribus offensior. Imperfecti quarite viam perfectionis. Mediocres proficere satagite. Perfecti Philantiam cavete, humilitatem retinete, supercilium deprimite. Societas Nominis Iesu ora pro me, & da veniam zelo meo, cui facultas defuit. Fratres Rosarii, Sancta Anna, Corporis Domini, Sancti Ioannis Baptista, Misericordia, Cordigerorum oro, me Deo commendate, ut defectus meos remittat.

Col-

Collegarum Senatorum. O senes Patria, Pa- VIII.
triam antiquo modo colite, moribus, & virtutibus antiquis conserveate. Rebus propria nomina date. Concordiam servate, Aequitatem diligite, Aequalitatem custodite, Ambitioni occurrите. Iustitia semper fautores estote.

Matris Academia Cracoviensis. Debeo tibi IX.
quidquid fui, Polonus Polonia, tua tantum ubera lambens, tibi me & nunc commendo, moriens & mortuus, plus debui quam prestiti, Sarciat imperfectum meum Sancta Anna Mater Matris Dei, & Sanctus Florianus.

Fratrum Consanguineorum, & Familia. Parcite X.
si vos iuvare non potui, feci quod potui, facite vos quod potestis in alios pari fide. Nemo vestrum fame mortuus, & nec morietur fidens Deo. Patria ne deestote. Premia non expectate, nisi sempiterna, virtuti ea non deerunt, vel toto mundo reluctante.

Familiarium & Domesticorum. Parcite, quia XI.
& ego peperci, si nocui admonendo, ecce jam taceo. Si retinui premium, vos ipsi testes. si quis, me inscio in se injurius, sibi det veniam, ad clavum ne impingat, caveat.

Pauperum & Scholarum. Tenuem dispensa- XII.
torem,

Ff 2

torem, sed vestri boni cupidum habuistis, sit gratum orare pro me, unum Ave Maria. Nemo pauper nisi animo. Fortuna nulli injuriam facit, cui Deum sequi lubet.

XIII. Funeris proprii. Sepelire ut vultis, ego mortuus non superbo, esca vermium, qui vivus inter Reges, & Principes me terram semper memini.

Gratitudinis erga Deum Optimum. Quia hominem alicujus loci esse voluit, Christianum fecit, Sacerdotio ornavit. Pastorem sui populi constituit, gubernavit, defendit in variis casibus, misericorditer sublevavit.

Gratias etiam ago.

- I. Parentibus pro diligenti educatione.
- II. Præceptoribus. Adamo Lascensi, Ioanni VVirzeyski, Luca Cieszkovio, Benedicto Kotarski, Iacobo Gorscio, Obrebio, Bodzencinio, Szatkovio, Alberto Novicampanio pro benevolentia & amore singulari.
- III. Dominis meis, Iacobo Vchanski Archiepiscopo Gneznensi, Valentino Dembinski Regni Cancellario, Ioanni Chodkiewicz Castellano Vilnensi, pro primordiis exercitiorum in Republica.

Pa-

Patronis. Stanislao Hosio Cardinali, Martino^{IV.} Cromero, Varmiensis Ecclesia Episcopis, Stanislao Karnkovio Archiepiscopo Gneznensi, Hieronymo Rozrazenski Cujaviensi, Petro VVolski Plocensi, Laurentio Goslicki Poznaniensi cum quo in studiis Cracovia crevi. Petro Kostka Culmensi, Valeriano Vilnensi Episcopis, pro declarata in multis gratia, benevolentia, ac beneficentia.

Amicis. Ioanni Kostka Palatino Sendomiriensi^{V.}, Nicolao Mieleczi Palatino Podolia ac Tenczyniis Fratibus, Senatoribus; Stanislao Zolkienski Castellano Leopoliensi, Nicolao Herburt, Castellano Premisliensi, Capitaneo Leopoliensi, Ioanni Lesniowuski Pocilatori Leopoliensi, Stanislao Krasinski Archidiacono Cracoviensi. Pro omni studio, & interdum pro insignibus officiis. Mielecio verò pro insigni Eleemosyna in pios usus Ecclesia, & Pauperum Leopoliensium.

Consanguineis & Fratibus. Stanislao Golominski Episcopo Luceoriensi, Alberto Laski Palatino Siradiensi, Ioanni Ostrorog Castellano Poznaniensi, viro digno Maximo loco Reipublica, Iacobo Pretovicz Castellano Camenecensi, Fredro Boniecki, Sienicki, Trasko, Oxo, pro multis signis

Ff 3

amo-

amoris & benevolentia. Retribuat ea omnibus misericors & justus Deus gratiâ suâ vivis, & mortuis gloriâ sempiterna.

Rogo Vos.

I. Magni in Republica viri, Petre Tylicki Episcopo Varmiensis, & Regni ViceCancellarie, Nicolae Zebrzydowski Palatine Cracoviensis, Ioannes Zamoyski Cancellarie, & Regni exercituum Dux, vosque alii Patria Principes. Servate hanc Rempublicam ab interitu. Agitur causa Dei, conscientia, honoris nostri, & præmii sempiterni. Præstate vos viros, cum honor Dei id requirit. Non estis imbelles, ornavit & armavit vos rebus omnibus hæc Patria, omnia illi debetis. Nepotes meos habete etiam vestræ gratiæ commendatos, si boni erunt. Et te Georgi Mnissek Palatine Sendomiriensis, benefactor meus, minor licet ætas dispares habebat, nunc unus pietatis junxit, & adhuc junget amor.

II. Bernarde Maciejowski Episcopo Cracoviensis amabilis. Tu meo funeri, & ego tuo adesse promissimus, si poteris, spero facies, & me in meis Nepotibus amabis. Nosti quo semper fuerim in te animo, & Deus melius.

Si-

Sigismunde Rex, rogo te per Dei misericordiam, III. ut talem huic loco Pastorem provideas, qui laborem sustinere possit, in omnes partes vigilet, & zelum Dei habeat. Fratrem etiam meum Albertum tuæ Majestati commendo. Fecit omnia quæ potuit tui causa; Et alter Stanislaus tibi serviens mortuus est, filiis eorum, rogo, sis clemens Pater & Dominus.

Alberte Frater, servivisti mihi uti bonum Fratrem decuit, rependat tibi Dominus Deus quod ego non potui. Valet omnes & mori mementote. IV.

F I N I S.

Hist. Colon. b. spec



